

KONSERNIN SISÄISEN PÄÄOMALAINAN VEROTUS

Tiina Rinne
Yritysverotus
Turun yliopisto
Oikeustieteellinen tiedekunta
20.12.2019

SISÄLLYS

Sisällys	II
Lähteet	IV
1 JOHDANTO	1
1.1 Johdatus tutkielman aiheeseen	1
1.2 Pääomallainan käsite ja tunnusmerkit	1
1.3 Oman ja vieraan pääoman välinen rajanveto	4
1.4 Konsernisuhteen määritelmä tutkielmassa	5
1.5 Metodi, tutkimuskysymykset, rakenne ja rajaukset	7
2 KORKOMENOJEN VÄHENNYSKELPOISUUS VEROTUKSESSA	10
2.1 Yleistä korkojen vähennyskelpoisuudesta	10
2.1.1 Koron käsite ja EVL:n mukainen vähennyskelpoisuus	10
2.1.2 Korkovähennysrajoitukset	12
2.1.3 Koron jaksotus verotuksessa	14
2.2 OYL:n säännösten vaikutus pääomallainan koron vähennyskelpoisuuteen	15
2.2.1 OYL:n koron maksamiselle asettamat kriteerit	15
2.2.2 Kriteerit ja koron vähennyskelpoisuus verotuksessa	16
2.3 Pääomallainan korko sekä peitelty osinko ja voitonsiirto	18
2.3.1 Emo- ja tytäryhtiön välinen peitelty osinko	18
2.3.2 Emo- ja tytäryhtiön välinen peitelty voitonsiirto	22
2.3.3 Sisaryhtiöiden välinen peitelty voitonsiirto	23
2.4 Pääomallainan korkojen vähennyskelpoisuuden epääminen	24
2.4.1 Uudelleenluonnehdinta	24
2.4.2 Alikapitalisaatio	27
3 PÄÄOMALLAINASUHTEEN MUUTOSTILANTEET	28
3.1 Yleistä pääomallainan muutostilanteista ja niihin liittyvästä verotusproblematiikasta	28
3.1.1 Perusteita pääomallainan muuntamiselle omaksi pääomaksi	28
3.1.2 Tulon ja pääomansijoituksen välinen rajanveto	29
3.2 Pääomallainan käyttäminen osakepääoman korotukseksi	30
3.2.1 Osakepääomaksi muuntamisen tavat	31

3.2.2 Osakepääomaksi muuntamisen verotus	33
3.2.2.1 Osakepääoman korotus saamisten kuittauksen kautta	33
3.2.2.2 Osakepääoman korotus pääomalainan anteeksiannon kautta	34
3.3 Pääomalainan sijoittaminen SVOP-rahastoon	35
3.3.1 Pääomalainan muuntaminen SVOP-rahastosijoitukseksi	35
3.3.2 SVOP-rahastosijoitukseksi muuntamisen verotus	36
3.4 Pääomalainan käyttäminen tappion kattamiseen	38
3.4.1 Tappion kattamiseksi muuntamisen tavat	38
3.4.2 Tappion kattamiseksi muuntamisen verotus	39
3.5 Pääomalaina ja yritysjärjestelyt	41
3.5.1 Tytäryhtiön osakkeiden luovutus	41
3.5.2 Pääomalainavelallisen tytäryhtiön sulautuminen emoyhtiöön	46
4 PÄÄOMALAINASAAMISEN MENETYS	49
4.1 Saamisen menetyksen tavat	49
4.1.1 Saamisen menetys anteeksiannon kautta	49
4.1.2 Saamisen menetys maksukyvyttömyyden tai luovutuksen kautta	51
4.2 Saamisen menetyksen sääntely EVL:n mukaan	52
4.2.1 EVL 16 §:n 7 kohdan sisältö ja suhde 6 b §:än	52
4.2.2 EVL 16 §:n 7 kohdan konsernimääritelmä	53
4.2.3 Myyntisaamisen määritelmä	56
4.3 Pääomalainasaamisen menetyksen vähennyskelpoisuus	58
4.3.1 Lähtökohdat pääomalainan menetyksen vähennyskelpoisuuteen	58
4.3.2 Myyntisaamistaustainen pääomalaina	60
4.3.3 Koron ja lainapääoman menetyksien erillisyys	62
5 YHTEENVETO	63
5.1 Keskeiset tutkimustulokset	63
5.1.1 Pääomalainan koron vähennyskelpoisuus	63
5.1.2 Pääomalainasuhteen muutostilanteet verotuksessa	66
5.1.3 Pääomalainan menetyksen vähennyskelpoisuus	69
5.2 Muutosehdotukset pääomalainaa koskevaan sääntelyyn	71

LÄHTEET

Monografiat

Airaksinen, Manne – Pulkkinen, Pekka – Rasinaho, Vesa: Osakeyhtiölaki I.

Alma Talent 2018 (3., uudistettu painos) BALTOprint Liettua

Andersson, Edward – Penttilä, Seppo: Elinkeinoverolain kommentaari. Talentum 2014 (14., uudistettu painos) Print Best, Viro

Helminen, Marjaana: EU-vero-oikeus - välitön verotus. Alma talent 2018 (4. uudistettu painos) BALTO print, Liettua

Immonen, Raimo: Yritysjärjestelyt. Talentum 2015 (6., uudistettu painos). BALTO print, Latvia

Immonen, Raimo – Ossa, Jaakko – Villa, Seppo: Osakeyhtiön pääoman hallinta. Talentum 2011. Kariston kirjapaino Oy, Hämeenlinna.

Knuutinen, Reijo: Muoto ja sisältö vero-oikeudessa – erityistarkastelussa rahoitus- ja sijoitusinstrumentit. Suomalainen lakimiesyhdistys 2009. Vammalan Kirjapaino OY, Sastamala

Kukkonen, Matti – Walden, Risto: Konsernin verosuunnittelu. WSOYpro 2010. WS Bookwell Oy, Juva

Kukkonen, Matti – Walden, Risto: Pk-yrityksen verosuunnittelu. Sanoma Pro 2014 (2. painos) Sanoma Pro Oy, Helsinki

Kukkonen, Matti – Walden, Risto: Elinkeinoverolaki käytännössä. Talentum Pro 2015 (3., uudistettu painos). BALTOprint, Liettua

Kukkonen, Matti – Walden, Risto: Pk-konsernin verosuunnittelu. Alma Talent 2016 (2., uudistettu painos). BALTOprint, Liettua

Myrsky, Matti – Malmgrén, Marianne: Elinkeinotulon verotus. Talentum 2014 (4., uudistettu painos) Print Best, Viro

Mähönen, Jukka – Villa, Seppo: Osakeyhtiö IV: Osakeyhtiö ja verotus. WSOYpro 2009. WS Bookwell Oy, Juva

Mähönen, Jukka – Villa, Seppo: Osakeyhtiö II: Pääomarakenne ja rahoitus. Sanoma Pro 2012 (3. painos)

Raunio, Merja – Romppainen, Leena – Ukkola, Outi – Kotiranta, Kare: Varojen jakaminen ja verotus osakeyhtiössä. ST-Akatemia 2018 (4. uudistettu painos) Printon Trükikoda AS, Viro

Artikkelit

Fagerstedt, Juha – Kukkonen, Matti: Pääomalaina tuloverotuksessa: vierasta pääomaa vaiko omaa? Verotus 2/2015

Helminen, Marjaana: Mahdollistaako VML 31 § etuyhteyslainan uudelleenluokittelun ilman VML 28§:n tukea? Defensor Legis 1/2014

Juusela, Janne: Oikeustoimien uudelleenluokittelu verotuksessa. Yritys, omistaja ja verotus: juhlaulkaisu Seppo Penttilälle. Edita 2014, Bookwell Oy, Porvoo.

Juusela, Janne: Legaliteettiperiaate vero-oikeudessa. Defensor Legis 4/2018.

Knuutinen, Reijo: Konsernin sisäiset lainat: koron hyväksyttävä taso. Verotus 5/2005

Knuutinen, Reijo: Vieraan pääoman vero-oikeudellinen uudelleenluokittelu etuyhteystilanteessa. Defensor Legis 1/2015.

Mattila, Pauli K: Vähennyskelvottomat menot yritysverotuksessa. Verotus 2/2013.

Mattila, Pauli K: Peiteltyyn osinkoon liittyviä kysymyksiä ja erityistilanteita. Verotus 2/2016

Mattila, Pauli K.: Osakeyhtiön tehtävien sijoitusten verokohtelu. Verotus 1/2017

Ossa, Jaakko: Varojen siirto osakeyhtiölle ja verotus. Yhtiöoikeudellisia kirjoituksia VI (toim. Ari Saarnilehto) 2007 / Edilex 6.4.2009

Penttilä, Seppo: Pääomallainan määrä luettiin osakkeen hankintamenoon luovutustappiota laskettaessa – KHO 2016:49. Edilex-artikkeli julkaistu 2.5.2016, EDILEX Edita Publishing Oy 2016

Penttilä, Seppo: Saamisten arvonalenemiset, menetykset ja konvertointi omaksi pääomaksi yritysverotuksessa. Defensor Legis 4/2018.

Villa, Seppo: Pääomallainan ja uusi osakeyhtiölaki. Julkaistu teoksessa Sopimus, vastuu, velvoite – Juhlajulkaisu Ari Saarnilehto (toimittaja Jarmo Tuomisto) 2007. Julkaistu Edilexissä 31.7.2010

Hallituksen esitykset

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi osakeyhtiölain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta. HE 89/1996 vp.

Hallituksen esitys eduskunnalle peitellyn osingon verotusta koskevien säännösten uudistamisesta. HE 26/1998 vp.

Hallituksen esitys eduskunnalle yritys- ja pääomaverouudistukseksi. HE 92/2004 vp.

Hallituksen esitys eduskunnalle uudeksi osakeyhtiölainsäädännöksi. HE 109/2005 vp.

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi elinkeinotulon verottamisesta annetun lain ja verotusmenettelystä annetun lain 65 §:n muuttamisesta. HE 146/2012 vp.

Hallituksen esitys eduskunnalle korkovähennysrajoitusta koskevan sääntelyn muuttamisesta. HE 150/2018 vp.

Muut virallislähteet

Verohallinnon ohje 5/1997: Osakeyhtiölain uudet rahoitusvälineet verotuksessa

Verohallinnon ohje A90/200/2018: Saamisten arvonalenemisten vähennyskelpoisuus elinkeinotulon verotuksessa

1 JOHDANTO

1.1 Johdatus tutkielman aiheeseen

Tämän pro gradu – tutkielman aiheena on konsernin sisäisen pääomallainan verotus. Tutkielmassa tarkastellaan tilanteita, joissa konserniyhtiö antaa toiselle samaan konserniin kuuluvalla yhtiöllä pääomallainan. Pääomallainan verotusta käsitellään sekä lainan antajayhtiön että saajayhtiön näkökulmasta keskittyen niihin vero-oikeudellisiin kysymyksiin, joita tällaisen lainan verotukseen konsernisuhteessa myönnettynä liittyy. Tutkimuksen pääpaino on sellaisilla kysymyksillä, jotka liittyvät pääomallainan verotuksen erityistilanteisiin, kun taas yleisesti kaikenlaisia lainoja koskevia kysymyksiä käsitellään pintapuolisemmin.

Tutkielmassa käytetään laissa elinkeinotulon verottamisesta (EVL, 360/1968) säänneltyä konsernin määritelmää, minkä ansiosta pääomallainasuhteen osapuolina voivat olla niin emojen ja tytäryhtiö kuin kaksi sisaryhtiötäkin. Tutkimuskysymyksiä tarkastellaan näiden kummankin relaation osalta erikseen niiltä osin, kuin verotuksessa esiintyy eroavaisuuksia riippuen siitä, millaisessa suhteessa, toisin sanoen välittömässä vai välillisessä omistussuhteessa, lainan antaja ja saaja ovat toisiinsa nähden.

Tutkielma pyrkii etenemään johdonmukaisesti siten, että konsernin sisäisen pääomallainan koko elinkaari ja sen verotuksellisesti relevantit vaiheet tulevat käsitellyiksi. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että tutkielmassa käsitellään pääomallainan verotusta velkasuhteen kestäessä sekä erilaisissa suhteen päättymisen tilanteissa. Lainan antohetken käsittely ei ole verotuksellisesti relevanttia, koska lähtökohtana on, että lainan antaminen on pääomansijoitus, joka ei EVL 4 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan ole saajalleen veronalaista tuloa, eikä vastaavasti myöskään antajalleen vähennyskelpoista menoja. Lainan antohetki on siten verotuksellisesti neutraali.

1.2 Pääomallainan käsite ja tunnusmerkit

Pääomallaina on osakeyhtiölain (OYL, 624/2006) 12 luvussa säännelty välirahoitusinstrumentti. Käsitteellä välirahoitusinstrumentti tarkoitetaan, että pääomallainalla on sekä oman että vieraan pääoman tunnusmerkkejä.¹ Välirahoitusinstrumenttiluonteesta huolimatta useimmat pääomallainan ominaispiirteistä ovat tyypillisiä vieraalle pääomalle. Vieraalle pääomalle

¹ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2018 s. 865.

tyypillisiä piirteitä pääomalinassa ovat takaisinmaksuvelvollisuus, koron suorittaminen sekä se, että pääomalinavelkojalla ei yleensä ole lähtökohtaisesti rajoittamatonta oikeutta eli residuaalioikeutta osuuteen yhtiön jäljellejäävistä varoista velkojen maksun jälkeen yhtiön lakkaamisen yhteydessä.²

Pääomalinan nimisen rahoitusinstrumentin luomisen taustalla oli ajatus siitä, että yritykset tarvitsivat käyttöönsä sellaisen rahoitusinstrumentin, joka vahvistaisi velallisyhtiön omavaraisuutta kuvaavia tunnuslukuja, mutta jolle maksettavaa tuottoa kohdeltaisiin verotuksessa vähennyskelpoisena kuluna.³ Pääomalinan perustuu vakautetun lainan nimellä tunnettuun rahoitusvälineeseen, josta pääomalinan kuitenkin eroaa siinä, että se voidaan ottaa myös muussa tarkoituksessa kuin velallisyhtiön toiminnan vakauttamiseksi.⁴ Säännökset pääomalinasta otettiin vanhaan osakeyhtiölakiin vuonna 1997. Tuolloin pääomalinan säänneltiin lain luvun 5 ainoassa pykälässä. Osakeyhtiölain uudistuksen yhteydessä säännökset siirrettiin nykyisen OYL:n 12 lukuun, joka sisältää kaksi pykälää. Säännösten sisältö on kuitenkin säilynyt lakiteknisistä muutoksista huolimatta lähes muuttumattomana, mistä johtuen pääomalinan säännösten luomisen ajalta olevat oikeusohjeet ja – tapaukset saattavat edelleen olla käyttökelpoisia oikeuslähteitä.

Kun pääomalinan koskevat säännökset lisättiin vanhaan osakeyhtiölakiin, pääomalinalla ajateltiin olevan kaksi pääasiallista käyttötarkoitusta. Ensimmäinen ajateltiin, että pääomalinan voidaan käyttää saneerauskeinona yhtiön pakkoselvitystilaa välttämiseksi. Toisena käyttötarkoituksena hallituksen esityksessä mainitaan yhtiön vakavaraisuuden parantaminen.⁵ Usein pääomalinan onkin käytetty heikossa taloudellisessa tilanteessa olevan yrityksen rahoittamiseen, mistä seuraa lainan antajalle lainasaamisensa menettämisen riski.⁶ Samaan konserniin kuuluvalta yhtiöltä olevan pääomalinan saamisen menetyksen verotus onkin yksi tämän tutkielman keskeisistä kysymyksistä, jota käsitellään luvussa 4.

Tullakseen käsitellyksi pääomalinana tulee lainan ehtoihin sisältyä tietyt, OYL:n 12 luvun 1 §:n 1 momentissa säädetyt tunnusmerkit, joiden on täytyttävä yhtäaikaaisesti. Näistä tunnusmerkeistä ensimmäisestä säädetään kyseisen momentin 1 kohdassa, ja sen mukaan pääomalinan pääoma ja korko saadaan maksaa yhtiön selvitystilassa ja konkurssissa vain

² Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2018, s. 865.

³ Villa Edilex 2007, s. 458.

⁴ Villa Edilex 2007, s. 458.

⁵ HE 89/1996 vp, s. 85.

⁶ Penttilä 2016 s. 1

kaikkia muita velkoja huonommalla etuoikeudella. Tämä säännös ilmentää pääomallain viimesijaisuutta ja samalla pysyvyyttä. Pääomallain taustalla olevana tarkoituksena on vahvistaa velallisyhtiön pääomarakennetta siten, että muiden velkojien velallisyhtiön konkurssia tai maksukyvyttömyyttä koskeva riski alenee, ja siksi pääomallainalle ei saa antaa suoritusta ennen näiden velkojien saamisten suorittamista.⁷ Toisaalta pääomallain on takasijaisuudestaan huolimatta vieraana pääomana selvitystilassa ja konkurssissa omaa pääomaa paremmassa asemassa, mikä tarkoittaa pääomallainavelkojan näkökulmasta ajateltuna sitä, että velkojan tulee saada pääomallainasaatavalleen täysi suoritus, ennen kuin osakkeille jaetaan jako-osuuksia.⁸ Konkurssi- tai selvitysmenettelyssä pääomallain ja sen korko voidaan siis käytännössä maksaa takaisin niillä edellytyksillä, että maksussa noudatetaan konkurssi- tai selvitysmenettelyä koskevia säännöksiä ja että kaikki muut velat on maksettu tai niiden maksamisesta on muuten varmistuttu.⁹

Toisena pääomallain tunnusmerkkinä on OYL 12 luvun 1 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan se, että lainan pääoma saadaan muutoin palauttaa ja korkoa maksaa vain siltä osin kuin yhtiön vapaan oman pääoman ja kaikkien pääomallainojen määrä maksuhetkellä ylittää yhtiön viimeksi päättyneeltä tilikaudelta vahvistettavan tai sitä uudempaan tilinpäätökseen sisältyvän taseen mukaisen tappion määrän. Säännös koskee sanamuotonsa mukaan muita kuin kohdan 1 mukaisia tilanteita, eli se tulee sovellettavaksi, kun lainan pääomaa tai sen korkoa maksetaan konkurssi- tai selvitysmenettelyn ulkopuolella. Tämä tunnusmerkki rinnastaa pääomallainaa 1 kohdasta poiketen omaan pääomaan, koska säännös tekee pääomallain maksuedellytyksistä osittain vapaan oman pääoman maksuedellytyksiä vastaavat.¹⁰ Vapaan oman pääoman maksuedellytyksillä tarkoitetaan niitä olosuhteita, joiden vallitessa vapaata omaa pääomaa voidaan palauttaa osakkeenomistajille. Erona pääomallain pääoman tai koron sekä oman pääoman jakamisen välillä on kuitenkin se, että pääomallainaan ei sovelleta OYL 13 §:n 2 momentin mukaista maksukykyisyystestiä, mikä tarkoittaa sitä, että oman pääoman pysyvyys on pääomallain pääoman pysyvyyttä tiukempi.¹¹

Kolmantena pääomallain tunnusmerkkinä on OYL 12 luvun 1 §:n 1 momentin 3 kohdassa säännelty vakuuskielto, jonka mukaan pääomallain pääoman tai koron maksamisesta velallisyhtiö tai sen tytäryhteisö ei saa antaa vakuutta. Sen sijaan velallisyhtiön emoyhtiön tai

⁷ Villa Edilex 2007, s. 460.

⁸ Mähönen – Villa 2012, s. 57.

⁹ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2018 s. 873.

¹⁰ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2018 s. 874.

¹¹ Villa Edilex 2007, s. 460.

tämän tytäryhtiön eli velallisyhtiön sisaryhtiön antama vakuus on sallittu.¹² Hallituksen esityksen mukaan lievennys on perusteltu, koska vakuuskieltosäännöksen tarkoitus on estää se, että vakuus tosiasiallisesti annetaan yhtiön omista varoista.¹³ Vakuuskiellon perusteena on se, että vakuuden antaminen tekisi tyhjäksi pääomalainan viimesijaisuuden, koska velkojen maksunsaantijärjestyksellä ei välttämättä ole suurta merkitystä velkojalle, joka on saanut vakuuden saatavastaan.¹⁴ Koska viimesijaisuus on säädetty yhdeksi pääomalainan keskeiseksi tunnusmerkiksi, olisi mielestäni perusteltua muuttaa sääntelyä siten, että vakuuden antamista ei hyväksyttäisi ylipäättään, koska myös niissä tilanteissa, joissa vakuutta ei anneta velallisyhtiön omista varoista, parantaa se kuitenkin velkojayhtiön maksunsaantiasemaa huomattavasti.

Näiden kolmen pääomalainan oikeudellista sisältöä määrittävän tunnusmerkin lisäksi OYL 12 luvun 1 pykälän 2 momentissa säädetään, että 1 momentin vastaiseen pääoman palauttamiseen, koron maksuun ja vakuuden antamiseen sovelletaan laittomaan varojenjakkoon liittyvää varojen palauttamisvastuuta koskevaa säännöstä sekä osakeyhtiörikossäännöstä. Lisäksi 3 momentin mukaan 12 luvun 1 §:n säännöksiä ei sovelleta velkojien suojaamennäytelyssä, mutta pääomalainan velkojalle tulevan määrän saa kuitenkin maksaa tai vakuuden antaa vasta, kun velkojien suojaamennäytelyä edellyttävä toimenpide on rekisteröity. 3 momentissa säädetään myös, että pääomalainan velkojan suostumuksella pääomalainaa voidaan käyttää osakepääoman korotuksen maksuksi, muuntaa sijoitetuksi vapaaksi omaksi pääomaksi tai käyttää yhtiön tappion kattamiseen.

1.3 Oman ja vieraan pääoman välinen rajanveto

Kuten edellisen kappaleen alussa on mainittu ja kuten edellä luetelluista, erityisesti ensimmäisestä ja toisesta, tunnusmerkeistäkin ilmenee, pääomalainalla on sekä oman että vieraan pääoman piirteitä. Selvää on, että se, kumpaan pääomatyyppeihin pääomalainaa luokitellaan, vaikuttaa suuresti lainan verotukselliseen käsittelyyn. Seuraavassa esitetään muutamia näkemyksiä pääomalainan luokittelusta omaksi tai vieraaksi pääomaksi.

Pääomalainan luokitteluun liittyy arviointi lainan todellisesta luonteesta, jonka mukaan myös lainan verotuskohtelu tulisi ratkaista. Todellisen luonteen huomioiminen mahdollistaa sen, että pääomalainaa voidaan lähtökohtaisesti käsitellä verotuksessa joko omana tai vieraana

¹² Mähönen – Villa 2012, s. 240.

¹³ HE 109/2005 vp, s. 121.

¹⁴ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2018 s. 881–882.

pääomana, eikä verotuskohtelu seuraa suoraan OYL:n määritelmästä.¹⁵ Todellisen luonteen huomioiminen verotuksellisen luonteen ratkaisemisessa viittaa verotusmenettelylain (VML, 1558/1995) 28 §:ään, jonka perusteella rahoitusinstrumentin oikeudellinen muoto voidaan sivuuttaa oikeuskäytännössä.¹⁶ VML 28 §:n 1 momentti sallii toimenpiteen verottamisen siten, kuin asiassa olisi käytetty oikeaa muotoa, kun olosuhteelle tai toimenpiteelle on annettu sellainen oikeudellinen muoto, joka ei vastaa asian varsinaista luonnetta tai tarkoitusta. Pääomalainan verotuksen yhteydessä tätä säännöstä ei tosin ole sovellettu. Kysymystä pääomalainan uudelleenluonnehdinnasta ja VML 28 §:n soveltamisesta käsitellään myöhemmin jaksossa 2.4.

Todellisen luonteen käsitettä lähellä on taloudellisen luonteen käsite, jota käytetään laissa varojen arvostamisesta verotuksessa. Sen 2 luvun 2 §:n 3 momentin mukaan velkana pidetään taseen vastattaviin vieraaseen pääomaan merkittyjä eriä, eli momentin 3 kohdan mukaan myös pääomalainaa silloin, kun se on taloudelliselta luonteeltaan vierasta pääomaa. Tämä määritelmä koskee julkisesti noteeraamattomia yhtiöitä. Vieraalle pääomalle taloudellisesti tunnusomaista on lainaehtojen mukainen koronmaksuvelvollisuus sekä takaisinmaksuvelvollisuus.¹⁷ Sitä vastoin mikäli pääomalaina on annettu käytännössä rajoittamattomaksi ajaksi, sen voidaan katsoa olevan omaa pääomaa.

Vaikka edellä mainitun mukaisesti pääomalainaa voitaisiin verotuksessa käsitellä joustavasti joko omana tai vieraana pääomana, on pääomalainaa verotuksessa vakiintuneesti sen olemassaolon alusta lähtien pidetty vieraana pääomana¹⁸, ja tätä pidetään myös tässä tutkielmassa lähtökohtana. Vieraana pääomana käsitteleminen tarkoittaa sitä, että verotuksessa voidaan lähtökohtaisesti hyväksyä vähennyskelpoiseksi kuluksi pääomalainalle maksettu korko. Pääomalainan koron maksun osalta lainan saajayhtiön tulee kuitenkin ottaa huomioon OYL:n 12 luvun 1 §:n 1 momentin 2 kohdan rajoitukset koron maksamiselle. Kiinnostava kysymys on, mitä tapahtuu koron vähennyskelpoisuudelle, mikäli yhtiö ei näitä rajoituksia noudata, ja myöhemmin tutkielmassa tullaankin selvittämään, miten OYL:n säännösten vastainen koron maksu vaikuttaa koron vähennyskelpoisuuteen verotuksessa.

1.4 Konsernisuhteen määritelmä tutkielmassa

¹⁵ Verohallinnon ohje 5/1997.

¹⁶ Fagerstedt – Kukkonen 2015, s. 188.

¹⁷ Fagerstedt – Kukkonen 2015, s. 193.

¹⁸ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2018, s. 868.

Kuten alussa mainittiin, tutkielmassa käsitellään ainoastaan kahden samaan konserniin eli etuyhteyspiiriin kuuluvan yhtiön välisiä pääomalainoja. Seuraavaksi selvitetään, miten konsernisuhde ja sen muodostuminen tutkielmassa määritellään. Tässä selostettavalla määritelmällä on tärkeä merkitys tutkielman kannalta, koska sitä sovelletaan paitsi säännöksen sisältävään EVL 6 b §:än, myös saamisen menetyksen vähennyskelpoisuutta koskevaan 16 §:n 7 kohtaan, ja molemmat näistä lainkohdista sisältävät tutkielman aiheen kannalta keskeisiä säännöksiä.

Tässä tutkielmassa käytetään EVL 6 b §:n 7 momentissa säänneltyä konsernin määritelmää. Konserniyhtiöiden määritelmiä sisältyy elinkeinoverolain lisäksi konserniavustuslakiin (KonsAvL, 825/1986), osakeyhtiölakiin sekä kirjanpitolakiin (KPL, 1336/1997). KonsAvL:n määritelmään palataan myöhemmin jaksossa 2.3.1. EVL:n, OYL:n sekä KPL:n konsernimääritelmät ovat sillä tavoin yhteydessä toisiinsa, että EVL:n määritelmä perustuu OYL:n määritelmään, jossa taas viitataan KPL:n säännökseen määräysvallan käsitteen sisällöstä.

EVL 6 b §:n 7 momentin mukaan konserniyhtiöillä tarkoitetaan osakeyhtiölain 8 luvun 12 §:ssä tarkoitettuun konserniin kuuluvia yhtiöitä tai sellaisia yhtiöitä, joissa kaikissa yhdellä tai useammalla luonnollisella henkilöllä, oikeushenkilöllä tai näillä yhdessä on osakeyhtiölain 8 luvun 12 §:ssä tarkoitettua määräysvaltaa vastaava määräysvalta. OYL:n mukaan yhtiöt kuuluvat samaan konserniin, mikäli osakeyhtiöllä on yksin tai yhdessä yhden tai useamman tytäryhteisönsä kanssa KPL 1 luvun 5 §:ssä tarkoitettu määräysvalta toisessa kotimaisessa tai ulkomaisessa yhtiössä. EVL:n konsernimääritelmä siis laajentaa OYL:n määritelmää siten, että konsernin muodostavat EVL:n mukaan paitsi yhtiöt, joista yhdellä on määräysvalta muissa yhtiöissä, myös yhtiöt, joissa kaikissa yksi tai useampi luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö käyttää määräysvaltaa. Keskeinen ero EVL:n ja OYL:n välillä on siten se, että EVL:n konsernimääritelmässä on huomioitu myös yksityishenkilön määräysvallassa olevat yhtiöt.¹⁹

Kuten mainittu, EVL:ssa tarkoitettun määräysvallan sisällöstä säännellään KPL:ssa, tarkemmin ottaen sen 1 luvun 5 §:ssä. Säännöksen mukaan määräysvalta voi muodostua ensinnäkin siten, että yhtiöllä on enemmän kuin puolet toisen yhtiön kaikkien osakkeiden tuottamasta äänimäärästä, ja äänten enemmistö perustuu omistukseen, jäsenyyteen, yhtiöjärjestykseen,

¹⁹ Kukkonen – Walden 2015, s. 38.

yhtiösopimukseen tai niihin verrattaviin sääntöihin tai muuhun sopimukseen. Toiseksi määräysvalta voi perustua siihen, että yhtiöllä on oikeus nimittää tai erottaa enemmistö jäsenistä kohdeyrityksen hallituksessa tai siihen verrattavassa toimituksessa taikka toimituksessa, jolla on tämä oikeus, ja oikeus perustuu samoihin seikkoihin kuin 1 kohdassa tarkoitettu äänten enemmistö. Kolmantena määräysvallan muodostumisen tapana mainitaan se, että yhtiö muuten tosiasiallisesti käyttää määräysvaltaa toisessa yhtiössä.

EVL:n määritelmän soveltaminen tässä tutkielmassa tarkoittaa käytännössä sitä, että tutkielmassa tullaan tarkastelemaan tilanteita, joissa yhtiö saa pääomallainan emon- tai sisaryhtiöltään. Emo-tytäryhtiösuhte muodostuu suoraan siten, että toisella yhtiöllä on määräysvalta toisessa, kun taas sisaryhtiöt syntyvät niin, että sama kolmas taho käyttää määräysvaltaa kahdessa yhtiössä. Eräitä tilanteita kohdellaan verotuksellisesti eri tavalla riippuen siitä, kummanlaisessa suhteessa pääomallainan on myönnetty, ja siksi molemmat relaatiot ovat tutkielman kannalta mielenkiintoisia.

1.5 Metodi, tutkimuskysymykset, rakenne ja rajaukset

Tässä tutkielmassa käytetään oikeusdogmaattista metodia, eli tarkoituksena on tulkita ja systematisoida voimassa olevaa oikeutta. Tässä tehtävässä apuna käytetään tulkintalähteitä, lähinnä oikeuskirjallisuutta, oikeuskäytäntöä sekä lain esitöitä.

Ensimmäinen tässä tutkielmassa käsiteltäväksi tuleva kysymys liittyy pääomallainan korkoihin konsernisuhteessa. Kysymys kuuluu, millä tavoin pääomallainan korot ovat vähennyskelpoisia, sekä erityisesti, miten korkojen vähennyskelpoisuuteen vaikuttaa se, jos korkoa maksetaan edellä selostettujen OYL:n rajoitusten vastaisesti. Korkojen verotuksen käsittelyn yhteydessä käsitellään myös EVL 18 a §:n korkovähennysrajoituksia, koska niillä on merkitystä erityisesti, kun yhtiöllä on etuyhteyskorkoja. Koska tutkielmassa käsitellään ainoastaan konsernisuhteessa annettavaa pääomallainaa, tapahtuu myös koron maksaminen etuyhteysuhteessa, mikä tuo esiin muun muassa kysymyksen koron markkinaehtoisuudesta. Koron ollessa markkinaehtoisesta korosta poikkeava, voi kysymyksessä olla peitelty osingonjako lainan antaja- ja saajayhtiön välillä niissä tilanteissa, joissa lainan antaja on lainan saajan emoyhtiö. Muunlaisissa konsernin sisäisissä lainasuhteissa markkinaehtoisesta korosta poiketessa voi syntyä muuta peiteltyä voitonsiirtoa. Peitellyn voitonsiirron käsitettä käytetään yleensä lähinnä kansainvälisten konsernin verosuunnittelutoimien yhteydessä, mutta tässä tutkielmassa sitä käytetään myös

kansallisten konsernien yhteydessä, erityisesti sisaryhtiöiden välisissä suhteissa.²⁰ Jakson lopussa käsitellään kysymystä siitä, voidaanko korkojen vähennyskelpoisuus evätä kokonaan pääomallainan uudelleenluonnehdinnalla taikka vetoamalla yhtiön alikapitalisointiin.

Toisena tutkimuskysymyksenä on se, millaisia verotusvaikutuksia velallis- ja velkojayhtiöissä on ensinnäkin sillä, että pääomallaina muutetaan vieraasta pääomasta omaksi pääomaksi ja toiseksi sillä, että velkasuhteen osapuolina olevissa yhtiöissä tapahtuu erilaisia yritysjärjestelyjä. Käsiteltävät muutostilanteet ovat pääomallainan käyttäminen osakepääoman korotukseksi taikka tappioiden kattamiseen sekä pääomallainan sijoittaminen sijoitetun vapaan oman pääoman rahastoon. Näissä tapauksissa kysymys on siitä, onko lainan muuttaminen vieraasta pääomasta omaksi yhtiölle verovapaa pääomasijoitus vai muodostuuko muutoksessa verotettavaa tuloa sekä vastaavasti velkojayhtiön osalta siitä, mitä verotusvaikutuksia on pääomasijoituksen tekemisellä. Yritysjärjestelyjen osalta tarkastellaan, miten pääomallainasuhte vaikuttaa osakkeiden luovuttamisen yhteydessä niiden hankintamenon määräytymiseen sekä miten pääomallainasuhte vaikuttaa yhtiöiden verotuskohteluun sulautumisen yhteydessä.

Kolmantena tutkimuskysymyksenä selvitetään pääomallainan menettämiseen liittyviä kysymyksiä velkojayhtiön verotuksessa. Lainan menetys voi tapahtua joko lainan anteeksiannon kautta tai siten, että velallisyhtiö määrätään konkurssiin ja on selvää, että lainalle ei tulla saamaan suoritusta. Pääomallainan menetystilanteita tutkitaan kahdessa eri relaatiossa, eli kun emoyhtiö menettää tytäryhtiöltä olevan lainasaamisen sekä kun yhtiö menettää sisaryhtiöltään olevan saamisen. Saamisten menetyksen verotuskohtelussa myyntisaamiset ja muut saamiset on asetettu keskenään erilaiseen asemaan, joten näiden erityyppisten saamisten menetyksen verotuskohteluita tullaan myös tutkimaan.

Tutkielman rakenne muodostuu johdannosta, tutkimuskysymysten selvittämiseen keskittyvistä kappaleista sekä yhteenvedosta. Tutkielma etenee edellä selostettujen tutkimuskysymysten mukaisessa järjestyksessä siten, että jokainen kysymys muodostaa oman käsittelykappaleensa. Siten tutkielma koostuu kolmesta pääjaksosta, jotka kukin jakaantuvat useampaan alajaksoon. Pääjaksot on järjestetty kronologisesti siten, että käsittely aloitetaan pääomallainan koron vähennyskelpoisuuteen liittyvillä kysymyksillä. Kuten alussa on mainittu, on tämä lainasuhteessa ensimmäisenä verotuksellisesti ajankohtaiseksi tuleva kysymys, kun lainan

²⁰ Näin myös Mattila artikkelissaan Peiteltyyn osinkoon liittyviä kysymyksiä ja erityistilanteita, Verotus 2/2016.

antohetkellä ei ole yhtiöille verovaikutuksia. Korkojen käsittelyn jälkeen siirrytään tutkimaan pääomalainasuhteen muutostilanteita. Näiden tilanteiden yhteydessä lainasuhde muuttaa muotoaan, mutta ei välttämättä lakkaa kokonaan. Tästä syystä muutostilanteiden käsittely tässä kohdassa on perusteltua. Viimeisenä käsittelyyn otetaan pääomalainan menetys ja siihen liittyvä verotusproblematiikka. Menetystä käsittelevä jakso on sijoitettu pääjaksoista viimeiseksi, sillä pääomalainan menetys aiheuttaa velkasuhteen päättymisen. Tutkielma käsittelee sekä velallisyhtiön että velkojayhtiön verotusta, joskaan kaikissa pääjaksoissa molemmat näkökulmat eivät tule esille. Näkökulman valitsemisessakin on pyritty siihen, että tutkielma keskittyy verotuksellisesti relevantteihin pääomalainasuhteen tapahtumiin, ja siksi esimerkiksi koron käsittely velkojayhtiön verotuksessa mainitaan vain ohimennen. Tutkielman lopussa on yhteenveto, jossa kootaan yhteen tärkeimmät johtopäätökset sekä esitetään mahdollisia parannusehdotuksia lainsäädäntöön tai oikeustilaan.

Tutkielmassa käsittelyn ulkopuolelle on rajattu kansainvälisten konsernien tilanteet, eli käsiteltäväksi tulevat vain konsernit, jotka muodostuvat suomalaisista oikeushenkilöistä tai luonnollisista henkilöistä. Koska kaikki tutkielmassa käsiteltävät yhtiöt ja henkilöt ovat Suomessa yleisesti verovelvollisia, ei tässä ole samanlaista tarvetta kuin kansainvälisten konsernien osalta tutkia sitä, miten pääomalainaa voidaan verosuunnittelun keinona konsernissa käyttää verotettavan tulon minimoimiseen. Peitelty osingon tai voitonsiirron problematiikka saattaa kuitenkin tulla ajankohtaiseksi erilaisissa konsernisuhteissa, joten, kuten edellä on todettu, niitä tullaan korkojen vähennyskelpoisuuden yhteydessä käsittelemään.

Edellä mainitut peitelty osinko tai voitonsiirto liittyvät tilanteisiin, joissa pääomalainasta maksetaan markkinaehtoisesta poikkeavaa korkoa. Markkinaehtoisuudella tarkoitetaan ehtoja, joita käytettäisiin, jos lainasuhteen osapuolina olisivat toisistaan riippumattomat osapuolet. Markkinaehtoisesta koron tai muiden lainaehtojen määrittäminen on hankalaa ja tilannekohtaista, eikä tässä tutkielmassa tulla perehtymään tarkemmin siirtohinnoittelumenetelmiin, joilla markkinaehtoisuus pyritään varmistamaan.

Tutkielmassa tullaan käsittelemään pääomalainan verotusta osakeyhtiöissä, vaikka se ei ainoastaan osakeyhtiöissä käytettävä rahoitusinstrumentti olekaan. Sen lisäksi, että pääomalainasta säädetään OYL:n 12 luvussa, sisältyvät saman sisältöiset säännökset myös osuuskuntalain (OKL, 421/2013) 12 lukuun. Tästä huolimatta tutkielmassa ei tulla käsittelemään osuuskuntien pääomalainojen verotusta, vaan tarkastelu rajautuu ainoastaan osakeyhtiöihin.

Lisäksi tutkielmassa tarkastellaan vain EVL:n mukaan verotettavia eli elinkeinotoimintaa harjoittavia yhtiöitä. Tutkielman ulkopuolelle on rajattu myös tytäryhtiön emoyhtiölleen antama pääomalaina, koska tällaisen lainan antamista ei pidetä hyväksyttävänä eräistä osakeyhtiöoikeudellisista säännöksistä johtuen. Tällainen sijoitus rinnastuu osittain tytäryhteisön tekemään emoyhtiön osakkeiden merkintään²¹, mikä on kielletty OYL:n 15 luvun 14 §:ssä.

Tutkielmassa ei tulla käsittelemään myöskään pääomalainaan liittyviä kirjanpidollisia kysymyksiä, kuten sitä, miten pääomalaina merkitään yhtiön taseeseen, tai millä tavoin korkoja vähennetään kirjanpidossa. Kirjanpito-oikeudella ja vero-oikeudella on vahva liittymä toisiinsa, mutta ne myös siinä määrin eroavat toisistaan, että tässä tutkielmassa keskitytään selvyiden vuoksi ainoastaan vero-oikeudelliseen näkökulmaan.

Tutkielman laatimisen ajankohtana on ollut tiedossa tuleva yhteisöjen tulolähdejaon poistaminen, joka astuu voimaan 1.1.2020. Tutkielmassa tarkastellaan ennen tätä ajankohtaa voimassa olevaa oikeustilaa, eikä tulolähdejaon poistamisen vaikutuksia tulla tutkimaan tässä yhteydessä. Tähän rajaukseen on päädytty siitä syystä, että tulolähdejaon poistaminen on hyvin laaja ja monin tavoin yhteisöjen tuloverotukseen vaikuttava lakimuutos, eikä sitä sen vuoksi tämän tutkielman puitteissa voida käsitellä.

2 KORKOMENOJEN VÄHENNYSKELPOISUUS VEROTUKSESSA

2.1 Yleistä pääomalainan korkojen vähennyskelpoisuudesta

2.1.1 Koron käsite ja EVL:n mukainen vähennyskelpoisuus

Kuten edellä jaksossa 1.3 käsitellystä käy ilmi, pääomalaina-käsite sisältää taloudellisen luonteensa puolesta niin omaksi kuin vieraaksikin pääomaksi luokiteltavia lainoja. Verotuksessa omaksuttu näkökanta on se, että pääomalainaa käsitellään vieraana pääomana. Vieraana pääomana käsitteleminen mahdollistaa sen, että pääomalainalle voidaan maksaa

²¹ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2018, s. 871.

verotuksessa vähennyskelpoista korkoa. Seuraavassa selostetaan koron käsitettä ja sen vähennyskelpoisuutta.

Korko on korvausta lainaksi saadusta vieraasta pääomasta.²² Verotuksessa hyväksyttävänä koron määränä voidaan pitää korkoa, jota jouduttaisiin suorittamaan rahalaitoksesta otetusta lainasta²³, sillä tällaista korkoa voidaan pitää markkinaehtoisena. Pääomalainan verotuksessa hyväksyttävän koron määrässä tulee kuitenkin ottaa huomioon myös pääomalainan erityispiirteet, eli lainan takaisinmaksuun ja koron maksamiseen liittyvät tavallista lainaa tiukemmat edellytykset sekä vakuuden asettamisen kieltö. Näistä syistä johtuen pääomalainan koron määrä voi olla tavallisen lainan korkoa korkeampi²⁴ olematta kuitenkaan markkinaehtoisesta poikkeava. Pääomalainan koron markkinaehtoisuutta ei tässä tutkielmassa lähemmin tarkastella, paitsi eräiltä osin luvussa 2.3, jossa tullaan käsittelemään ylisuuresta korosta johtuvia verotustilanteita.

Korkojen vähennyskelpoisuus verotuksessa perustuu lähtökohtaisesti EVL 18 §:n 1 momentin 2 kohtaan, jonka mukaan vähennyskelpoista on elinkeinotoiminnasta johtuneen velan korko, myös silloin, kun korko riippuu liikkeen tuloksesta. Elinkeinotoiminnasta johtuvalla velalla tarkoitetaan velkaa, joka on otettu elinkeinotoimintaa varten, ja vain tällaisen velan korko voidaan vähentää EVL:n mukaan, kun taas korko muuhun toimintaan otetusta velasta, joka ei ole elinkeinotoiminnan kannalta välttämätön, kohdistuu tuloverolain (TVL, 1535/1992) muun toiminnan tulolähteeseen. Myös yhtiön vakavaraisuuden parantamiseksi otettu velka voi olla elinkeinotoimintaan liittyvä.²⁵ Tämä on mielestäni aiheellista huomata, sillä vakavaraisuuden parantaminen on toinen niistä käyttötarkoituksista, joihin pääomalainaa ajateltiin käytettävän, kun säännökset siitä OYL:iin lisättiin. Lisäksi yhtiön vakavaraisuus usein on sen elinkeinotoiminnan edellytys, minkä vuoksi vakavaraisuuden parantamiseksi otetun lainan koron vähennyskelpoisuus elinkeinotoiminnan tulolähteessä on perusteltua.

Pääomalainan korkojen vähennyskelpoisuuden osalta merkityksellinen on myös laissa EVL 18 §:n 1 momentin 2 kohdassa mainittu lisäys, että korko on vähennyskelpoista myös, kun se riippuu liikkeen tuloksesta. Säännös jättää avoimeksi sen, tarkoitetaanko koron riippumisella liikkeen tuloksesta sitä, että korkoa joko maksetaan tai ei makseta liikkeen tuloksesta riippuen vai sitä, että koron määrä riippuu liikkeen tuloksesta. Hallituksen esityksessä HE 89/1996

²² Myrsky – Malmgrén 2014, s. 207.

²³ Mattila s. 10, Verotus 1/2017.

²⁴ Mattila s. 10, Verotus 1/2017.

²⁵ Verohallinnon ohje 5/1997.

mainitaan, että pääomallainan koron määrä voidaan sitoa yhtiön toiminnan laajuuteen tai tuloksellisuuteen, mutta että tällainen korkoehto saattaa vaikuttaa lainan ja sen koron arviointiin verotuksessa.²⁶ Pääomallainan osalta kysymyksessä lienee kuitenkin useimmiten tilanne, jossa koron maksaminen riippuu liikkeen tuloksesta siten, ettei korkoa voida maksaa, mikäli maksajayhtiön vapaan oman pääoman ja kaikkien pääomallainojen määrä maksuhetkellä ei ylitä yhtiön viimeksi päättyneeltä tilikaudelta vahvistettavan tai sitä uudempaan tilinpäätökseen sisältyvän taseen mukaisen tappion määrää. OYL:n ja EVL:n suhdetta pääomallainan koron vähennyskelpoisuuden määräytymisessä käsitellään tarkemmin jaksossa 2.2.

2.1.2 Korkovähennysrajoitukset

EVL 18 § 1 momentin 2 kohtaan perustuva korkojen vähennysoikeus on hyvin laaja. Ennen korkovähennysrajoitusten voimaantuloa vähennysoikeuden laajuutta oli Suomessa esiintyneessä verotuskäytännössä käytetty hyväksi niin, että korkoja oli maksettu rajoitetusti verovelvollisille tai niin, että yleisesti verovelvollisten rahoitusrakenne oli painottunut vieraaseen pääomaan. Vieraan pääoman painottuminen yrityksen rahoitusrakenteessa oli kaventanut veropohjaa Suomessa johtuen siitä, että vieraasta pääomasta maksettava korko on yleensä verotuksessa vähennyskelpoinen, kun taas oman pääoman tuottoa, kuten osinkoa, ei voida vähentää verotettavasta tulosta. Korkovähennysrajoitusten säätämiseen päädyttiin, koska kansainvälisestikin vertailtuna ennen korkovähennysrajoitusten säätämistä vallitsi tilanne, jossa kaikissa Suomen keskeisissä kilpailijamaissa oli yleisiä tai erityisiä korkovähennysrajoituksia, mistä johtuen katsottiin, että rajoitusten säätäminen ei merkittävästi heikentäisi Suomen kansainvälistä kilpailuasemaa.²⁷

Yllä mainittujen hallituksen esityksessä HE 146/2012 vp listattujen syiden vuoksi EVL:iin otettiin elinkeinotoiminnan tulolähteen korkojen vähennysoikeutta rajoittava säännös, EVL 18 a §. Säännös tuli voimaan 1.1.2013 ja sitä sovellettiin ensimmäisen kerran vuodelta 2014 toimitettavaan verotukseen. Voimaantulonsa jälkeen säännöstä on muutettu 1.1.2019 voimaan astuneella lainmuutoksella, joka perustuu hallituksen esitykseen HE 150/2018 vp. Hallituksen esityksessä lainmuutoksen syyksi todetaan EU:n veron kiertämisen estämistä koskevan direktiivin korkovähennysrajoitusta koskeva sääntely, jota on jäsenvaltioissa sovellettava vuoden 2019 alusta lähtien. Direktiivin sisältöä ei tässä lähemmin tutkita, vaan seuraavassa esitellään korkovähennysrajoitusten nykyistä sisältöä EVL:n mukaan.

²⁶ HE 89/1996 vp, s. 86.

²⁷ HE 146/2012 vp, s. 15.

1.1.2019 voimaan tulleella lainmuutoksella 18 a §:än lisättiin ensinnäkin korkomenon (ja – tulon) määritelmä, joka muodostaa säännöksen 2 momentin. 2 momentin mukaan korkomenolla ja – tulolla tarkoitetaan säännöksessä korkoa ja sitä vastaavia muita suorituksia, jotka ovat korvausta vieraasta pääomasta sekä rahoituksen hankinnan yhteydessä kertyviä suorituksia. Hallituksen esityksen yksityiskohtaisten perustelujen mukaan rahoituksen hankinnan yhteydessä kertyvien suoritusten lukeminen osaksi koron käsitettä on direktiivin edellyttämä muutos, ja laajentaa koron käsitettä aikaisempaan sääntelyyn nähden.²⁸

Korkovähennysrajoitussäännöksen mukaan korkomenot ovat vähennyskelpoisia ensinnäkin siltä osin, kuin ne ovat korkotulojen suuruiset. Korkotulojen ylittävät korkomenot eli nettokorkomenot ovat vähennyskelpoisia siihen saakka, kun ne ovat verovuonna enintään 500 000 euroa. Tämän määrän ylittyessä nettokorkomenot eivät ole vähennyskelpoisia siltä osin, kuin ne ylittävät 25 prosenttia EVL:n 3 §:ssä tarkoitettua elinkeinotoiminnan tuloksesta, johon on lisätty korkomenot ja verotuksessa vähennettävät poistot sekä konserniavustuksesta verotuksessa annetussa laissa tarkoitettu saatu konserniavustus ja josta on vähennetty annettu konserniavustus. Lisäksi säännöksessä mainitaan, että muille kuin konserniyhteydessä oleville osapuolille suoritettujen nettokorkomenot vähennetään ensin, ja näille osapuolille suoritettuja korkomenoja voidaan myös vähentää edellä mainittujen rajoitusten estämättä, jos EVL 18 a §:n 4 momentin edellytykset täyttyvät. Näitä edellytyksiä ei tässä käydä läpi, koska ne eivät ole tutkielman kannalta relevantteja.

Säännöksestä huomataan, että konserniyhteydessä olevalle osapuolelle suoritettuja korkomenoja käsitellään ankarammin kuin muita korkomenoja. Konserniyhteydessä olevalle osapuolelle suoritettuja korkoja ei ole mahdollista vähentää rajoitussäännöksestä poiketen, vaan EVL 18 a § muodostaa ne rajat, joiden puitteissa korkomenoja voidaan vähentää. Poikkeuksen tästä muodostaa vain EVL 18 b §:n 1 momentin 4 kohdassa säännelty tasetesti, jota käsitellään lähemmin jaksossa 2.4.2. Johtuen siitä, että muille kuin konserniyhteydessä oleville osapuolille suoritettujen korkomenot vähennetään lain mukaan ensin, saattavat emo- tai sisaryhtiölle suoritettujen pääomallain korot jäädä vähentämättä verotuksessa siitä syystä, että yhtiö on jo käyttänyt loppuun korkovähennysoikeutensa muiden, muilta kuin etuyhteysosapuolilta olevien, lainojen korkomenoista johtuen.

²⁸ HE 150/2018 vp, s. 79.

Korkomenojen vähennyskelvottomuus ei kuitenkaan ole lopullista, vaan verovuonna vähennyskelvottomat nettokorkomenot siirtyvät vähennettäväksi seuraavina vuosina. Vähentämättömiä korkomenoja voidaan vähentää siltä osin kuin korkorajoitussäännösten rajoissa on mahdollista. Vähentämättömät korkomenot eivät vanhene, mistä syystä ne lasketaan yhteen ja käsitellään yhtenä eränä.²⁹

EVL 18 a §:n 6 momentin mukaan liiketoimen osapuolet ovat konserniyhteydessä keskenään, jos osapuolella on toisessa osapuolella määräysvalta tai kolmannella on yksin tai yhdessä lähipiirinsä kanssa määräysvalta velkasuhteen molemmissa osapuolissa. Määräysvallan käsitteen sisällön osalta viitataan verotusmenettelystä annetun lain (VML) 31 §:än eli siirtohinnoitteluoikaisusäännökseen, toisin kuin tämän tutkielman perusteena olevassa EVL 6 b §:n 7 momentin säännöksessä, jossa viitataan KPL 1 luvun 5 §:n määritelmään. VML:ssa ja KPL:ssa määräysvallan käsite määritellään kuitenkin sisällöltään niin samankaltaisesti, ettei asiaa tarvitse tässä enemmälti käsitellä.

Koska korkomenot lähtökohtaisesti ovat verotuksessa vähennyskelpoisia, ovat korkotulot saajalleen vastaavasti veronalaista tuloa. Poikkeuksen vastaavuusperiaatteesta muodostaa se, että korkovähennysrajoitusten perusteella verotuksessa vähentämättä jäävä korko edelleen on saajalleen veronalaista tuloa, jolloin säännös johtaa kahdenkertaiseen verotukseen.³⁰ Mikäli näin ei olisi, ei korkovähennysrajoitussäännökselläkään olisi samanlaista merkitystä.

2.1.3 Koron jaksotus verotuksessa

Koron jaksottamisesta verotuksessa kirjanpitovelvollisen koron suorittajan osalta on säädetty EVL:n 23 §:ssä. Säännöksen mukaan korko ja vuokra samoin kuin muu sellainen meno, jonka suuruus määräytyy ajan kulumisen perusteella, on sen verovuoden kulu, jolta se suoritetaan. Säännös tarkoittaa, että koron maksuhetkestä riippumatta yhden verovuoden aikana maksettavaksi erääntyvät korot vähennetään tämän vuoden verotuksessa.

EVL 23 §:n pääsääntöä sovelletaan myös pääomalainan korkojen jaksottamiseen verotuksessa. Huomioon tulee kuitenkin ottaa OYL:n 12 luvun 1 §:n 1 momentin 2 kohdan asettamat edellytykset koron maksamiselle. Säännösten ollessa ristiriidassa keskenään EVL 23 § yleissäännöksenä väistyy OYL:n säännöksen soveltamisen tieltä, vaikka OYL:ssa ei

²⁹ Raunio – Romppainen – Ukkola – Kotiranta 2018, s. 117.

³⁰ Andersson – Penttilä 2014, s. 470.

suoranaisesti koron jaksottamista säännelläkään. Koron maksamiseen liittyvät rajoitukset ovat yksi pääomallainan laissa säännellyistä tunnusmerkeistä, joiden sivuuttaminen saattaa johtaa siihen, että lainainstrumenttia ei enää käsitellä pääomallainana. Tästä syystä näkisin, että OYL:n säännökset tässä yhteydessä ovat etusijalla verolainsäädäntöön nähden. Tätä tulkintaa tukee myös jäljempänä selostettava keskusverolautakunnan ratkaisu, joka käsittelee pääomallainan koron jaksotusta verotuksessa.

Koron saajan osalta saadut korot luetaan tuotoksi sinä verovuonna, jona ne on saatu rahana, saamisena tai muutoin rahanarvoisena etuutena.³¹ Tämä perustuu EVL 19 §:n säännökseen. EVL 20 § sisältää säännöksen ennakkoon saatujen korkojen jaksotuksesta, mutta sitä ei tässä tulla lähemmin käsittelemään, koska pääomallainan koron osalta ennakkollinen suoritus ei tule ajankohtaiseksi. EVL 19 §:n ja 23 §:n jaksotussäännösten perusteella voidaan todeta, että saman korkoerän jaksotus maksajan ja saajan verotuksissa voi ajoittua eri verovuosille.

2.2 OYL:n säännösten vaikutus koron vähennyskelpoisuuteen

2.2.1 OYL:n koron maksamiselle asettamat kriteerit

Kuten aiemmin on mainittu, yhtenä pääomallainan tunnusmerkkinä OYL:ssa ovat pääoman palauttamiseen sekä koron maksamiseen liittyvät rajoitukset, joista on säädetty OYL:n 12 luvun 1 §:n 1 momentin 2 kohdassa. Rajoitusten mukaan korkoa pääomallainalle voidaan maksaa vain siltä osin, kuin yhtiön vapaan oman pääoman ja kaikkien pääomallainojen määrä maksuhetkellä ylittää yhtiön viimeksi päättyneeltä tilikaudelta vahvistettavan tai sitä uudempaan tilinpäätökseen sisältyvän taseen mukaisen tappion määrän. Taseen mukaisella tappion määrällä tarkoitetaan lähinnä edellisten tilikausien tappioita.

OYL:n pääomallainan koron maksamista rajoittavan säännöksen tarkoituksena on varmistaa, että yhtiö on riittävän vakavarainen koron maksamista varten. Vakavaraisuus määritetään tarkastelemalla, ylittävätkö vapaan oman pääoman sekä kaikkien pääomallainojen määrä taseessa olevan tappion määrän. Tarkastelussa pääomallainat siis rinnastetaan yhtiön vapaaseen omaan pääomaan, johon niiden voidaan osakeyhtiöoikeudellisesti ajatellakin rinnastuvan, kun taas vero-oikeudellisesti ne ovat vierasta pääomaa, mistä koron suorittaminenkin kertoo. Mielestäni tämä säännös kuvastaa hyvin pääomallainan erityistä luonnetta oman ja vieraan

³¹ Mattila 2017, s. 7.

pääoman välimaastoon sijoittuvana ja molempien pääomalajien piirteitä sisältävänä instrumenttina.

Kuten säännöksen sanamuodostakin ilmenee, vapaan oman pääoman sekä pääomalainojen määrää tarkastellaan koron maksuhetken eikä tilinpäätöspäivän mukaan. Tällöin huomioon tulee ottaa yhtiön taloudellisessa asemassa tilinpäätöksen tekemisen jälkeen tapahtuneet muutokset, ja mikäli vapaan oman pääoman sekä pääomalainojen määrä on vähentynyt, saattaa koronmaksu estyä. Toisaalta yhtiöön tilinpäätöspäivän jälkeen tehdyt vapaan oman pääoman ehtoiset sijoitukset ja yhtiön ottamat uudet pääomalainat saattavat lisätä pääomalainan koron maksuun käytettävissä olevaa määrää.³²

2.2.2 Kriteerit ja koron vähennyskelpoisuus verotuksessa

EVL:ssä ei ole erityistä säännöstä koskien pääomalainan koron vähennyskelpoisuutta verotuksessa. Lähtökohtaisesti siis edellä selostetut yleissäännökset EVL 18 §, 18 a § sekä 23 § soveltuvat myös pääomalainan koron vähennyskelpoisuuteen. Näissä säännöksissä ei koron vähennyskelpoisuudelle aseteta mitään lainan luonteeseen liittyviä rajoituksia. OYL:n edellä mainitut kriteerit kuitenkin asettavat tällaisia rajoituksia, jotka tulee koron vähennyskelpoisuutta ratkaistaessa huomioida, koska OYL:n säännös on erityissäännösluonteensa vuoksi edellä perustellun mukaisesti etusijalla EVL:n yleissäännöksiin nähden. OYL:n säännösetkään eivät sinällään kokonaan estä koron vähennyskelpoisuutta verotuksessa, vaan ne vaikuttavat siihen, mihin verovuoteen korko jaksottuu. Tämä OYL:n säännösten vaikutus koron vähennyskelpoisuuteen on todettu myös oikeuskäytännössä.

Ratkaisuissa KHO 1995 T 3932 sekä KHO 1995 T 3933 vahvistettiin lähinnä se periaate, että pääomalainan korko on verotuksessa vähennyskelpoinen, vaikka pääomalaina olisi merkitty yhtiön taseessa omaan pääomaan, niin kuin molemmissa tapauksissa asia oli. Keskusverolautakunnan ratkaisussa 301/1995 otettiin enemmän kantaa juuri nyt käsiteltävänä olevaan koron jaksottamiskysymykseen. Tapauksessa kysymys oli siitä, minkä verovuoden kuluu pääomamuotoiselle optiolainalle lainaehtojen mukaan laskettu, tuloslaskelmassa korkokuluna vähennetty ja taseessa pakollisena varauksena esitetty myöhempinä vuosina suoritettava korko on. Asia ratkesi sen perusteella, ylittikö koron määrä viimeksi vahvistetun

³² Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2018, s. 876.

konsernitaseen mukaisen voitonjakokelpoisen vapaan oman pääoman. Kun näin ei ollut, korko voitiin maksaa, ja se tuli vähentää sen verovuoden verotuksessa, jolta koronmaksuvelvollisuuden synnyttävä tilinpäätös vahvistettiin.

Selostettu keskusverolautakunnan ratkaisu sijoittuu aikaan ennen OYL:n säännöksiä pääomalainasta, mutta ratkaisusta ilmenee, että koron vähennyskelpoisuus on ratkaistu samankaltaisilla perusteilla, kuin mistä OYL:n 12 luvussa on säädetty. Tästä syystä ratkaisua voidaan edelleen pitää relevanttina. Ratkaisu rinnastuu sellaiseen pääomalainan koron jaksottamistilanteeseen, jossa OYL:n edellytykset koron maksamiselle täyttyvät, ja korko voidaan vähentää verotuksessa sinä verovuonna, jolta se on tullut suoritettavaksi. Tämä tapaus noudattaa pääsääntöä, jonka mukaan korko kirjataan kuluksi ajan kulumisen mukaan.³³

Pääsäännön mukaisen, ajan kulumiseen perustuvan koron jaksottamisen lisäksi koron vähentämisessä verotuksessa on toinenkin vaihtoehto. Ratkaisussa KVL 301/1995 koron jaksottaminen verotuksessa on sidottu siihen, pystyykö yhtiö tosiasiallisesti maksamaan koron niin, ettei oman pääoman määrän vaatimusta ohiteta. Maksukyvyn huomioiminen verotuksessa on epätavanomaista, sillä EVL:n peruseriaatteena on suoriteperusteinen vähennyskelpoisuus, joka tarkoittaa koron vähentämistä siltä verovuodelta, jolta se on tullut suoritettavaksi, riippumatta siitä, milloin korko maksetaan.

OYL:n asettamien koron maksuedellytysten täyttymisen vaatimus johtaa edellä selostetun ratkaisun mukaisesti koron jaksottamisessa siihen, että mikäli yhtiön oman pääoman ja kaikkien pääomallainojen määrä verrattuna taseen mukaisen tappion määrään ei riitä pääomalainan koron maksamiseen, ei sitä myöskään tältä verovuodelta voida vähentää verotuksessa. Tämä tarkoittaa sitä, että jos koron maksaminen lykkääntyy tilikauteen, jolta OYL:n asettamat edellytykset täyttyvät, lykätään koron vähentämistä myös verotuksessa. Toisin sanoen korko on vasta sen verovuoden kulu, jolta se vapaan oman pääoman rajoissa voidaan OYL:n mukaan maksaa. Lainanantajayhtiön osalta vastaavasti koron kirjaaminen tuotoksi lykkääntyy siihen ajankohtaan, jolloin maksuedellytykset täyttyvät.³⁴

Pääomallainavelkasuhteissa voi olla koron maksamisen ja määräytymisen osalta erilaisia ehtoja. Nämäkin ehdot vaikuttavat siihen, tuleeko korko lainansaajayhtiölle vähennettäväksi, ja jos tulee, minä verovuotena. Pääomallainasopimuksia saatetaan sopia sellaisin ehdoin, että mikäli

³³ Mattila 2017, s. 10.

³⁴ Mattila 2017, s. 10.

verovuodelta suoritettavaksi tulevaa korkoa ei pystytä OYL:n asettamissa rajoissa maksamaan, se menetetään. Tämä tarkoittaa, että lainanantaja luopuu korko-oikeudestaan, eikä korkoa suoriteta myöhemminkään, vaikka siihen tulisi yhtiön taloudellisen aseman puolesta tilaisuus. Tällöin luonnollisesti korkoa ei myöskään verotuksessa vähennetä, koska siitä ei ole syntynyt todellista kulua lainansaajayhtiölle.

Toisena vaihtoehtona on, että mikäli korkoa ei pystytä maksamaan siltä tilikaudelta, jolta se tulee suoritettavaksi, se kirjataan lainansaajayhtiön velaksi antajayhtiölle ja suoritetaan myöhemmin silloin, kun vapaan oman pääoman määrä tämän sallii. Tätä tilannetta koskee edellä selostettu periaate, jonka mukaan korko kirjataan kuluksi silloin, kun maksuedellytykset täyttyvät. Rajoituksia ei liene siinä, kuinka monen tilikauden kumuloituneet korot voidaan verotuksessa vähentää yhdeltä verovuodelta, kunhan vapaan oman pääoman määrä on riittävä korkojen tosiasialliseen suorittamiseen. EVL 23 §:n pykälän suoriteperiaatteeseen vedoten tämän on katsottava tarkoittavan sitä, että verotuksessa korkojen katsotaan tulevan suoritettavaksi siltä tilikaudelta, jolla pääomalainan koron maksuun liittyvät edellytykset täyttyvät.

2.3 Pääomalainan korko sekä peitelty osinko ja voitonsiirto

2.3.1 Emo- ja tytäryhtiön välinen peitelty osinko

Emoyhtiön myöntäessä tytäryhtiölleen pääomalainan ja tytäryhtiön suorittaessa siitä emolleen korkoa on kyseessä etuyhteyssuhteessa tapahtuva lainananto ja koron maksu. Samaan konserniin kuuluvat yhtiöt ovat saman taloudellisen kokonaisuuden osia, mistä johtuen niillä on tietty yhteinen konserni-intressi ja riskiyhteys. Yhteisestä intressistä johtuen markkinavoimat eivät suoraan ohjaa konserniyhtiöiden välisiä liiketoimia.³⁵ Etuyhteydestä saattaa seurata se, että tytäryhtiö maksaa pääomalainalle markkinaehtoista korkoa korkeampaa korkoa, ja siirtää siten tuloa emoyhtiöllä verotettavaksi. Samalla tytäryhtiölle muodostuvat lähtökohtaisesti vähennyskelpoiset korkomenot ovat suuremmat, ja tästä syystä sen verotettava tulo muodostuu pienemmäksi. Konsernisuhteissa edellytetään kuitenkin noudatettavan markkinaehtoperiaatetta, minkä vuoksi ylisuuren koron avulla tapahtuvaa verosuunnittelua ei

³⁵ Helminen 2018, s. 265.

hyväksytä. Markkinaehtoisen koron määrän ylittävää koron osaa voidaan tällöin verotuksessa käsitellä peiteltyinä osinkona.

Peitellyn osingon muodostumista arvioitaessa huomioon otetaan se, mihin tarkoitukseen pääomailain on annettu. Mikäli laina on annettu maksukykyisyyden parantamiseksi, käypää korkotasoa arvioitaessa otetaan huomioon rahoitukseen liittyvä tavallista korkeampi riski. Jos pääomailainaa taas ei ole otettu yhtiön pääomarakenteen vahvistamisen tai pakkoselvitystilanteen välttämisen tarkoituksissa, pääomailainan korkoa verrataan muista vastaavista sijoituskohteista maksettavaan korkoon peitellyn osingon edellytyksiä tutkittaessa.³⁶ Tarkastelusta seuraa siten se, että koron käsittelemiseen peiteltyinä osinkona on korkeampi kynnys niissä tilanteissa, joissa pääomailainan tarkoituksena on tukea heikossa taloudellisessa tilanteessa olevaa tytäryhtiötä.

Peittelystä osingosta säännellään VML:n 29 §:ssä. Sen 1 momentin mukaan peiteltyllä osingolla tarkoitetaan rahanarvoista etuutta, jonka osakeyhtiö antaa osakkaansa tai tämän omaisen hyväksi osakkuusaseman perusteella tavallisesta olennaisesti poikkeavan hinnoittelun johdosta tai vastikkeetta. 2 momentin mukaan peiteltyllä osingolla tarkoitetaan myös omia osakkeita hankkimalla tai lunastamalla taikka osakepääomaa, vararahastoa tai ylikurssirahastoa alentamalla osingosta menevän veron välttämiseksi jaettuja varoja.

VML 29 §:n 1 momentin mukaisia peitellyn osingon jakotapoja on useita. Peiteltyinä osinkona voidaan käsitellä tavanomaista ylittävää osaa hinnasta, vuokrasta, korosta, provisiosta tai muusta kustannuksesta, jota yhtiö on maksanut osakkaalleen tai tämän omaiselle.³⁷ Tavanomaisella korolla tarkoitetaan tässä tilanteessa siis sellaista korkoa, jota käytettäisiin kahden riippumattoman osapuolen välillä. Peitellyn osingon muodostuessa ylisuuresta korosta emoyhtiön ja tytäryhtiön välisessä lainasuhteessa ei ole tarpeen miettiä, maksetaanko peiteltyä osinkoa osakkaalle vai tämän omaiselle, sillä korkoa maksetaan lainasuhteen perusteella suoraan osakkaalle eli emoyhtiölle. Hallituksen esityksen mukaan peitellyn osingon verotuksen soveltaminen edellyttää olennaista poikkeamista käyvästä hinnasta. 29 §:n 1 momentin soveltamisessa ei kuitenkaan edellytetä, että toimenpiteeseen olisi ryhdytty siinä tarkoituksessa, että yhtiön varoja siirretään osakkaalle, vaan säännöstä voitaisiin soveltaa myös esimerkiksi tahattomiin hinnoitteluvirheisiin osapuolten tarkoituksesta riippumatta.³⁸ Tässä suhteessa VML 29 §:n 1 momentti eroaa 2 momentista merkittävästi, sillä 2 momentin soveltamisen

³⁶ Kukkonen – Walden 2014, s. 231.

³⁷ Myrsky – Malmgrén 2014, s. 588.

³⁸ HE 26/1998, s. 7.

edellytyksenä mainitaan nimenomaisesti, että toimenpiteeseen on ryhdytty osingosta menevän veron välttämiseksi.

VML 29 §:n 1 momentin mukaisesti jaetun yhtiön saaman peitellyn osingon verotuksesta säädetään saman säännöksen 3 momentissa. Sen mukaan peiteltyä osinkoa jakavan yhtiön verotuksessa menetellään niin kuin olisi käytetty käypää hintaa ja osakkaan veronalaiseksi tuloksi katsotaan käyvän hinnan ja käytetyn hinnan erotus, kun on ilmeistä, että yhtiö on toiminut 1 momentissa kuvatulla tavalla. Menettelyn ilmeisyysvaatimus johtaa siihen, että näyttötaakka peitellyn osingon jakamisesta ja siten säännöksen soveltumisesta on veroviranomaisella.³⁹ Sanamuotonsa perusteella säännös soveltuu tilanteisiin, joissa yhtiö on myynyt osakkaalle tuotteita tai palveluja alihintaan. Ylisuurta korkoa suorittavan yhtiön verotuksessa tämä taas tarkoittaa käytännössä sitä, että yhtiö ei voi vähentää korkomenonaan enempää kuin markkinaehtoisen koron määrän verran. Hallituksen esityksessä tämä on ilmaistu siten, että yhtiön verotuksessa menetellään niin kuin olisi käytetty käypää hintaa.⁴⁰ Peiteltyä osinkoa saavan yhtiön verotuksessa taas korkotulon markkinaehtoinen osa muodostaa normaalia korkotuloa, ja markkinaehtoisen määrän ylittävä osa muodostaa peiteltyä osinkoa, jonka verotuksesta säädetään EVL 6 a §:n 7 momentissa. Säännöksen mukaan peiteltyä osingosta 75 prosenttia on veronalaista tuloa. Tämä 75 prosenttia markkinaehtoisen koron ylittävästä määrästä tulee siis kaksinkertaisen verotuksen kohteeksi, koska velallisyhtiö ei voi sitä vähentää verotuksessaan, ja velkojayhtiölle se on veronalaista tuloa.

Mielenkiintoinen on kysymys siitä, voidaanko yhtiöitä verottaa peitelystä osingosta tilanteissa, joissa niiden välinen niin kutsuttu avoin eli normaalin varojenjako- ja verotuksen mukaisesti jaettu osinko olisi verovapaa.⁴¹ Osakeyhtiön toiselta yhteisöltä saama osinko on EVL 6 a §:n 1 momentin mukaan verovapaata, joten tämän tutkielman käsittelemien yhtiöiden välillä ei pääsääntöisesti lainkaan esiinny veronalaista osinkoa. Peitellyn osingon verottamisen kysymystä kahden sellaisen yhteisön välillä, joiden välinen avoin osinko olisi verovapaa, on sivuttu korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisussa KHO 2009:70. Tapauksessa oli kysymys siitä, että konserniin kuuluva yhtiö myi suomalaiselle emoyhtiölle osakkeita niiden kirjanpitoarvosta, joka oli huomattavasti osakkeiden käypää arvoa alempi. Tällainen alihintainen myynti on lähtökohtaisesti VML 29.1 §:n soveltamisalaan kuuluva tilanne. Ratkaisun mukaan tästä alihintaisesta luovutuksesta ei kuitenkaan syntynyt emoyhtiölle

³⁹ Myrsky – Malmgrén 2014, s. 586.

⁴⁰ HE 26/1998, s. 6.

⁴¹ Myrsky – Malmgrén 2014, s. 579.

peiteltyä osinkoa. Ratkaisun perusteluissa viitataan hallituksen esitykseen HE 92/2004 vp sekä valiokuntamietintöön VaVM 12/2004 vp ja todetaan, että lainsäätäjän tarkoituksena on ollut, että osakeyhtiön ollessa käyvästä hinnasta poikkeavan hinnoittelun edunsaajana huomiota kiinnitetään myös siihen, onko järjestely tapahtunut osingosta menevän veron välttämiseksi. Hallituksen esityksessä todetaan, että yhteisöjä verotetaan peitelystä osingosta suhteellisen harvoin, ja että uudessakin osinkojärjestelmässä⁴² on perusteltua ottaa huomioon säännöksen tarkoitus torjua sitä, että osingosta menevää veroa ei kierretä.⁴³ Tähän lausuntoon tukeutuen korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisussa on todettu, että peitelystä osingosta verottamisen ei voida katsoa olevan perusteltua, koska ratkaisussa kuvattua myyntijärjestelyä ei ole suoritettu osingosta menevän veron välttämiseksi. Tulkinta on perusteltu, mutta nähdäkseni ratkaisussa olisi ollut mahdollista päätyä myös toisenlaiseen, enemmän lain sanamuotoon tukeutuvaan lopputulokseen. Sanamuodon mukaisella tulkinnalla katsoisin, että VML 29.1 §:ä sovellettaessa ei voida edellyttää osingosta menevän veron välttämisen tarkoitusta, koska tällaista tarkoitusta ei ole lainkohdassa mainittu. Näin ollen ratkaisussa olisi tämän tulkinnan mukaan voitu verottaa yhtiötä peitelystä osingosta, vaikka veronkiertotarkoitusta ei olisikaan pystytty osoittamaan. Toisin on VML 29.2 §:n osalta, jonka soveltumiseksi tällaista tarkoitusta edellytetään.

Oikeuskäytäntöä konserniyhtiöiden välisen ylisuuren koron verottamisesta peiteltyä osinkona ei Suomesta juuri löydy.⁴⁴ Ylipäättään yhteisön verottaminen peitelystä osingosta on nykyisin harvinainen ilmiö, jonka esiintyessään voidaan katsoa olevan seurausta huonosta verosuunnittelusta tai erehdyksestä.⁴⁵ Peitellyn osingon antamisen vaihtoehtona voidaan käyttää verovapaata avointa osinkoa tai KonsAvL:n mukaista konserniavustusta. Konserniavustus on antajalleen vähennyskelpoista menoa ja saajalle verotettavaa tuloa. Niissä emo-tytäryhtiösuhteissa, joissa konserniavustuksen antaminen on mahdollista, on sellaisen suorituksen, joka saattaa tulla arvioiduksi peiteltyä osinkona, sijasta syytä käyttää konserniavustusta.⁴⁶ Näin välttyään peitellyn osingon verotuksen muodostamalta kaksinkertaiselta verotukselta. Kaikissa tämän tutkielman kattamissa konsernisuhteissa konserniavustus ei kuitenkaan välttämättä ole mahdollinen, sillä KonsAvL:ssa sen antamisen edellytyksiksi asetetaan emoyhtiön 90 prosentin omistusosuus tytäryhtiöstä, konsernisuhteen

⁴² Hallituksen esityksessä 92/2004 vp ehdotettiin luovuttavan yhtiöveron hyvitysjärjestelmästä ja luotavan uusi osinkoverojärjestelmä.

⁴³ HE 92/2004 vp, s. 47.

⁴⁴ Knuutinen s. 552, Verotus 5/2005

⁴⁵ Andersson – Penttilä 2014, s. 206.

⁴⁶ Andersson – Penttilä 2014, s. 206.

kestäminen koko verovuoden ajan sekä saaja- ja antajayhtiöiden tilikausien samanaikainen päättyminen.

2.3.2 Emo- ja tytäryhtiön välinen peitelty voitonsiirto

Kuten edellä on todettu, peiteltyä osinkoa voi syntyä vain, kun rahanarvoinen etuus siirtyy yhtiöltä osakkaalle, eli tässä tapauksessa tytäryhtiöltä emoyhtiölle. Näin ollen peiteltyyn osingon käsite kattaa vain ne tilanteet, joissa tytäryhtiö on maksanut pääomallainalle markkinaehtoista korkoa suurempaa korkoa. Mahdollista on kuitenkin myös se, että lainasta maksetaan alihintaista korkoa, jolloin edunsaajana on tytäryhtiö, jonka korkomenot muodostuvat pienemmiksi kuin lainasuhteessa konsernin ulkopuolisen eli riippumattoman lainanantajan kanssa, joka todennäköisesti perisi lainasta markkinaehtoista korkoa. Tytäryhtiön maksaman koron alihintaisuus lienee todellisuudessa ylihintaisuutta useammin esiintyvä tilanne, sillä emoyhtiön intressissä saattaa olla tytäryhtiön tukeminen alihintaisen koron perimisen muodossa.

Alihintaisen pääomallainan koron maksamisen tilanteessa on kysymys peitelystä voitonsiirrosta emoyhtiöltä tytäryhtiölle, koska, kuten edellä on todettu, peiteltyä osinkoa ei tähän tilanteeseen voida soveltaa. Peiteltyyn voitonsiirtoon voidaan verotuksessa puuttua VML 31 §:n siirtohinnoitteluoikaisusäännöksen nojalla. Säännöksen 1 momentin mukaan jos verovelvollisen ja häneen etuyhteydessä olevan osapuolen välisessä liiketoimessa on sovittu ehdoista tai määrätty ehtoja, jotka poikkeavat siitä, mitä toisistaan riippumattomien osapuolten välillä olisi sovittu, ja verovelvollisen elinkeinotoiminnan tai muun toiminnan verotettava tulo on tämän johdosta jäänyt pienemmäksi tai tappio on muodostunut suuremmaksi kuin se muutoin olisi ollut, lisätään tuloon määrä, joka olisi kertynyt ehtojen vastatessa sitä, mitä toisistaan riippumattomien osapuolten välillä olisi sovittu. Säännöksen 2 momentissa etuyhteydessä olevat osapuolet määritellään määräysvallan käsitteen avulla siten, että määritelmä kattaa niin yhtiöt, joista yhdellä on toisessa säännöksen tarkoittama määräysvalta, kuin yhtiöt, joissa molemmissa kolmannella on säännöksessä tarkoitettu määräysvalta. Säännös soveltuu siten sekä emo-tytärsuhteessa että sisaryhtiösuhteessa keskenään oleviin yrityksiin, ja on lähes yhteneväinen EVL 6 b §:n 7 momentin konsernisuhdesäännöksen kanssa.

Kun tytäryhtiö maksaa emoyhtiölleen pääomallainasta markkinaehtoisen koron alittavaa korkoa, siirtohinnoitteluoikaisusäännöksen mukaisen oikaisun tekemisen edellytykset täyttyvät, sillä emoyhtiön verotettava tulo muodostuu pienemmäksi kuin se muodostuisi, jos

tytäryhtiön maksama korko olisi markkinaehtoinen. Mikäli tällaiseen järjestelyyn verotuksessa puututtaisiin, tarkoittaisi se sitä, että emoyhtiön verotettavaksi tuloksi luettaisiin tosiasiallisesti saadun korkotulon määrästä huolimatta se määrä, jonka katsottaisiin vastaavan markkinaehtoisen korkotulon määrää. Tytäryhtiön osalta vähennyskelpoista korkomenoa olisi tästä emoyhtiön tulon lisäyksestä huolimatta vain se koron määrä, jonka tytäryhtiö on suorittanut emoyhtiölle. Siten siirtohinnoitteluoikaisun soveltamisesta seuraa se, että vain osa emoyhtiöllä veronalaiseksi luettavasta tulosta on tytäryhtiölle vähennyskelpoista. Siirtohinnoitteluoikaisusäännöksen perusteella tehtävä oikaisu johtaa siis poikkeukseen verotuksellisesta vastaavuusperiaatteesta, mikä ilmentää sen sanktioluonnetta.

2.3.3 Sisaryhtiöiden välinen peitelty voitonsiirto

Konsernin sisällä pääomalinasuhte voi vallita paitsi emo- ja tytäryhtiön, myös kahden sisaryhtiön välillä. Samalla tavoin kuin emo-tytärsuhteessa, myöskään sisaryhtiöiden välillä ei ole samanlaista kilpailuasetelmaa kuin kahdella toisistaan riippumattomalla yhtiöllä. Tästä syystä myös sisaryhtiöiden välillä saatetaan hinnoitella laina eli määrittää lainan korko markkinaehtoisesta korosta poikkeavasti. Tällöin yhtiöiden välille syntyy peiteltyä voitonsiirtoa. Peitelty voitonsiirto on käsitteenä peiteltyä osinkoa kattavampi, sillä peiteltyä osinkoa voi syntyä vain silloin, kun rahanarvoinen etuus siirtyy yhtiöstä osakkaalle (tai tämän omaiselle), kun taas peitelty voitonsiirto voi kulkea kumpaankin suuntaan.⁴⁷ Sisaryhtiöiden välisissä suhteissa peitelty osinko ei voi tulla kyseeseen myöskään siksi, että sisaryhtiöiden välillä ei tässä kuvatussa tilanteessa ole suoraa omistussuhdetta eikä siten myöskään yhtiö-osakasasetelmaa.

Se, että peitelty voitonsiirto voi kulkea konserniyhtiöiden välillä edellä mainitun mukaisesti niin sanotusti kumpaankin suuntaan, tarkoittaa käytännössä, että pääomalinasta voidaan maksaa joko yli- tai alihintaista, eli markkinaehtoisen koron ylittävää tai alittavaa korkoa. Näin verotettavaa tuloa voidaan siirtää kummalle lainasuhteen osapuolelle vain, toisin kuin peiteltyyn osingon tapauksessa, jossa tuloa siirretään velallistytäryhtiöltä sen omistavalle emoyhtiölle. Alihintaista korkoa suoritettaessa edunsaajana on velallisyhtiö, ja ylihintaisten koron tilanteessa velkojayhtiö.

⁴⁷ Mattila s. 131, Verotus 2/2016.

Sisaryhtiöiden väliseen peiteltyyn voitonsiirtoon puututaan, samoin kuin edellä selostettuun emo- ja tytäryhtiöiden väliseen, VML 31 §:n siirtohinnoitteluoikaisusäännöksen nojalla. Kuten todettu, siirtohinnoitteluoikaisusäännös kattaa myös sisaryhtiöiden väliset poikkeamat markkinaehtoperiaatteen mukaisesta hinnoittelusta. Yli- tai alikorkoa maksettaessa siirtohinnoitteluoikaisusäännös voi tulla sovellettavaksi siitä syystä, että kummassakin tilanteessa toisen lainasuhteen osapuolena olevan yhtiön verotettava tulo muodostuu pienemmäksi kuin markkinaehtoista korkoa käytettäessä. Ylikoron tilanteessa verotettava tulo pienenee koron maksajalla eli lainansaajayhtiöllä, jonka verotuksessa vähennettävät korkomenot ovat suuremmat kuin ne olisivat markkinaehtoperiaatetta noudatettaessa, ja alikoron tilanteessa lainanantajayhtiön korkotulot jäävät pienemmiksi kuin ne markkinaehtoisessa tilanteessa olisivat.

Verotettavan tulon pienenemisen lisäksi siirtohinnoitteluoikaisu voidaan tehdä siitä syystä, että yhtiön tappio muodostuu suuremmaksi kuin se muodostuisi markkinaehtoista korkoa käytettäessä. Tällainen tilanne syntyy ensinnäkin, kun lainanantajayhtiö on tappiollinen, ja saajayhtiön maksaman alihintaisen koron vuoksi verotettavaa tuloa ei synny yhtä paljon kuin syntyisi, jos lainasuhteessa käytettäisiin markkinaehtoista korkoa. Tällöin korkotulon jäädessä pienemmäksi yhtiön tappio muodostuu suuremmaksi kuin se muodostuisi, jos korko olisi markkinaehtoinen. Toisessa tilanteessa tappiota tuottava yhtiö on lainansaaja, joka maksamallaan ylihintaisella korolla aiheuttaa sen, että sille muodostuu suurempi tappio kuin muodostuisi, jos korko olisi markkinaehtoinen. Tällaisen tilanteen syntyminen saattaa kuitenkin estyä OYL 12 luvun koron takaisinmaksua koskevien rajoitussäännösten vuoksi. Kuten edellytyksistä on kappaleessa 1 selvitetty, pääomalainan takaisinmaksu tai sen koron suorittaminen edellyttää, että yhtiön oman pääoman ja kaikkien pääomallainojen määrä ylittää viimeksi päättyneeltä tilikaudelta vahvistettavan tai sitä uudempaan tilinpäätökseen sisältyvän taseen mukaisen tappion määrän. Näin ollen on mahdollista, että tappiota tekevä yhtiö ei täytä OYL:n maksuedellytyksiä, eikä korkoa ylipäättään voida suorittaa.

2.4 Pääomalainan korkojen vähennyskelpoisuuden epääminen

2.4.1 Uudelleenluonnehdinta

Pääomalainan korkojen vähennyskelpoisuus verotuksessa perustuu siihen, että pääomallainaa käsitellään vieraana pääomana, ja siksi sen korot ovat lähtökohtaisesti samalla tavoin vähennyskelpoisia kuin mitkä tahansa muutkin elinkeinotoiminnan korot. Oman ja vieraan

pääoman verotuksellisenä erona on se, että vieraalle pääomalle maksetut korot ovat vähennyskelpoisia, mutta omalle pääomalle maksetut osingot eivät ole.⁴⁸ Näin ollen pääomalainan korot voisivat muuttua vähennyskelvottomiksi siten, että pääomalaina katsottaisiinkin luonteeltaan omaksi pääomaksi. Tällaista pääomalajin verotuksellista muuttamista kutsutaan uudelleenluonnehdinnaksi.

Jotta uudelleenluonnehdintaan voitaisiin ryhtyä, tulee tarkastella sitä, vastaako jonkin liiketoimen, pääomalainan tilanteessa velkasuhteen, oikeudellinen muoto sen oikeudellista sisältöä. Vieraalle pääomalle tyypillistä on koron- ja takaisinmaksuvelvollisuus sekä rajoitettu laina-aika, kun taas oma pääoma sijoitetaan yhtiön lähtökohtaisesti rajoittamattomaksi ajaksi eikä siihen liity samanlaista palautusvelvollisuutta. Oman ryhmänsä muodostavat hybridirahoitusinstrumentit, kuten pääomalaina, jotka sijoittuvat oman ja vieraan pääoman välimaastoon riskiensä ja tuottopotentiaaliensa osalta.⁴⁹ Pääomalainaa on vakiintuneesti verotuksessa käsitelty vieraana pääomana, mutta mahdollista olisi myös ajatella, että tietyn rajan jälkeen se on taloudelliselta luonteeltaan niin lähellä omaa pääomaa, että olisi perustellumpaa käsitellä sitä omana pääomana verotuksessa.⁵⁰ Tämän ratkaisevan rajan löytäminen lienee hankalaa ja tapauskohtaista. Jos uudelleenluonnehdintaan ryhdytään, tarkoittaa se verotuksessa sitä, että velallisyhtiö menettää maksamiensa korkojen vähennyskelpoisuuden.

Uudelleenluonnehdinnan periaatteellisella tasolla mahdollistava lainsäädännös on yleinen veronkiertosäädännös eli VML 28 §. Sen sanamuodon mukaan jos jollekin olosuhteelle tai toimenpiteelle on annettu sellainen oikeudellinen muoto, joka ei vastaa asian varsinaista luonnetta tai tarkoitusta, on verotusta toimitettaessa meneteltävä niin kuin asiassa olisi käytetty oikeaa muotoa. Varsinaista luonnetta vastaamattoman oikeudellisen muodon antamiseen tai muuhun toimeen tulee lisäksi olla ryhdytty siinä tarkoituksessa, että suoritettavasta verosta vapauduttaisiin.⁵¹

Oikeuskirjallisuudessa ja – käytännössä on keskusteltu myös mahdollisuudesta suorittaa uudelleenluonnehdinta yksin siirtohinnoitteluoikaisusäädännöksen eli VML 31 §:n nojalla. Asiaan on saatu korkeimman hallinto-oikeuden kanta ratkaisussa KHO 2014:119, jonka mukaan VML 31 § ei soveltamisalaltaan kata uudelleenluonnehdintaa. Ratkaisun perusteluissa

⁴⁸ Knuutinen 2015, s. 108.

⁴⁹ Helminen 2014, s. 87.

⁵⁰ Helminen 2014, s. 87.

⁵¹ Helminen 2014, s. 86.

korkein hallinto-oikeus viittaa VML 31 §:n sanamuotoon ja toteaa, että liiketoimen uudelleen luonnehtiminen vieraan pääoman ehtoisestä lainasta oman pääoman sijoitukseksi merkitsisi pelkkään hinnoittelun oikaisuun verrattuna merkittävää jälkikäteistä puuttumista siihen, minkälaisilla liiketoimilla osapuolet ovat sopimusvapauden puitteissa järjestäneet keskinäiset suhteensa. Perusteluissa todetaan myös, että mainittu sovittu liiketoimen sivuuttaminen ja uudelleenluonnehdinta edellyttäisi selkeää tähän oikeuttavaa lain säännöstä, jota VML 31 §:n ei voida sen sanamuodon eikä hallituksen esityksen perustelujen mukaan katsoa sisältävän.

Ratkaisussa ja sitä koskevassa oikeuskirjallisuudessa otetaan kantaa myös OECD:n siirtohinnoitteluohjeisiin ja niiden merkitykseen VML 31 §:n tulkintalähteenä, koska korkeimman hallinto-oikeuden ratkaistavana olleessa tapauksessa Konserniverokeskus oli poikennut yhtiön veroilmoituksesta ja tehnyt uudelleenluonnehdinnan siirtohinnoitteluohjeisiin tukeutuen. Ohjeiden kohdassa 1.65 uudelleenluonnehdinta on mainittu veroviranomaisen keinona puuttua liiketoimen rakenteeseen, joka ei vastaa sen oikeudellista muotoa. Korkein hallinto-oikeus toteaa ratkaisussaan, kuten myös aikaisemmassa ratkaisussaan KHO 2013:36, että siirtohinnoitteluohjeita on pidettävä merkittävänä tulkintalähteenä, mutta että niillä voidaan kuitenkin katsoa olevan tulkintaa ohjaava vaikutus vain VML 31 §:n soveltamisalalla. Lakisidonnaisuuden periaate huomioon ottaen siirtohinnoitteluohjeilla ei voi olla mainitun säännöksen soveltamisalaa laajentavaa vaikutusta. Oikeuskirjallisuudessa on todettu, että käytännössä OECD:n siirtohinnoitteluohjeita on pidetty markkinaehtoperiaatteen tärkeimpänä tulkintalähteenä, ja että ohjeisiin on nojaututtu pitkälti myös kansallista lainsäädäntöä sovellettaessa.⁵² Ratkaisullaan 2014:119 KHO asettaa siirtohinnoitteluohjeiden soveltamiselle selkeät rajat.

Ratkaisu KHO 2014:119 antaa selvän vastauksen siihen, onko lainasuhteen uudelleenluonnehdinta VML 31 §:n nojalla mahdollista, mutta ei suoraan ratkaise kysymystä siitä, voidaanko uudelleenluonnehdinta suorittaa VML 28 §:n tuella. Sanamuotonsa mukaan säännös tähän toki sopii, mutta nimenomaisten hybridien luokittelua koskevien sääntöjen puuttuessa verotukselliseen uudelleenluokitteluun on kuitenkin suhtauduttava pidättyvästi.⁵³ Oikeuskäytännössä onkin kunnioitettu verovelvollisen valinnanvapautta korostavaa verotuksen muotosidonnaisuutta, eikä hybridi-instrumentteja ole kohdeltu omana pääomana, vaikka niihin olisi liittynyt jokin omaa pääomaa muistuttava piirre.⁵⁴

⁵² Knuutinen 2015, s. 119.

⁵³ Helminen 2014, s. 87.

⁵⁴ Helminen 2014, s. 87.

Kun VML 28 §:ä harkitaan sovellettavaksi pääomalainasuhteeseen sillä tavoin, että lainasuhde säännöksen perusteella sivuutettaisiin ja korkojen vähennysoikeus evättäisiin, tulee muistaa VML 28 §:n korkeaksi tarkoitettu soveltamiskynnys sekä ne edellytykset, joiden tulisi säännöksen soveltumiseksi täytyä. Veronkiertosäännöksen soveltamisessa on arvioitava, onko kyseessä keinotekoinen järjestely, jossa syntyy verojärjestelmälle vieraita veroetuja.⁵⁵ Lähtökohtaisesti lainasuhde ja maksettujen korkojen vähennyskelpoisuus verotuksessa eivät muodosta keinotekoista järjestelyä tai verojärjestelmälle vierasta veroetua, koska molemmissa on kysymys yleisesti hyödynnetyistä konstruktioista. Yksittäisten lainasuhteiden olosuhteista riippuu, voidaanko VML 28 §:ä soveltaa, eikä soveltamiseen koskaan tule ryhtyä kevein perustein. Huomiota tulee kiinnittää myös siihen edellä todettuun seikkaan, että oikeuskäytännössä ei ole uudelleenluonnehdintaan pääomalainan kaltaisten instrumenttien osalta ryhdytty. Koska VML 28 §:n soveltamisala on määrittynyt vuosien kuluessa muodostuneesta oikeuskäytännöstä⁵⁶, voitaisiin ajatella, että luottamuksensuojaan nojautuvat argumentit estävät säännöksen soveltumisen kuvatussa tilanteissa myös jatkossa.

2.4.2 Alikapitalisaatio

Alikapitalisaatiolla tarkoitetaan tilannetta, jossa oman pääoman painoarvo on poikkeuksellisen vähäinen, esimerkiksi alle 10 prosenttia yhtiön pääomasta, ja toimialalle epätavanomainen suhteessa vieraan pääoman määrään, ja tämä suhde voidaan katsoa verointressissä toteutetuksi järjestelyksi. Yritys on tällöin muuntanut tosiasiallisesti oman pääoman ehtoista rahoitusta vieraan pääoman ehtoiseksi, jotta korkomenot voitaisiin vähentää kuluina.⁵⁷ Erityistä merkitystä alikapitalisaatiolla on kansainvälisissä konserneissa, mutta ongelmaa voidaan tarkastella myös kahden kotimaisen yhtiön välisenä, koska Suomen verojärjestelmän mukaan konserniyhtiöitä verotetaan erillisinä yhtiöinä omista tuloksistaan eikä konsernituloksen perusteella.

Suomen verolainsäädäntö ei sisällä alikapitalisointia koskevaa säännöstä.⁵⁸ Hallituksen esityksen HE 146/2012 vp perustelujen tuella voidaan kuitenkin ajatella, että alikapitalisaatioilmiöllä on ollut vaikutusta siihen, että EVL 18 a §:n

⁵⁵ Juusela 2018, s. 454.

⁵⁶ Juusela 2014 (Juhlajulkaisu Seppo Penttilälle), s. 57.

⁵⁷ Kukkonen – Walden 2016, s. 34.

⁵⁸ Knuutinen 2009, s. 460.

korkovähennysrajoitussäännös päädyttiin säätämään.⁵⁹ Korkovähennysrajoitusten sisältöä on selostettu aiemmin, mutta lyhyesti voidaan todeta, että ne pyrkivät ohjaamaan vieraan pääoman käyttöä rahoitusvälineenä rajoittamalla tiettyjen rajojen ylittävien korkomenojen vähennyskelpoisuutta, ja erityisesti konserniyhteydessä olevien yhtiöiden velkasuhteista aiheutuvia korkomenoja.

Korkovähennysrajoitussäännös ei ole poikkeukseton, vaan lievennyssäännöksen 18 b §:n kriteerien täytyessä yhtiöt voivat vapautua rajoitussäännöksen soveltumisesta. Konserniyhtiöitä koskeva vapautussäännös on lain 18 b §:n 1 momentin 4 kohdassa, ja sen mukaan korkovähennysrajoitussäännöstä ei sovelleta, jos yhtiö esittää selvityksen siitä, että yhtiön oman pääoman suhde vahvistetun tilinpäätöksen mukaiseen taseen loppusummaan on suurempi tai yhtä suuri kuin vahvistetun konsernitaseen vastaava suhdeluku verovuoden lopussa. Tasetesti siis sallii korkojen vähennyskelpoisuuden niissä tilanteissa, joissa yksittäisen konserniyhtiön oman pääoman osuus taseen loppusummasta on vähintään samalla tasolla kuin koko konsernissa, eli jos koko konsernin taseasema on yhtä heikko kuin korkomenoja omaavalla yhtiöllä.⁶⁰ Tasetestillä toisin sanoen varmistetaan se, että korkomenoja vähentävä velallisyhtiö ei ole alikapitalisoitu, eli että sillä ei ole muihin konserniyhtiöihin verrattuna vieraaseen pääomaan poikkeuksellisen paljon painottunut rahoitusasema.

3 PÄÄOMALAINASUHTEEN MUUTOSTILANTEET

3.1 Yleistä pääomalainan muutostilanteista ja niihin liittyvästä verotusproblematiikasta

3.1.1 Perusteita pääomalainan muuntamiselle omaksi pääomaksi

OYL:n 12 luvun 1 §:n 3 momentissa säädetään, että pääomalaina voidaan velkojan suostumuksella käyttää osakepääoman korotuksen maksuksi, muuntaa sijoitetuksi vapaaksi omaksi pääomaksi tai käyttää yhtiön tappion kattamiseen. Tällaiset säännökset lainojen muuntamismahdollisuuksista lienevät muiden kuin pääomalainan tyyppisten lainojen osalta harvinaisia, joten katson aiheelliseksi tässä yhteydessä hieman pohtia syitä sille, miksi muuntamisesta säännellään OYL:ssa nimenomaisesti.

⁵⁹ ks. jakso 2.1.2.

⁶⁰ Kukkonen – Walden 2016, s. 36.

Ensimmäisenä syynä sille, miksi lakia säädettyä on ajateltu olevan aiheellista säätää mahdollisuudesta muuntaa pääomalainaa omaksi pääomaksi tai käyttää se tappion kattamiseen, näen pääomalainan luonteen oman ja vieraan pääoman välimaastoon sijoittuvana rahoitusinstrumenttina. Koska pääomalainalla on sekä vieraalle että omalle pääomalle ominaisia tunnusmerkkejä, on se jo lähtökohtaisesti lähempänä omaa pääomaa kuin niin sanottu tavallinen, ehtojensa vuoksi täysin vieraaseen pääomaan kuuluvaksi katsottava laina. Tästä syystä omaksi pääomaksi muuntamiselle on matalampi kynnys, ja velkoja on saattanut varautua tällaiseen tilanteeseen jo pääomalainan antaessaan.

Toisena, vahvasti ensimmäisenä esiteltyyn syyhyn sidoksissa olevana, syynä muuntamissääntelyn luomiseen on pääomalainan ajatellut käyttötarkoitukset. Kuten johdannossa on mainittu, otettaessa pääomalainasääntelyä vanhaan OYL:iin ajateltiin sitä käytettävän joko saneerauskeinona yhtiön pakkoselvitystilän välttämiseksi, tai yhtiön vakavaraisuuden parantamiseksi. Myös pääomalainan pysyvyyttä koskeva sääntely heijastaa tätä taustalla olevaa ajatusmallia. Kun pääomalainaa tosiasiallisesti on otettu jommastakummasta edellä mainitusta syystä, voi velallisyhtiön tarve vaatia sen myöhempää muuntamista omaksi pääomaksi. Vaikka pääomalainaa on lainainstrumenttinakin pysyvä ja velallisyhtiölle edullinen rahoitusmuoto, siihen saattaa kuitenkin liittyä koronmaksu- ja palautusvelvollisuus. Velallisyhtiön taloudellisen tilanteen niin vaatiessa pääomalainaa voidaan siis velkojan suostumuksella muuntaa omaksi pääomaksi, jolloin näistä velvollisuuksista vapaudutaan, mikä voi vahvistaa yhtiön taloudellista asemaa.

3.1.2 Tulon ja pääomansijoituksen välinen rajanveto

Muuntamissääntelyn taustalla olevien syiden jälkeen on aiheellista siirtyä pohtimaan sitä, mitä erilaiset muuntamismenettelyt tarkoittavat verotuksellisesti ensinnäkin velallisyhtiön näkökulmasta. Muuntamistilanteiden käsittelylle velallisyhtiön verotuksessa on pääasiassa kaksi vaihtoehtoa, joita tarkastellaan seuraavassa.

Keskeinen kysymys pääomalainan muuntamisen kautta tapahtuvan osakepääoman korotuksen, SVOP-rahastosijoituksen tekemisen sekä tappion kattamisen osalta on se, onko toimenpide velallisyhtiölle verovapaa pääomansijoitus, vai muodostuuko siitä verotettavaa tuloa. Kolmantena mahdollisuutena on yhtiön verottaminen lahjasta, mutta tätä kysymystä ei tässä yhteydessä käsitellä. Tulona tai pääomansijoituksena verottamisen kysymys liittyy kaikkiin muuntamistilanteisiin, ja velallisyhtiön intressissä lienee toteuttaa muuntaminen siten, että sitä

verotuksessa käsitellään pääomansijoituksena eikä tulona. Seuraavassa käsitellään tuloon ja pääomansijoitukseen liitettäviä tunnusmerkkejä.

Tulojen veronalaisuudesta on säädetty EVL 4 §:ssä, jonka mukaan veronalaisia tuloja ovat elinkeinotoiminnassa rahana tai rahanarvoisena etuutena saadut tulot. Säännös määrittää tulojen veronalaisuuden, ja EVL 5 §:ssä olevassa esimerkkiluettelossa selvitetään, millaisia suorituksia pidetään veronalaisena tulona. Näiden säännösten perusteella voidaan tehdä johtopäätöksiä siitä, millaisia tunnusmerkkejä on veronalaisella tulolla. Ensinnäkin tulo on luonteeltaan vastikkeellinen suoritus, ja tavanomaisia tuloja ovatkin yhtiön tuottamista suoritteista, tavaroista ja palveluista saamat vastikkeet.⁶¹ Toiseksi tulo on luonteeltaan lopullinen suoritus, eli siihen ei liity palautusvelvollisuutta.⁶²

Pääomansijoituksen osalta voidaan lyhyesti todeta, että se on tuloon verrattuna vastikkeellisuuden ja palautusvelvoitteellisuuden osalta päinvastainen tapahtuma. Pääomansijoituksille on tunnusomaista, että ne saadaan ilman välitöntä vastasuoritusta, vaikka niihin liittyykin jonkinlainen tuotto-odotus. Vieraan pääoman ehtoisesa pääomansijoituksessa tuoton muodostaa lainalle maksettava korko, ja oman pääoman ehtoisesa sijoituksessa taas odotukset osakkeelle mahdollisesti maksettavasta osingosta sekä osakkeen myynnin tai yhtiön purkamisen yhteydessä realisoituvasta osakkeiden arvon noususta.⁶³ Pääomansijoitus ei myöskään ole yhtiölle lopullinen, vaan vieraan pääoman ehtoiseen sijoitukseen liittyy lainan takaisinmaksuvelvollisuus, ja oman pääoman ehtoinen sijoitus palautuu myynnin tai yhtiön purkautumisen kautta tapahtuvalla osakkeiden luovuttamisella.

Tuloksi tai pääomansijoitukseksi luokittelemisessa omat haasteensa tuo se, että osakeyhtiö- ja vero-oikeus eivät ole yhteneväiset, vaan yhtä muuntamistilannetta voidaan verotuksessa käsitellä veronalaisena tulona, vaikka se osakeyhtiöoikeudellisesti nähtäisiin pääomansijoituksena. Pääomalainan muuntamista suunnitellessaan yhtiöiden tulee siis ottaa huomioon, että verotus seuraa vero-oikeuden periaatteita ja on osakeyhtiöoikeudesta riippumatonta, mistä syystä osakeyhtiöoikeudellinen pääomansijoituksena käsitteleminen ei tarkoita sitä, että tapahtumaa käsiteltäisiin samalla tavoin myös verotuksessa.

3.2 Pääomalainan käyttäminen osakepääoman korotukseksi

⁶¹ Mähönen – Villa 2009, s. 389.

⁶² Mähönen – Villa 2009, s. 390.

⁶³ Mähönen – Villa 2009, s. 390.

3.2.1 Osakepääomaksi muuntamisen tavat

Muutettaessa vierasta pääomaa omaksi pääomaksi, eli tässä tapauksessa käytettäessä pääomalainaa osakepääoman korotukseksi, on tapahtumassa velvoiteoikeudellisesti kysymys joko saamisten kuittauksesta tai velan anteeksiannosta.⁶⁴ Seuraavassa käsitellään molempia tilanteita ensin selvittäen niiden velvoiteoikeudellista sisältöä sekä syitä, joiden vuoksi järjestelyjä tehdään. Tämän jälkeen käydään läpi tapahtumien verotuskohtelu sekä velkoja- että velallisyhtiön näkökulmasta ja ottaen huomioon erilaiset omistussuhteet pääomalainasuhteen osapuolten välillä. Kuittauksen osalta oletetaan, että kuittaus on osakeyhtiöoikeudellisesti hyväksyttyä ja että sen yleiset edellytykset täyttyvät.

Velvoiteoikeudessa kuittauksella tarkoitetaan vastakkaisten saamisoikeuksien lakkaamista siltä osin kuin ne peittävät toisensa, eli sitä, että saamiset käytetään puolin ja toisin velan maksuksi.⁶⁵ Jotta pääomalainan muuntaminen osakepääoman korotukseksi voidaan tehdä kuittaamista käyttämällä, tulee pääomalainasaamisen haltijan eli velkojayhtiön joko merkitä velallisyhtiön osakkeita tai tehdä vastikkeeton osakepääomasijoitus.⁶⁶ Tällöin osakkeiden merkintähinnasta taikka osakepääomasijoituksen sovitusta määrästä muodostuu pääomalainavelkojalle velka velallisyhtiölle, eli pääomalainalle vastakkainen velka, jota voidaan käyttää kuittauksessa. Yhtiön taseessa kuittaus näkyy siten, että pääomalaina poistuu vieraasta pääomasta, ja osakepääomaa korotetaan vastaavalla määrällä. Yhtiö ei siis saa kuittauksessa lisää varallisuutta⁶⁷, mutta sen oma pääoma kasvaa.

Nykyisessä OYL:ssa pääomalainan muuntamisen sallittavuudesta säädetään nimenomaisesti, mikä poikkeaa ennen vuotta 2006 voimassa olleen OYL:n sääntelystä.⁶⁸ Pääomalainan omaksi pääomaksi muuntamisen sallittavuutta perustellaan sillä, että muiden velkojien asema ei toimenpiteen vuoksi heikkene, sillä sekä vapaan että sidotun oman pääoman takaisinmaksuedellytykset ovat aina tiukemmat kuin pääomalainan.⁶⁹ Näistä oman pääoman lajeista osakepääoma on sidottua omaa pääomaa.⁷⁰ Hallituksen esityksessä nykyiseksi OYL:ksi mainitaan myös, että pääomalainan muuntaminen osakepääomaksi koskee myös lainalle

⁶⁴ HE 109/2005 vp, s. 122.

⁶⁵ Immonen – Ossa – Villa 2011, s. 51.

⁶⁶ HE 109/2005 vp, s. 122.

⁶⁷ Immonen – Ossa – Villa 2011, s. 64.

⁶⁸ HE 109/2005 vp, s. 122.

⁶⁹ HE 109/2005 vp, s. 122.

⁷⁰ Mähönen – Villa 2012, s. 95.

kertynyttä mutta maksamatonta korkoa.⁷¹ Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että osakepääomaa voidaan korottaa paitsi alun perin pääomalainana annetulla määrällä, myös niiden korkojen määrällä, jotka ovat lainalle kertyneet, mutta joita ei velkojayhtiölle vielä ole suoritettu.

Pääomalainan muuntamisessa osakepääomaksi relevantti kysymys on se, mitä edellytyksiä muuntamisen toteuttamiselle voidaan asettaa. Yhden näkökulman mukaan muuntamisen katsotaan olevan mahdollista, jos pääomalainaa tai sen korkoa voitaisiin muuntamisen vaihtoehtona maksaa.⁷² Hallituksen esityksessä HE 109/2005 ei tällaisesta tai mistään muustakaan muuntamisen edellytyksestä mainita mitään, minkä perusteella tulkitsisin, ettei maksuedellytysten tarvitsisi muuntamistilanteessa täytyä. Perusteena tähän on edellä mainitun mukaisesti se, että muuntaminen ei vaaranna muiden velkojien asemaa, koska oman pääoman takaisinmaksuedellytykset ovat tiukemmat kuin pääomalainan. Näin ollen en näe syytä sille, miksi OYL:n pääomalainan takaisinmaksuedellytysten tulisi muuntamistilanteessa täytyä.

Pääomalainan muuntuessa osakepääomaksi kuittauksen kautta ei merkitystä ole sillä, onko pääomalainavelkojana ja osakepääomasijoituksen tekijänä velallisyhtiön emo- vai sisaryhtiö. Koska osakepääomaa voidaan korottaa sekä vastikkeettoman sijoituksen että osakemerkinnän merkintähinnan kautta, ei osakepääoman korottaminen välttämättä johda osakkeenomistajien omistussuhteiden muuttumiseen tai uusien osakkeenomistajien tuloon yhtiöön.

Toinen tapa muuntaa pääomalainaa osakepääoman korotukseksi on lainan anteeksianto, joka tarkoittaa sitä, että velkojayhtiö luopuu velallisyhtiöltä olevasta saamisestaan, ja velallisyhtiö vastaavasti vapautuu varojen palautusvelvollisuudesta. Osakepääoman korotus tapahtuu silloin siten, että pääomalainaa poistuu vieraasta pääomasta ja vastaava määrä siirtyy omaan pääomaan osakepääoman korotukseksi. Samoin kuin kuittauksen osalta, yhtiölle ei tule lisää varallisuutta, mutta sen oma pääoma kasvaa ja vieras pääoma pienenee.

Pääomalainan anteeksianto ja anteeksiannon kautta muuntaminen osakepääomaksi lienee harvinainen ilmiö toisistaan riippumattomien lainanantajan ja – saajan välillä, mutta tämän tutkielman käsittelemissä konsernisuhteissa anteeksiantoa voidaan ajatella esiintyvän. Tämä johtuu konserniyhtiöiden välisestä intressiyhteydestä ja siitä, etteivät konsernin sisäiset lainat vaikuta konsernin rahoitustilanteeseen konsernikohtaisessa tarkastelussa. Koko konsernin näkökulmasta merkitystä ei ole sillä, saako emo- tai sisaryhtiö samaan konserniin kuuluvalla

⁷¹ HE 109/2005 vp, s. 122.

⁷² Immonen – Ossa – Villa 2011, s. 65.

yhtiölleen antamastaan lainasta maksun, vai vapautuuko velallisyhtiö velan takaisinmaksuvelvollisuudesta. Kun konserniyhtiöitä tarkastellaan erillisinä yhtiöinä ja verovelvollisina, niin kuin verotuksessa tehdään, on asialla kuitenkin merkitystä.

3.2.2 Osakepääomaksi muuntamisen verotus

3.2.2.1 Osakepääoman korotus saamisten kuittauksen kautta

Pääomalainan muuntaminen osakepääoman korotukseksi kuittauksen kautta voi edellä mainitun mukaisesti tapahtua joko osakemerkinnän tai vastikkeettoman osakepääomasijoituksen kautta. Nämä osakepääoman korottamisen tavat eroavat toisistaan siinä, että osakkeita merkittäessä pääomalainan velkojayhtiö saa velallisyhtiön osakkeita, toisin sanoen varallisuutta, kun taas vastikkeettomassa osakepääomasijoituksessa ei, kuten nimikin jo kertoo, siirry mitään varallisuutta sijoituksen tekijän haltuun.

Osakepääoman korotuksen vastaanottavan yhtiön eli pääomalainavelallisen näkökulmasta ei ole merkitystä sillä, kummasta tilanteesta pääomalainan muuntamisessa on kysymys, eli toisin sanoen velallisyhtiön verotukseen ei vaikuta se, saako velkojayhtiö muuntamisen yhteydessä haltuunsa (lisää) yhtiön osakkeita vai tekeekö se vastikkeettoman pääomasijoituksen. Velallisyhtiön verotusta säännellään EVL 6 §:n 1 momentin 2 kohdassa, jonka mukaan veronalaista tuloa eivät ole yhtiön osakepääomana ja muuna pääomasijoituksena saamat erät mukaan lukien osakeyhtiön omien osakkeiden luovutuksesta saamat vastikkeet. Osakepääomasijoituksen verovapaus perustuu siihen, että osakepääomasijoitukseen ei liity välitöntä vastasuoritusta, mistä syystä sitä ei katsota tuloksi.⁷³

Osakepääoman korotuksen yhteydessä lähtökohtana pidetään tässä tutkielmassa sitä, ettei velallisyhtiön verotuksessa merkitystä ole myöskään sillä, onko osakepääomasijoituksen tekijä taho sijoituksen saajan emo- vai sisaryhtiö. Osakepääomana saadun erän verovapaus mainitaan EVL 6 §:n 1 momentin 2 kohdassa nimenomaisesti ja ilman sijoittajan asemaan liittyviä rajoituksia. Oletuksena tässä on, että sisaryhtiö ei omista sijoituksen saavan yhtiön osakkeita, eli se on niin sanotusti sivullinen sijoittaja, kun taas emoyhtiö tekee sijoituksen osakkeenomistajana, mistä johtuen emo- ja sisaryhtiö ovat sijoittajina erilaisessa asemassa. Sivullisaseman muodostuminen sisaryhtiön osalta voidaan kuitenkin kyseenalaistaa siitä

⁷³ Mähönen – Villa 2009, s. 389.

syystä, että kyseessä on samaan konserniin kuuluva yhtiö eikä siten täysin ulkopuolinen osakepääomasijoituksen tekijä. Sijoituksen tekijän roolin vaikutusta sijoituksen saavan yhtiön verotukseen käsitellään lähemmin jaksossa 3.3.2, joka koskee pääomalainan SVOP-rahastosijoitukseksi muuntamisen verotusta.

Sijoituksen tekijän eli pääomalainavelkojan osalta pääomalainan muuntaminen osakepääomaksi kuittauksen kautta tarkoittaa sitä, että velkojan saamisoikeus pääomalainavelasta lakkaa ja se joko saa haltuunsa yhtiön osakkeita tai tekee vastikkeettoman pääomasijoituksen. Vastaavasti kuin sijoitus ei ole saajalleen veronalaista tuloa, ei se ole myöskään sijoituksen tekijälle vähennyskelpoista menoa. Osakkeita merkittäessä sijoituksen määrä tosin muodostaa osakkeiden hankintamenon taikka, osakemerkinnän tekevän yhtiön jo omistaessa merkinnän kohteena olevan yhtiön osakkeita, kasvattaa hankintamenoa, joka voidaan vähentää osakkeiden luovutushinnasta osakkeiden luovutuksen yhteydessä.

3.2.2.2 Osakepääoman korotus pääomalainan anteeksiannon kautta

Sitä, miten pääomalainan muuntamista osakepääoman korotukseksi velan anteeksiannon kautta käsitellään verotuksessa, tullaan tässä jaksossa käsittelemään ainoastaan velallisyhtiön näkökulmasta. Syynä tähän on se, että lainan anteeksianto rinnastuu velkojayhtiön näkökulmasta saamisen menetykseen, jota käsitellään laajemmin jäljempänä luvussa 4. Sama rajaus koskee pääomalainan anteeksiantoon perustuvaa lainan muuntamista sijoitukseksi sijoitetun vapaan oman pääoman rahastoon (SVOP-rahasto), jota käsitellään jaksossa 3.3.

Osakepääoman korottaminen velan anteeksiantamisen perusteella tarkoittaa, että velallisyhtiö vapautuu pääomalainan takaisinmaksuvelvollisuudesta, ja pääomalainaa vastaava määrä kirjataan osakepääoman korotukseksi. Tapahtuma voidaan nähdä myös siten, että velkoja tekee osakepääomaan vastikkeettoman sijoituksen. Pääomansijoitusten pääsäännön mukaisesta verotuskohtelusta poiketen anteeksiannettu velka on verotuskäytännössä katsottu velallisyhtiön veronalaiseksi tuloksi.⁷⁴ Syynä tähän on se, että velallinen hyötyy anteeksiannosta vapautumalla velan maksusta.⁷⁵ Velan anteeksiannon kautta tapahtuvan osakepääoman korotuksen kuittaukseen verrattuna erilaista verotuskohtelua voidaan perustella sillä, että kuittauksessa kyse on vastakkaisten saamisten maksamisesta, jolloin kumpikaan kuittauksen osapuoli ei saa yksipuolista etua tapahtumasta.

⁷⁴ Mähönen – Villa 2009, s. 400.

⁷⁵ Mähönen – Villa 2009, s. 400.

Poikkeuksena siihen, että velan anteeksiannosta syntyy velallisyhtiölle veronalaiseksi tuloksi katsottavaa etua, ovat tilanteet, joissa anteeksi annettu velka on velkojayhtiön näkökulmasta arvoton. Tällaista etua ei ole oikeuskäytännön mukaan ole pidetty velallisyhtiölle veronalaisena.⁷⁶ Velkojan saatavan arvottomuutta arvioitaessa tulee huomioon ottaa velallisen pitkän ajan maksukyky sekä konkurssiin joutumisen riski. Sen sijaan esimerkiksi osakepääoman negatiivisuus ja sen menettämistä koskeva ilmoitus eivät sellaisinaan tarkoita, että velkojan saaminen osakepääomansa menettäneeltä yhtiöltä olisi arvoton, sillä tällainenkin yhtiön voi olla maksukykyinen ja suoriutua velvoitteistaan oikea-aikaisesti.⁷⁷

3.3 Pääomalainan sijoittaminen SVOP-rahastoon

3.3.1 Pääomalainan muuntaminen SVOP-rahastosijoitukseksi

Pääomalainan muuntamisessa SVOP-rahastosijoitukseksi on velvoiteoikeudellisesti kyse samanlaisesta tapahtumasta kuin pääomalainan käyttämisessä osakepääoman korotukseksi. Samoin kuin edellä mainitussa tilanteessa, myös SVOP-rahastosijoitus voidaan tehdä vastakkaisten saamisten kuittauksen taikka velan anteeksiannon kautta. Pääomalainan muuntamisessa SVOP-rahastosijoitukseksi kuittauksen kautta on silloin kysymys tilanteesta, jossa pääomalainavelkoja sitoutuu tekemään sijoituksen SVOP-rahastoon, jolloin tästä sijoituksesta tulee pääomalainavelalliselle vastakkainen saaminen, joka sitten kuitataan velkojan pääomalainasaamista vastaan. Erona osakepääoman korottamiseen on se, että SVOP-rahastosijoitus kohdistuu osakepääoman eli sidotun oman pääoman sijaan sijoitetun vapaan oman pääoman rahastoon, eli vapaaseen omaan pääomaan.

Edellä jaksossa 3.2.1 kuittauksesta, velan anteeksiannosta sekä muuntamisen edellytyksistä todettu koskee samalla tavoin niin osakepääoman korotuksen kuin SVOP-rahastosijoituksen tekemistä, joten tässä yhteydessä voidaan vain viitata edellä selostettuun toistamatta kyseisessä jaksossa selvitettyjä seikkoja. Oman pääoman lajin eroavaisuudesta (sidottu – vapaa) huolimatta katson myös SVOP-rahastosijoituksen osalta asian olevan niin, ettei pääomalainan pääoman tai koron maksuedellytysten ole välttämätöntä täyttyä, jotta muuntaminen olisi mahdollista.

⁷⁶ Mähönen – Villa 2009, s. 457.

⁷⁷ Mähönen – Villa 2009, s. 458.

3.3.2 SVOP-rahastosijoitukseksi muuntamisen verotus

Ratkaistaessa pääomallain SVOP-rahastosijoitukseksi muuntamisen verotuskohtelua on keskeinen kysymys se, kuuluuko SVOP-rahastosijoitus EVL 6 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaisesti niin sanottuihin muihin pääomansijoituksiin. Toisin kuin osakepääomasijoituksen ja osakkeiden merkintähinnan osalta, tähän rahastoon tehdyn sijoituksen verokohtelu ei suoraan ilmene lain sanamuodosta, mistä syystä voi olla aiheellista tutkia useampia erilaisia verotuskohteluvaihtoehtoja. Lisäksi on tarkasteltava, vaikuttaako rahastosijoituksen tekemisen tapa, kuittaus tai velan anteeksianto, siihen, miten sijoitusta verotuksessa kohdellaan. Tässä yhteydessä tarkastellaan myös erikseen emo- ja sisaryhtiöitä pääomallainavelkojina.

Vaikka SVOP-rahastosijoituksen verotuskohtelusta ei laissa nimenomaisesti säädetäkään, voitaneen perustellusti olettaa, että verotuskohtelu pääomallain SVOP-rahastosijoitukseksi muuntamisessa on pääsääntöisesti samanlainen kuin niissä tilanteissa, joissa pääomallain muunnetaan osakepääoman korotukseksi. Muuntamistilanteet eroavat toisistaan ainoastaan siinä, minkä oman pääoman erän lisäykseksi pääomallainaa vastaava määrä kirjataan. Itse tapahtuma on taloudelliselta luonteeltaan samanlainen, velan muuntaminen pääomansijoitukseksi.

Edellä osakepääomansijoitukseksi muuntamisen osalta lausuttua vastaavasti myös SVOP-rahastosijoituksen osalta lähdetään siitä, että muuntamisen tapa vaikuttaa sen verotuskohteluun. Näin ollen voidaan olettaa ensinnäkin, että kuittauksen kautta tapahtuvaa muuntamista käsitellään verotuksessa yhtiölle verovapaana pääomansijoituksena. Tällöin oletetaan, että tehtävä SVOP-rahastosijoitus kuuluu EVL 6 §:n 1 momentin 2 kohdan sanamuodon mukaisesti muihin pääomansijoituksiin, mihin se taloudellisen luonteensa puolesta epäilemättä kuuluukin. Sitä vastoin niissä tilanteissa, joissa pääomallain muuntaminen tapahtuu velan anteeksiannon kautta, käsitellään sijoitusta SVOP-rahastoon yhtiön veronalaisena tulona. Velan anteeksiannon yksiselitteisestä verotuskohtelusta johtuen seuraavat pohdinnat SVOP-rahastosijoituksen verotuksesta liittyvät ainoastaan niihin tilanteisiin, joissa sijoitus SVOP-rahastoon tehdään vastakkaisten saamisten kuittauksen kautta.

SVOP-rahastosijoitukseksi muuntamisen osalta tulee ajankohtaiseksi myös kysymys sijoituksen tekijästä ja sen vaikutuksesta sijoituksen saavan yhtiön verotukseen. Sijoituksen tekijänä voi olla joko yhtiön osakkeenomistaja tai yhtiöön nähden sivullinen taho. Emoyhtiön ollessa yhtiön pääomallain velkojana tekee se muuntamisen yhteydessä sijoituksen

osakkeenomistajana, kun taas sisaryhtiö on siinä mielessä sivullinen taho, ettei se omista velallisyhtiön osakkeita.

SVOP-rahastosijoitusta vastaavan emoyhtiön tytäryhtiönsä tekemän sijoituksen veronalaisuutta on käsitelty korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisussa KHO 2006:29. Tapauksessa oli kysymys ruotsalaisen emoyhtiön suomalaiseen tytäryhtiöön tekemästä aktieägartillskott-nimisestä sijoituksesta. Sijoitus oli vastikkeeton, ja sen tarkoituksena oli parantaa tytäryhtiön oman pääoman tilannetta sekä auttaa yhtiötä maksamaan sen sisäisiä korollisia velkoja. Ratkaisussa korkein hallinto-oikeus pysytti keskusverolautakunnan ennakkoratkaisun, jonka kannan mukaan sijoituksessa on kysymys EVL 6 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaisesta muusta pääomansijoituksesta, joka ei ole veronalaista tuloa. Keskusverolautakunnan perusteluina, jotka korkein hallinto-oikeus siis hyväksyi, esitettiin ne seikat, että sijoitus oli suoritettu ilman välitöntä vastasuoritusta, että se ei vaikuttanut tytäryhtiön tulokseen, että sijoitus oli tarkoitettu pysyväksi pääomansijoitukseksi, ja että se kirjattiin suoraan taseen oman pääoman erään.

Selostetussa ratkaisussa sijoituksen tekijänä on ollut yhtiön emoyhtiö, mutta ratkaisusta ei suoraan voida päätellä, että kaikkia emoyhtiön tytäryhtiönsä tekemiä vastaavia sijoituksia käsiteltäisiin verotuksessa ratkaisua vastaavalla tavalla, koska päätöksessä ei suoraan oteta kantaa siihen, mikä vaikutus tällä seikalla asiassa on. Tällaisen tulkinnan tekemistä voitaisiin kuitenkin perustella sillä, että osakkeenomistajan tehdessä sijoituksen kysymyksen voidaan ajatella olevan osakkeen merkintämaksuun liittyvästä jälkipreemiosta eli siitä, että osakkeenomistaja ikään kuin täydentää osakkeesta maksettua merkintähintaa.⁷⁸ Sijoittajan verotuksessa jälkipremio kasvattaa osakkeen hankintamenoa. Erityisesti niissä tilanteissa, joissa vastikkeettomat sijoitukset SVOP-rahastoon tehdään osakkeenomistajien osakeomistuksien suhteessa, ei ole erityistä syytä, miksi vero-oikeudessa ei seurattaisi sijoituksen osakeyhtiöoikeudellista ja kirjanpidollista luonnetta pääomansijoituksena. Osakeomistuksen suhteessa tehtävässä sijoituksessa osakkeenomistajien keskinäiset suhteet eivät muutu eikä varallisuutta siirry osakkeenomistajalta toiselle osakkeenomistajalle.⁷⁹

Kun pääomalaina muuntuu SVOP-rahastosijoitukseksi sisaryhtiön sitoutuessa tekemään sijoituksen ja kuitattaessa se pääomalainasaamista vastaan, ei kysymyksessä voi olla edellä selostettu jälkipreemiotilanne, koska sisaryhtiöllä ei ole sijoituksen saavan yhtiön osakkeita,

⁷⁸ Mähönen – Villa 2009, s. 404.

⁷⁹ Mähönen – Villa 2009, s. 404.

joiden merkintähintaa se voisi täydentää. Sivullisen tekemää SVOP-rahastosijoitusta on käsitelty keskusverolautakunnan julkaisemattomassa ratkaisussa KVL 9/2008 sekä korkeimman hallinto-oikeuden samaa asiaa koskevassa, myöskin julkaisemattomassa, ratkaisussa 14.11.2008. Ratkaisujen lopputuloksen mukaan kyseisessä tapauksessa sivullisen tekemässä sijoituksessa SVOP-rahastoon ei ollut kysymys verovapaasta pääomansijoituksesta. KHO:n ratkaisun painoarvoa heikentää se, ettei sitä ole julkaistu vuosikirjaratkaisuna, eikä se siten anna selkeitä suuntaviivoja rahastosijoituksen pääomaluonteen arviointiin.⁸⁰ Tapauksessa lopputulokseen vaikutti ilmeisesti myös se, että sijoituksen tekemisen taustoihin liittyi piirteitä, jotka eivät olleet tavanomaisia kaikkien vastikkeettomien SVOP-rahastoon tehtävien sijoitusten kohdalla ja jotka lähensivät sijoitusta sen saavan yhtiön kannalta katsottuna ennakkoon maksettuun suoritukseen yhtiön tulevista palveluksista.⁸¹

Verovapaana pääomansijoituksena sekä veronalaisena tulona verottamisen lisäksi sivullisen tekemän SVOP-rahastosijoituksen verotuksessa on vielä yksi vaihtoehto, sijoituksen verottaminen yhtiön lahjana. Vanhemmassa oikeuskäytännössä on ratkaisuja, joissa yhtiötä on verotettu lahjasta tilanteissa, joissa osakkeenomistajat ovat myyneet alihintaan omaisuutta yhtiölle. Tilanteet eivät täysin rinnastu SVOP-rahastosijoituksen tekemiseen, mutta niistä on saatavissa tulkinta-apua.⁸² Lahjana verotettaessa tulee huomioon ottaa sijoituksen tekijän lahjoitustarkoitus, jonka puuttuminen saattaa viedä perusteen lahjana verottamiselta. Tosin sisaryhtiöiden välisessä pääomalainan muuntamisessa SVOP-sijoitukseksi voi sijoittajalla hyvinkin olla tällainen tarkoitus, joten konsernin sisäisissä sijoituksissa lahjaverotus voinee tulla kyseeseen tavanomaista useammin.

3.4 Pääomalainan käyttäminen tappion kattamiseen

3.4.1 Tappion kattamiseksi muuntamisen tavat

Kun pääomalainaa käytetään tappion kattamiseksi, voi katettavia tappioita olla sekä edellisten tilikausien tappiot että tilikauden vahvistettu tappio. Näitä eriä voidaan kattaa velan muuntamisella, joskin pääsääntöisesti enintään siihen määrää saakka, jolla vahvistetut tappiot tulevat katetuiksi. Tämä johtuu siitä, että varojen siirtämistä yhtiön vieraasta pääomasta taseen voittotilille ei pidetä mahdollisena.⁸³

⁸⁰ Immonen – Ossa – Villa 2011, s. 76.

⁸¹ Mähönen – Villa 2009, s. 406.

⁸² Mähönen – Villa 2009, s. 405.

⁸³ Immonen – Ossa – Villa 2011, s. 96–97.

Pääomalainan käyttäminen tappioiden kattamiseen eroaa edellä selostetuista osakepääoma- ja SVOP-rahastosijoituksesta siinä, että tappion kattamiseksi muuntamiseen ei voida käyttää kuittausta, vaan ainoa vaihtoehto toimen suorittamiseen on velan anteeksianto. Tämä johtuu siitä, että tappion kattamisen tilanteessa velallisyhtiölle ei voi muodostua velkojalta sellaista vastasaamista, joka voitaisiin kuitata pääomalainasaatavaa vastaan. Tappion kattamisen tarkoituksessa kuittausta voidaan käyttää epäsuorasti siten, että velkoja sitoutuu tekemään pääomalainasaatavan suuruisen SVOP-rahastosijoituksen, joka kuitataan pääomalainaa vastaan, ja tämän jälkeen SVOP-rahastoa alennetaan taseessa esitetyn vahvistetun tappion kattamiseksi.⁸⁴

Edellä mainitusta pääsäännöstä, eli velan anteeksiantamisesta vain tappiota vastaavan määrän osalta, voi esiintyä myös poikkeuksia. Mahdollinen on tilanne, jossa yhtiön pääomalainavelka on sen vahvistettuja tappioita suurempi, mutta tästä huolimatta velkojayhtiö antaa pääomalainan anteeksi koko määrältään. Tämä johtaa siihen, että tappiot tulevat koko määrältään katetuiksi, ja että tappioiden ylittävä anteeksi annetun velan määrä tulee kirjata velallisyhtiön tuloslaskelmaan tuloksi. Näin ollen velan anteeksiantaminen vaikuttaa velallisyhtiön tuloslaskelman välityksellä velallisyhtiön voittotilille merkittävien varojen määrään. Tällä tavoin syntynyt kirjanpidollinen tulo ei kuitenkaan osoita sitä, että velan muuntamisesta muodostuisi velallisyhtiölle verotettavaa tuloa tai velkojalle vähennyskelpoista tappiota.⁸⁵

3.4.2 Tappion kattamiseksi muuntamisen verotus

Velan muuntamisessa oman pääoman eräksi tai käyttämisessä tappion kattamiseen on keskeisenä verotuskysymyksenä se, onko tapahtuma verovapaa pääomansijoitus vai yhtiölle verotettavaa tuloa. Kuten edellisissä jaksoissa selostetusta ilmenee, muuntamisen tapa (kuittaus/velan anteeksianto) vaikuttaa muuntamisen verotuskohteluun. Koska pääomalainaa voidaan käyttää tappion kattamiseen ainoastaan velan anteeksiannon kautta, vaikuttaa selvältä, että tapahtumaa tulee verottaa kuten muitakin velan anteeksiantotilanteita, eli yhtiön veronalaisena tulona. Seuraavassa perustellaan tähän verotusvaihtoehtoon päätymistä sekä tarkastellaan muita vaihtoehtoja.

⁸⁴ Immonen – Ossa – Villa 2011, s. 97.

⁸⁵ Immonen – Ossa – Villa 2011, s. 98.

Tulona verottamisen lopputulokseen päätymistä voidaan ensinnäkin perustella sillä, että vaihtoehtoinen verotusmuoto, pääomansijoitus, ei tappion kattamisen yhteydessä tule kysymykseen. Pääomalainan muuntaminen tappion kattamiseksi ei luonteeltaan vastaa sellaista tapahtumaa, jota voitaisiin verotuksessa kohdella verovapaana pääomansijoituksena. Pääomansijoitukselle tyypillisistä tunnusmerkeistä tappion kattamisen yhteydessä toteutuu ainoastaan se, että tapahtuma on vastikkeeton. Sen sijaan pääomansijoituksiin liittyvä palautusvelvollisuus ei tässä yhteydessä toteudu, koska tappion kattamiseksi käytettyä pääomalainaa ei tulla enää velkojalle missään muodossa palauttamaan. Tällaisesta muuntamistilanteesta ei velkoja myöskään voi odottaa minkäänlaista tuottoa.

Pääomansijoituksena tai tulona verottamisen lisäksi on periaatteessa olemassa vaihtoehto, jonka mukaan yhtiön saamaa etuutta voitaisiin verottaa lahjana. Etuus muodostuu tappion kattamisen yhteydessä siitä, että yhtiö vapautuu maksamasta pääomalainaa takaisin velkojayhtiölle, ja lisäksi se saa katettua taseessa olevaa tappiotaan. Samaan konserniin kuuluvien yhtiöiden välisissä lainasuhteissa voidaan myös katsoa, että yhtiöillä saattaa olla pääomalainan muuntamisen yhteydessä lahjaverotuksen edellyttämä varojen lahjoittamisen tarkoitus. Tästä huolimatta en näe lahjaverotusta tarkoituksenmukaisimpana vaihtoehtona tappion kattamisen verottamiselle.

Pääomalainan anteeksiannon kautta tapahtuvaa yhtiön tappion kattamista tulisi mielestäni verottaa lainan anteeksi saavan yhtiön tulona. Kun pääomalaina annetaan anteeksi ja lainaa vastaava summa käytetään taseessa olevan tappion kattamiseen, on kyseessä vastaava tilanne, kuin jos yhtiöllä olisi tappiutilikaudella ollut enemmän tuloja, ja tappio olisi siitä syystä muodostunut pienemmäksi. Näin ollen muuntamistilanteen verottaminen tulona on perusteltua, ja tähän lopputulokseen päädyttäessä tapahtumaa käsitellään kirjanpidossa ja verotuksessa samalla tavalla.

Kuten edellä on selvitetty, poikkeuksen velan anteeksiantamisen verottamiseen tulona muodostavat ne tilanteet, joissa anteeksi annettava velka on velkojayhtiön näkökulmasta arvoton, eikä velallisyhtiölle siten sen anteeksiannosta synny sellaista rahanarvoista etuutta, jota olisi verotettava tulona. Tämä poikkeus lienee periaatteessa pätevä myös tappion kattamisen tilanteessa. Tappion kattaminen arvottoman pääomalainan anteeksiannolla voidaan kuitenkin kyseenalaistaa, sillä tappiota tuskin voidaan ajatella katettavan sellaisella erällä, jolla ei tosiasiallisesti ole minkäänlaista varallisuusarvoa. Tästä syystä katson, että tappion

kattaminen pääomallainan anteeksiantamisen kautta on velallisyhtiölle aina veronalaista tuloa muodostava tapahtuma.

3.5 Pääomallaina ja yritysjärjestelyt

3.5.1 Tytäryhtiön osakkeiden luovutus

Kun emoyhtiö luovuttaa tytäryhtiönsä osakkeet, on kysymyksessä omistuskauppa, jossa emoyhtiön ja tytäryhtiön välinen konserniyhteys katkeaa, ja emoyhtiölle syntyy luovutuksesta joko luovutusvoitto tai – tappio. EVL:n 5 §:stä ilmenevän pääsäännön mukaan veronalaisia elinkeinotuloja ovat vaihto-, sijoitus- ja käyttöomaisuudesta sekä muista elinkeinossa käytetyistä aineellisista ja aineettomista hyödykkeistä saadut luovutushinnat ja muut vastikkeet. TVL 46 §:n mukaan omaisuuden luovutuksesta saadun voiton määrä lasketaan siten, että luovutushinnasta vähennetään omaisuuden hankintamenon poistamatta olevan osan ja voiton hankkimisesta olleiden menojen yhteismäärä. Tässä jaksossa on tarkoitus tutkia, miten pääomallainasuhde vaikuttaa osakkeiden hankintamenon määräytymiseen.

Emoyhtiön luovuttaessa tytäryhtiönsä osakkeita tulee ensinnäkin tutkittavaksi se, täyttyykö luovutuksessa EVL 6 b §:n edellytykset verovapaasta käyttöomaisuusosakkeiden luovutuksesta. Jotta yhtiöllä voisi olla verovapaasti luovutettavia osakkeita, tulee sen EVL 6 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan olla muuta kuin pääomasijoitustoimintaa harjoittava osakeyhtiö. Osakkeiden osalta käyttöomaisuutta ovat EVL 12 §:n mukaan elinkeinotoiminnassa pysyvään käyttöön tarkoitetut arvopaperit. Käyttöomaisuudeksi luettavilla osakkeilla tulee olla omistajansa liiketoimintaa palveleva yhteys, ja koska tilanne konsernissa tavallisesti näin on, ovat liiketoimintaa harjoittavan tytäryhtiön osakkeet yleensä emoyhtiön käyttöomaisuutta.⁸⁶

Käyttöomaisuusosakeluonteen selvittyä tulee tarkasteltavaksi EVL 6 b §:n verovapaan luovutuksen edellytykset. Näitä ovat omistusosuus- ja omistusaikavaatimus, vaatimus luovutettavan yhtiön luonteesta sekä kotipaikkavaatimus. Emoyhtiön tulee olla omistanut verovapaasti luovutettavat osakkeet yhtäjaksoisesti vähintään vuoden ajan ajanjaksona, joka on päättynyt enintään vuotta ennen luovutusta, ja omistetun osuuden tulee olla vähintään kymmenen prosenttia luovutettavan yhtiön osakepääomasta. Luovutettavien osakkeiden tulee

⁸⁶ Immonen 2015, s. 83.

kuulua näin omistettuihin osakkeisiin. Vaatimus luovutettavan yhtiön luonteesta tarkoittaa, että yhtiön, jonka osakkeita luovutetaan, ei tule olla kiinteistö- tai asunto-osakeyhtiö taikka osakeyhtiö, jonka toiminta tosiasiallisesti käsittää pääasiallisesti kiinteistöjen omistamista tai hallintaa. Viimeisenä edellytyksenä on, että yhtiö, jonka osakkeita luovutetaan, on kotimainen, emo-tytäryhtiödirektiivin kattama taikka verosopimusvaltiossa asuva yhtiö.

Kaikkien edellä mainittujen edellytysten tulee täytyä yhtäaikaisesti. Mikäli näin on, on tytäryhtiön osakkeiden luovutus emoyhtiölle verovapaa, eikä pääomalainan vaikutusta osakkeiden hankintamenuon tarvitse enemmälti miettiä. Osakkeiden luovutushinnan verovapauden vastapainona on hankintamenuon vähennyskelvottomuus, mikä tarkoittaa, että osakkeiden luovutuksesta mahdollisesti syntyvä luovutustappio on vähennyskelvoton.⁸⁷

Edellytysten täytyessä osakkeiden luovutuksessa syntyvä verovapaa luovutusvoitto ei kuitenkaan ole poikkeukseton, vaan luovutusvoitto voi olla osittain tai kokonaan veronalainen EVL 6 b §:n 3 momentin nojalla. Säännöksen mukaan luovutushinta on veronalaista tuloa siihen määrään asti, joka vastaa näiden osakkeiden aikaisemmin konserniyhtiöiden välillä tapahtuneesta luovutuksesta toiselle konserniyhtiölle syntyneitä verotuksessa vähennyskelpoista luovutustappiota. Säännöksen taustalla on ajatus siitä, että konsernin sisäisessä kaupassa on käytetty käypää arvoa alempaa hintaa, ja näin syntyneen tappion vähennysetu mitätöidään⁸⁸, koska syntynyt luovutustappio ei ole niin sanotusti aito. Aikaisempi tappio lisätään voitollisen osakeluovutuksen tehneen konserniyhtiön tuloon, eikä siis aikanaan vähennyksen tehneen yhtiön tuloon, mikä ilmentää konsernitasolla tapahtuvaa tarkastelua.⁸⁹

Tytäryhtiön osakkeiden luovutus voi olla emoyhtiölle veronalainen ensinnäkin siitä yksinkertaisesta syystä, että kaikki kolme EVL 6 b §:n edellytystä ei täyty, esimerkiksi emoyhtiö ei ole omistanut tytäryhtiönsä osakkeita yhtäjaksoisesti vähintään yhtä vuotta. Verovapauden saavuttamatta jääminen saattaa johtua myös siitä, että emoyhtiön ei katsota täyttävän sille asetettuja edellytyksiä. Näin käy, mikäli katsotaan, että emoyhtiö on pääomasijoitustoimintaa harjoittava yhtiö. Konsernin emoyhtiön pääomasijoitustoiminnan harjoittamista on käsitelty monissa oikeustapauksissa, ja niissä on päädytty erilaisiin lopputuloksiin erilaisten olosuhteiden vallitessa. Pääomasijoitustoiminnan harjoittamista arvioitaessa tulee ottaa huomioon se, millainen rooli omistajayhtiöllä on operatiivisen

⁸⁷ Immonen 2015, s. 84.

⁸⁸ Kukkonen – Walden 2010, s. 124.

⁸⁹ Kukkonen – Walden 2010, s. 125.

liiketoimintakonsernin emoyhtiönä, ja mikäli roolin katsotaan vastaavan tavallista tällaisen konsernin emoyhtiön roolia, ei yhtiön verotusstatus ”saastu” pääomasijoitusrahastotaustasta huolimattakaan.⁹⁰ Emoyhtiön katsominen pääomasijoitustoimintaa harjoittavaksi estää EVL 6 b §:n soveltumisen ja johtaa siten osakkeiden luovutuksen veronalaisuuteen.

Tytäryhtiön osakkeiden luovutuksen muodostuessa jonkin edellä mainitun syyn nojalla veronlaiseksi tulee ajankohtaiseksi kysymys hankintamenon suuruuden määrittämisestä, koska se vaikuttaa luovutushinnan ohella siihen, miten suuri verotettava luovutusvoitto luovutuksen yhteydessä syntyy. Pääsäännön mukaan osakkeiden hankintamenoa luovutusvoittoa tai – tappiota laskettaessa pidetään niiden alkuperäistä hankintamenoa, koska osakkeet EVL 12 §:n mukaan ovat kulumatonta käyttöomaisuutta, mikä tarkoittaa, ettei niiden hankintamenoa voida tehdä poistoja.

Verovapauden edellytysten jäädessä täyttymättä on yhtiön kannalta tavoiteltavaa, että osakkeiden luovutuksesta ei syntyisi voittoa, koska tämä voitto siis olisi veronalaista. Veronalaisen luovutusvoiton minimoiminen edellyttää sitä, että hankintameno on yhtä suuri tai suurempi kuin luovutushinta. Luovutusvoiton syntymistä voidaan yrittää välttää alihintaisella kaupalla, joskaan se ei ole verotuksellisesti hyväksytty eikä siten kestävä keino. Toisena vaihtoehtona pääomalainavelkojana olevalla emoyhtiöllä on lukea tytäryhtiölle annettu pääomalaina osaksi osakkeiden hankintamenoa. Näin on tehty ratkaisussa KHO 2016:49, joka tosin koski henkilökohtaisen tulon verotusta. Tapauksessa osakkeenomistaja oli antanut yhtiölle kaksi pääomalainan tunnusmerkit täyttävää lainaa, jotka korkein hallinto-oikeus katsoi yhtiöön tehdyiksi lisäsijoituksiksi ja siten osakkeiden hankintamenoa luettaviksi eriksi. Korkeimman hallinto-oikeuden oikeudellisen arvioinnin mukaan tuloverolaissa ei ole nimenomaista säännöstä siitä, mitkä erät luetaan osakkeiden hankintamenoa luonnollisen henkilön tuloverotuksessa, mutta vakiintuneesti on katsottu, että osakkeiden hankintamenoa luetaan henkilön osakkeiden hankinnan jälkeen yhtiöön tekemät lisäsijoitukset. Tapauksessa oli kysymys osakkeiden luovuttamisesta yhtiön konkurssin yhteydessä, mutta ratkaisua voitaneen tarkastella myös muunlaisten luovutusten kohdalla.

Mielenkiintoinen kysymys on se, millä tavoin ratkaisusta ilmenevää periaatetta voidaan soveltaa elinkeinoverotuksessa, tässä tilanteessa emoyhtiön luovuttaessa tytäryhtiönsä osakkeet. Myöskään EVL ei nimenomaisesti sääntele sitä, mitkä erät voidaan lukea

⁹⁰ Immonen 2015, s. 86.

käyttöomaisuusosakkeen hankintameno. Käyttöomaisuuden hankintamenon määrittämisestä säädetään EVL 14 §:ssä, jonka mukaan käyttöomaisuuden hankintameno on hyödykkeen hankinnasta johtuneiden muuttuvien menojen määrä. Kuten tuloverolainkin tulkinnasta vallitsevan käytännön mukaan, myös EVL:n mukaisessa verotuksessa yhtiöön osakkeiden hankinnan jälkeen tehtävät lisäsijoitukset voitaneen lukea osakkeen hankintameno. Kysymys kuuluukin, katsotaanko pääomalaina tällaiseksi lisäsijoitukseksi vai ei.

Pääomalainan katsomista lisäsijoitukseksi puoltaa se, että se on tunnusmerkeiltään lähempänä omaa pääomaa kuin tavallinen laina, ja siten yhtiön konkurssissa tai selvitystilassa vain hieman omaa pääomaa paremmassa maksunsaantiasemassa. Toiseksi lisäsijoituksena käsittelemistä voidaan perustella OYL:ssa säädetyllä mahdollisuudella pääomalainan muuntamiseen osakepääoman korotukseksi, jota on käsitelty aiemmin. Verotuskohtelun ei tule riippua siitä, onko tällaista muuntamista tehty vai ei.⁹¹ Lainan muuntaminen osakepääoman korotukseksi tarkoittaa sitä, että pääomalainasuhde yhtiöiden välillä lakkaa, ja lainaa vastaava määrä lisätään velallisyhtiön osakepääomaan, jolloin velkojayhtiön hankintameno kasvaa muunnetulla määrällä. Mikäli muuntamatonta pääomalainaa ei voitaisi katsoa yhtiöön tehdyksi lisäsijoitukseksi, muodostuisi hankintamenon suuruus ja siten myös verotuskohtelu erilaisiksi. Ratkaisun KHO 2016:49 nojalla voidaan myös todeta, että lisäsijoitukseksi katsomiseen ei vaikuta se, mihin tarkoitukseen pääomalaina on annettu. Tapauksessa hallinto-oikeus on ratkaisunsa perusteluissa esittänyt, että yhtenä syynä hankintamenoksi lukemisvaatimuksen hylkäämiseen on se, että pääomalainaa ei ole annettu yhtiön selvitystilan välttämiseksi tai sen toiminnan pelastamiseksi, vaan rahoitusavuksi. Lainan antajan verotusta ei kuitenkaan tällä tavoin voida kytkeä siihen, mihin tarkoitukseen lainan saaja tarvitsee lainaamiaan varoja, vaan ratkaisu tulee tehdä lainan ehtojen perusteella.⁹²

Pääomalainan katsomista yhtiöön tehdyksi lisäsijoitukseksi ja siten hankintamenon osaksi vastaan puhuu taas se, että verotuksessa pääomalainaa käsitellään vakiintuneesti vieraana pääomana. Näin ollen voisi olla perusteltua katsoa, että vaikka pääomalaina hybridi-instrumenttina sijoittuukin oman ja vieraan pääoman välimaastoon, on se kuitenkin enemmän vierasta pääomaa kuin osakkeiden hankinnasta suoritettu erä. Tällainen tulkinta saattaisi johtaa siihen, että yhtiöt ryhtyisivät vähennyskelpoisen luovutustappion varmistukseen verosuunnittelutoimiin, joissa pääomalaina muutettaisiin osakepääomasijoitukseksi osakkeiden hankintamenon kasvattamiseksi. Mikäli tällainen järjestely on keinotekoinen ja toteutetaan

⁹¹ Penttilä 2016, s. 4.

⁹² Penttilä 2016, s. 4.

vasta, kun pääomalinasaaminen on jo muuttunut arvottomaksi, eli esimerkiksi velallisyhtiön ollessa menossa konkurssiin, järjestelyä saatetaan pitää veron kiertämisenä.⁹³

Edellä pohdittu kysymys pääomalinan lukemisesta osakkeiden hankintamenoon liittyvissä tilanteisiin, joissa käyttöomaisuusosakkeiden verovapaan luovutuksen edellytykset eivät täyty, ja luovutus on veronalainen. Luovutuksen ollessa veronalainen on luovutustappio vastaavasti vähennyskelpoinen. Tähän vähennyskelpoisuuteen on kuitenkin EVL 6 b §:ssä säädetty eräitä rajoituksia. Ensinnäkin käyttöomaisuuteen kuuluvien muiden kuin verovapaasti luovutettavien osakkeiden luovutuksesta syntynyt tappio on EVL 6 b §:n 4 momentin mukaan vähennyskelpoinen vain käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutuksesta saaduista veronalaisista voitoista verovuonna ja viitenä sitä seuraavana vuonna. Toinen rajoitus sisältyy EVL 6 b §:n 5 momenttiin, ja sen mukaan jos verovelvollinen ei ole omistanut luovutettuja osakkeita yhtäjaksoisesti vähintään vuoden ajan, vähennyskelpoista luovutustappiota laskettaessa siitä vähennetään verovelvollisen luovutetulta yhtiöltä osakkeiden perusteella omistusaikana saama osinko, konserniavustuksesta verotuksessa annetussa laissa tarkoitettu konserniavustus tai muu niihin verrattava erä, joka on vähentänyt yhtiön varallisuutta. Sääntely koskee sanamuotonsa mukaisesti vain sellaista tilannetta, jossa verovapaus jää toteutumatta omistusaikana lyhyiden vuoksi, mutta ei tilannetta, jossa luovutus on veronalainen vaadittavan omistusoikeuden jäädessä täyttymättä. Tässä suhteessa sääntely ei siis ole aivan johdonmukainen.⁹⁴ Mainittujen erien vähentäminen luovutustappiosta ei edellytä yhtiöiltä moitittavuutta eli sitä, että kyseiseen varojen jakamiseen olisi ryhdytty yhtiön tyhjentämiseksi ja sitä kautta luovutustappion maksimoimiseksi, vaan jaetut erät lisätään säännönmukaisesti ja niiden määrästä riippumatta.⁹⁵

Kokoavasti voidaan todeta, että emo- ja tytäryhtiön välisellä pääomalinasuhteella saattaa olla verotuksellista merkitystä silloin, kun emoyhtiö velkojana luovuttaa tytäryhtiön osakkeet. Koska emoyhtiön omistuksessa olevat tytäryhtiön osakkeet tavallisesti luetaan emoyhtiön käyttöomaisuudeksi, voidaan ne EVL 6 b §:n edellytysten täytyessä luovuttaa verovapaasti, jolloin pääomalinasuhteella ei ole verotuksessa merkitystä. Toisaalta taas silloin, kun verovapaan osakeluovutuksen edellytykset eivät täyty, voidaan pääomalinana mahdollisesti katsoa emoyhtiön omistamien tytäryhtiön osakkeiden hankintamenoa lisäykseksi, jolloin se

⁹³ Ossa 2007, s. 53.

⁹⁴ Immonen 2015, s. 97.

⁹⁵ Immonen 2015, s. 97.

vaikuttaa muodostuvan veronalaisen luovutusvoiton taikka vähennyskelpoisen luovutustappion määrään.

3.5.2 Pääomalainavelallisen tytäryhtiön sulautuminen emoyhtiöön

Erilaiset yritysjärjestelyt ovat konserneissa tavallisia, ja konserneilla voi olla tarve järjestellä uudelleen toimintaansa muokkaamalla konsernin rakennetta. Uudelleenjärjestely voidaan toteuttaa monilla eri yritysjärjestelyillä, joista tässä yhteydessä käsitellään sulautumista. Emo- ja tytäryhtiön välinen sulautumistapahtuma, jossa tytäryhtiö sulautuu emoyhtiöön, on tyypiltään absorptiosulautumisen erikoismuoto.⁹⁶ Seuraavassa käsitellään tätä sulautumistyyppiä yleisesti osakeyhtiöoikeudellisena ilmiönä sekä sulautumisen verotusta tytäryhtiösulautumisen tilanteessa.

Tytäryhtiösulautuminen on absorptiosulautumisen erikoistapaus siinä suhteessa, että normaalissa absorptiosulautumisessa vastaanottava yhtiö ei omista kaikkia sulautuvan yhtiön osakkeita. Tytäryhtiösulautumisessa sulautumiseen osallistuvat yhtiöt, tässä tilanteessa konsernin emoyhtiö, omistavat kaikki sulautuvan yhtiön osakkeet sekä mahdolliset optio-oikeudet ja muut osakkeisiin oikeuttavat erityiset oikeudet. Osakkeita voi tosin olla yhtiöllä itselläänkin omina osakkeina.⁹⁷

Osakeyhtiöiden sulautumista säädellään sekä OYL:ssa että EVL:ssa, eikä näiden kahden lain säännökset ole kaikilta osiltaan yhdenmukaiset. Näin ollen OYL:n mukaisessa sulautumisessa sallittuja ovat eräät sellaiset toimet, jotka aiheuttavat sulautumisen kohtelemisen verotuksessa purkautumisena. Koska tässä yhteydessä on tarkoitus tutkia vain sellaista sulautumista, jota myös verotuksessa kohdellaan sulautumisena eikä siihen liitetä yhtiön purkamisen veroseuraamuksia, keskitytään tässä EVL:n säännöksiin sulautumisesta.

Sulautumista säännellään EVL:n 52 a ja b §:ssä, joista 52 a § sisältää verotuksessa hyväksyttävän sulautumisen tunnusmerkit ja 52 b § sääntelee sulautumisen verotuskohtelua. Tytäryhtiösulautumisen osalta EVL 52 a §:n tunnusmerkit täyttyvät, kun sulautuva yhtiö purkautuen selvitysmenettelyttä siirtää kaikki varansa ja velkansa vastaanottavalle yhtiölle, jonka hallussa ovat kaikki sulautuvan yhtiön osakepääomaa edustavat osakkeet. Säännöksessä mahdollistetaan myös sisaryhtiöiden välinen sulautuminen, eli sulautuva yhtiö voi siirtää

⁹⁶ Immonen 2015, s. 97.

⁹⁷ Immonen 2015, s. 166.

varansa ja velkansa myös sellaiselle yhtiölle, joka on kokonaan sulautuvan yhtiön ainoan osakkeenomistajan hallussa. Näin ollen sisaryhtiösulautuminen ei liene mahdollista, jos sisaryhtiö ei ole sulautuvan yhtiön emoyhtiön kokonaan omistama.

Kun tytäryhtiö sulautuu emoyhtiöönsä, sen kaikki varat ja velat siirtyvät emoyhtiölle ja tytäryhtiö purkautuu selvitysmenettelyttä. Varat ja velat siirtyvät emoyhtiölle yleisseuraantona, mikä tarkoittaa, ettei erillistä selvitysmenettelyyn eli varojen ja velkojen yksilöintiin tarvitse ryhtyä.⁹⁸ EVL 52 b §:n mukaan sulautuvan yhtiön ei katsota purkautuvan verotuksessa. Sulautumiseen ei näin ollen liitetä osakeyhtiön purkamisen verovaikutuksia. Sen sijaan sulautumiseen osallisten yhtiöiden verotuksessa noudatetaan jatkuvuutta, eli vastaanottava yhtiö niin sanotusti perii sulautuvan yhtiön verotusaseman. EVL 52 b § 1 momentin mukaan tämä tarkoittaa sitä, että sulautuvan yhtiön verotuksessa vähentämättä olevat hankintamenot ja muut vähennyskelpoiset menot vähennetään vastaanottavan yhtiön verotuksessa samalla tavalla kuin ne olisi vähennetty sulautuvan yhtiön verotuksessa. Jatkuvuus koskee myös sulautumisessa siirtyneen käyttöomaisuuden hankintamenoja, muita pitkävaikutteisia menoja, siirtyneitä varauksia sekä siirtyneisiin varoihin kohdistuvia oikaisueriä. Näistä kaksi viimeksi mainittua luetaan vastaanottavan yhtiön veronalaiseksi tuloksi samalla tavalla kuin ne olisi luettu veronalaiseksi tuloksi sulautuvan yhtiön verotuksessa. Käyttöomaisuuden hankintamenoista sekä muista pitkävaikutteisista menoista vastaanottava yhtiö saa sulautumisverovuonna vähentää poistoina enintään määrän, joka vastaa verovuoden enimmäispoistoa vähennettynä sulautuvan yhtiön verotuksessa verovuonna hyväksyttävän poiston määrällä. Emoyhtiön luovuttaessa sille sulautumisessa siirtyneitä käyttöomaisuusosakkeita on huomattava, että näiden osakkeiden omistusaika lasketaan sulautuneen yhtiön saannosta, koska sulautuminen ei ole luovutus eikä siten katkaise osakkeen omistusaikaa.⁹⁹

EVL 52 b §:n 1 momentin mukaan yhtiöiden sulautuessa syntynyt voitto ei ole veronalaista tuloa eikä tappio vähennyskelpoinen meno. Fuusiotappio syntyy, kun sulautuvalta yhtiöltä vastaanottavaan yhtiöön siirtyneiden nettovarojen määrä on pienempi kuin osakkeiden hankintamenon verotuksessa poistamatta oleva määrä.¹⁰⁰ Koska tällainen tappio ei ole vähennyskelpoinen, ei sulautumiseen osallistuvilla yhtiöllä liene tarvetta verosuunnittelun keinoin yrittää muodostaa sulautumisessa syntyvää tappiota mahdollisimman suureksi. Näin

⁹⁸ Immonen 2015, s. 239.

⁹⁹ Immonen 2015, s. 255.

¹⁰⁰ Immonen 2015, s. 250.

ollen pääomalainasuhteella sulautumiseen osallistuvan emo- ja tytäryhtiön välillä ei ole sulautumisessa verotuksellista merkitystä. Mikäli fuusiotappio olisi säädetty verotuksessa vähennyskelpoiseksi eräksi, olisi pääomalina yhtiöiden välillä oiva keino pienentää sulautuvan yhtiön nettovarojen määrää.

Sulautuvan tytäryhtiön ollessa tappiollinen tulee ajankohtaiseksi kysymys emoyhtiön oikeudesta vähentää sulautuneen tytäryhtiön verotuksessa vahvistetut tappiot. Vahvistettujen tappioiden siirtymisestä ja käyttämisestä emoyhtiössä säädetään TVL 122 ja 123 §:ssä. Sulautumisen käsitettä tulkitaan EVL:n ja TVL:n systematiikassa samalla tavalla, mikä on todettu korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisussa KHO 2012:23. Tapauksessa sulautumista ei ollut käsitelty elinkeinoverolain mukaisena sulautumisena verotuksessa ylisuuren sulautumisvastikkeen takia. Vahvistettujen tappioiden siirtyminen ratkeaa TVL 123 §:n perusteella. Säännös ei korkeimman hallinto-oikeuden perustelujen mukaan sinänsä edellytä, että sulautumisen tulisi olla EVL 52 a §:n mukainen ja siten veroneutraali sulautuminen. Edelleen perustelujen mukaan lakien välisiä yhteensovitusilanteita tulee kuitenkin arvioida tulojärjestelmän kokonaisuuden kannalta, ja verojärjestelmän johdonmukaisuuden vuoksi on tärkeää, että osakeyhtiön sulautumista toiseen osakeyhtiöön käsitellään tuloverotuksessa yhdenmukaisin perustein. Tulkinta johtaa siihen, että mikäli sulautuminen ei täytä EVL:n asettamia tunnusmerkkejä, ei kysymys tappioiden siirtymisestä TVL:n mukaisesti tule pohdittavaksi.

TVL 123 § sääntelee sulautumisen ja jakautumisen vaikutusta tappioiden vähentämiseen. Säännöksen 2 momentin mukaan vastaanottavalla yhteisöllä on oikeus vähentää verotettavasta tulostaan sulautuneen yhteisön tappio 119 ja 120 §:ssä säädetyllä tavalla, mikäli vastaanottava yhteisö tai sen osakkaat taikka yhteisö ja sen osakkaat yhdessä ovat tappiovuoden alusta lukien omistaneet yli puolet sulautuneen yhteisön osakkeista tai osuuksista. Huomionarvoista on, että omistusosuusvaatimus koskee tappiovuotta eikä sulautumisen toteuttamisvuotta. Tässä tutkielmassa käytettävän konsernimääritelmän huomioon ottaen omistusosuusvaatimus täyttyy emo- ja tytäryhtiön välillä konsernisuhteen alusta saakka, mutta tappioiden vähentäminen saattaa estyä, mikäli konsernisuhde on syntynyt vasta tappiovuoden aikana tai sen jälkeen.

Myöskin tappioiden siirtymisen osalta noudatetaan jatkuvuutta siten, että jos tappiot siirtyvät vastaanottavaan yhtiöön, se voi vähentää ne jäljellä olevana vähentämisaikana, joka siis ei sulautumisen johdosta pitene eikä lyhene. Tappioiden vähentämiseen ei vaikuta toiminnan

jatkuminen, eli vastaanottavan yhtiön ei tarvitse jatkaa sulautuvan yhtiön toimintaa ja voi myös olla, ettei sulautuvalla yhtiöllä ole enää toimintaa ollenkaan.¹⁰¹

Kun tytäryhtiö sulautuu emoyhtiöönsä ja yhtiöiden välillä vallitsee pääomalainasuhte, tulee tarkasteltavaksi, mitä tälle lainasuhteelle sulautumisen yhteydessä tapahtuu. Kuten sanottu, tytäryhtiö siirtää varansa ja velkansa, mukaan lukien pääomalainan, emoyhtiölle, joka siis tulee velkojen osalta uudeksi velalliseksi. Kun emoyhtiö on ennen sulautumista ollut pääomalainavelkoja, aiheuttaa sulautuminen sen, että pääomalainavelallinen ja – velkoja ovat sama taho. Tällöin pääomalainasuhte lakkaa, koska emoyhtiö ei voi olla itselleen velkaa. Verotuksellisesti pääomalainasuhteen lakkaaminen ei aiheuta emoyhtiössä verotettavan tulon muodostumista, sillä tilanne rinnastuu pääomalainan pääoman takaisinmaksuun, joka ei ole veronalaista tuloa. Sen sijaan tapahtumasta saattaa syntyä emoyhtiölle saamisen menetys, mikäli emoyhtiölle siirtyvä nettovarallisuus ei kata tytäryhtiöllä takaisin maksamatta olevan pääomalainan määrää, eikä emoyhtiö näin saa saatavalleen suoritusta. Saamisen menetystä ja sen verotuskohtelua käsitellään tarkemmin jaksossa 4.

4 PÄÄOMALAINASAAMISEN MENETYS

4.1 Saamisen menetyksen tavat

4.1.1 Saamisen menetys anteeksiannon kautta

Tässä tutkielman jaksossa tullaan käsittelemään pääomalainasaamisen menetystilanteita ja niiden verotusta velkojayhtiön näkökulmasta. Käsitelyssä ovat osittain samat muutostilanteet kuin edellisessä jaksossa, mutta näkökulma muuttuu velkojayhtiölähtöiseksi. Käsitely eroaa muutostilanteita käsittelevän jakson systematiikasta myös siinä, että kaikissa edellisessä jaksossa kuvatuissa tilanteissa ei ole velkojayhtiön näkökulmasta kysymys saamisen menettämistä, joten niiden käsitteleminen tässä jaksossa ei siitä syystä ole relevanttia. Saamisen menetyksen käsitteellä tarkoitetaan sekä koko saamisen menetystä että saamisen arvonalentumista eli sen osan menetystä. Tapahtuman verotukseen ei vaikuta se, kummasta tilanteesta on kysymys, joten näitä tilanteita ei tulla käsittelemään erikseen.

¹⁰¹ Immonen 2015, s. 258.

Tavat, joilla emo- tai sisaryhtiö velkojana voi menettää toiselta konserniyhtiöltä olevan saamisensa, ovat Verohallinnon ohjeen 'Saamisten arvonalenemisten vähennyskelpoisuus elinkeinotulon verotuksessa' mukaan saamisen anteeksianto, velallisen maksukyvyttömyys sekä saamisen luovutus alle sen nimellisarvon.¹⁰² Seuraavassa näitä tapoja käsitellään yksi kerrallaan verraten niitä edellisessä kappaleessa käsiteltyihin muutostilanteisiin.

Lainan anteeksianto tarkoittaa, että velkojayhtiö luopuu saamisestaan, velkasuhde yhtiöiden välillä katkeaa ja velallisyhtiön taloudellinen asema paranee, koska se vapautuu velvollisuudesta maksaa velka takaisin velkojayhtiölle. Kuten edellisessä jaksossa on todettu, velallisyhtiölle velan anteeksiannosta seuraava taloudellisen aseman parantuminen on veronalaista tuloa. Saamisen anteeksiantavana osapuolena voi olla sekä emo- että sisaryhtiövelkoja, ja anteeksiannosta seuraava taloudellisen aseman parannus voidaan hyödyntää velallisyhtiössä monella eri tavalla. Aiemmin todetun mukaisesti anteeksiannettu velka voidaan käyttää osakepääoman tai SVOP-rahaston korotukseksi taikka taseessa olevan tappion kattamiseen.

Huomattavaa on, että kaikki edellä mainitut anteeksiantotilanteet eivät tarkoita velkojayhtiölle saamisen menetystä. Näin on varsinkin silloin, kun velkojana on emoyhtiö, joka siis on velallisyhtiön osakkeenomistaja. Kun anteeksiannettu velan määrä sijoitetaan osakepääoman korotukseksi, kasvattaa se emoyhtiön omistuksessa olevien velallisyhtiön osakkeiden hankintamenoa. Samoin voidaan ajatella, jos anteeksiannettu velka sijoitetaan SVOP-rahastoon, koska tämä määrä voidaan katsoa emoyhtiön hankintamenoa kasvattavaksi lisäsijoitukseksi yhtiöön. Mainituilla tavoilla sijoitettuja anteeksiannettuja pääomalainoja ei voida käsitellä saamisen menetyksenä emoyhtiön verotuksessa, koska sijoituksilla voidaan katsoa olevan emoyhtiölle varallisuusarvoa. Näin ollen ainoastaan emoyhtiön anteeksi antamaa, velallisyhtiössä tappion kattamiseen käytettyä velkaan voidaan tässä yhteydessä pitää menetettynä saamisena. Osakepääomaan tai SVOP-rahastoon sijoitetun anteeksiannetun velan käsittelemisellä muuna kuin menetettynä saamisena on tosin verotuksellista merkitystä vain niissä tilanteissa, joissa tytäryhtiön osakkeiden hankintameno on poikkeuksellisesti emoyhtiön verotuksessa vähennyskelpoinen.

Sisaryhtiön ollessa velkojana velan anteeksiantaminen johtaa velkojayhtiön saamisen menetyksen muodostumiseen riippumatta siitä, mihin velallisyhtiö sijoittaa anteeksiannetun

¹⁰² Verohallinnon ohje A90/200/2018.

velan määrän. Lähtökohtana tässä tutkielmassa on se, että konsernin sisaryhtiöt eivät omista toistensa osakkeita ennen eikä jälkeen velan anteeksiannon, joten vaikka velallisyhtiö sijoittaisi velan määrän osakepääoman taikka SVOP-rahaston korotukseksi, ei tätä määrää voida lukea sisaryhtiön hankintamenoksi, koska se ei ole velallisyhtiönsä osakkeenomistaja. Näin ollen ainoa tapa käsitellä edellä kuvattua menettelyä sisaryhtiön verotuksessa on katsoa, että sisaryhtiö on menettänyt saamisensa.

Velan anteeksianto eroaa kahdesta muusta saamisen menetyksen tavasta siinä, että se on velkojayhtiön myötävaikutuksella tehty toimenpide. Voidaan pohtia, vaikuttaako tämä anteeksiannon kautta syntyneen menetyksen verotuskohteluun. Jokseenkin perustellulta tuntuu ajatus, että menetys ei ole samalla tavoin aito kuin esimerkiksi velallisyhtiön konkurssista johtuva saamisen menettäminen, koska velkojayhtiöllä itsellään on päätösvalta liittyen velan anteeksiantamiseen. Tukea tälle ajatukselle tuo myös menon ja menetyksen eroa selittävä näkökanta, jonka mukaan meno suoritetaan vapaaehtoisesti, kun taas menetys syntyy vastoin verovelvollisen tahtoa.¹⁰³ Koska velan anteeksianto kuitenkin edellä viitatussa Verohallinnon ohjeessa mainitaan yhtenä saamisen menetyksen syntymisen tapana, voidaan tässä pitää lähtökohtana sitä, että anteeksiannon kautta syntyvää menetystä käsitellään verotuksessa samoin kuin muistakin syistä johtuvia menetyksiä.

4.1.2 Saamisen menetys maksukyvyttömyyden tai luovutuksen kautta

Toinen tapa saamisen menetyksen muodostumiseen on velallisyhtiön maksukyvyttömyys. Kyseessä voi olla velallisyhtiön konkurssi tai sen taloudellisen aseman huonontuminen muuten niin, että on selvää, ettei velalle tulla saamaan suoritusta. Maksukyvyttömyys on menetystilanteista selvin, eikä sen yhteydessä ole merkitystä sillä, onko velkojana emo- vai sisaryhtiö, vaan velallisyhtiön maksukyvyttömyys vaikuttaa molemmissa velkojatahoissa samalla lailla.

Viimeisenä saamisen menetyksen tapana on saamisen luovuttaminen sen nimellisarvoa alemmasta hinnasta. Emoyhtiön ollessa velkojana tämä voi tarkoittaa joko pelkän saamisen luovuttamista tai vaihtoehtoisesti emoyhtiön omistuksessa olevien tytäryhtiön osakkeiden luovuttamista. Molemmissa tilanteissa menetys muodostuu silloin, kun saamisen luovuttamisesta ei saada sen nimellisarvon suuruista vaan tätä alempi vastike. Kysymystä on

¹⁰³ Penttilä 2018, s. 582.

sivuttu aiemmin käsiteltäessä tytäryhtiön osakkeiden luovutuksessa syntyvän luovutustappion vähennyskelpoisuutta. Sisaryhtiön ollessa velkojana ainoa mahdollisuus menetyksen syntymiseen on se, että sisaryhtiö luovuttaa saamisen ja luovutuksesta saatu vastike on saamisen nimellisarvoa alempi.

4.2 Saamisen menetyksen sääntely EVL:n mukaan

4.2.1 EVL 16 §:n 7 kohdan sisältö ja suhde 6 b §:ään

Konsernin sisäisissä lainasuhteissa syntyvien saamisten menetysten vähennyskelpoisuudesta verotuksessa säännellään EVL 16 §:n 7 kohdassa. Sen mukaan tulon hankkimisesta tai säilyttämisestä johtuneita menoja eivät ole 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun yhteisön sellaiselta osakeyhtiöltä, josta verovelvollinen tai 6 b §:n 7 momentissa tarkoitetut konserniyhtiöt omistavat yksin tai yhdessä vähintään kymmenen prosenttia osakepääomasta, olevien muiden saamisten kuin myyntisaamisten menetykset ja arvonalenemiset, tällaiselle yhtiölle annettu konsernituki sekä muut vastaavat osakeyhtiön taloudellisen aseman parantamiseksi ilman vastasuoritusta suoritetut menot. Verovelvollisen eli velkojayhtiön on siis oltava muuta kuin pääomasijoitustoimintaa harjoittava osakeyhtiö.¹⁰⁴ Velallisyhtiöön liittyviä soveltamisedellytyksiä käsitellään jäljempänä.

EVL 16 §:n 7 kohdan sanamuodosta huomataan, että säännöksellä on selvä liittymäkohta käyttöomaisuusosakkeiden luovutusvoittojen verovapautta koskevaan sääntelyyn.¹⁰⁵ Nämä säännökset on lisätty EVL:iin saman lakimuutoksen yhteydessä. Kun käyttöomaisuusosakkeiden luovutusvoittojen verovapaudesta säädettiin, oli välttämätöntä säätää muiden rajoitusten muassa myös saamisen menetyksen vähennyskelpoisuutta koskevia rajoituksia, ettei luovutusvoittojen verovapaudesta syntyvä veroetu johtaisi yritysten verosuunnittelutoimiin verotettavan tulon minimoimiseksi. Kun osakkeiden luovutushinta on verovapaa ja hankintameno vähennyskeltoton, ei ole perusteltua, että verovapaata luovutushintaa kasvattava erä tai vähennyskeltottomaan hankintamenoan läheisesti rinnastettavissa olevia erä saataisiin erikseen vähentää saamisen menetyksen tai konsernituen muodossa.¹⁰⁶ Siten EVL 16 §:n 7 kohta toteuttaa tulojen ja menojen symmetriaa.¹⁰⁷

¹⁰⁴ Verohallinnon ohje A90/200/2018.

¹⁰⁵ Penttilä 2018, s. 583.

¹⁰⁶ Andersson – Penttilä 2014, s. 412.

¹⁰⁷ Penttilä 2018, s. 583.

Kun EVL 6 b §:ä ja 16 §:n 7 kohtaa tutkitaan tarkemmin, huomataan, että saamisen menetyksen vähennyskelpoisuutta sääntelevä 16 §:n 7 kohta on huomattavasti väljemmin muotoiltu kuin verovapaita käyttöomaisuusosakeluovutuksia koskeva 6 b §:n säännös. Ensimmäisenä erona säännösten välillä on, että 16 §:n 7 kohtaa sovellettaessa ei edellytetä, että sen yhtiön, jolta oleva saaminen menetetään, osakkeet kuuluisivat ne omistavan yhtiön käyttöomaisuusosakkeisiin. Näin ollen säännös voi soveltua esimerkiksi tilanteessa, jossa pankilla on saaminen yhtiöltä, jonka osakkeet kuuluvat pankin sijoitusomaisuuteen.¹⁰⁸ Säännös soveltuu myös, vaikka velallisyhtiö olisi kiinteistöosakeyhtiö, jonka osakkeiden luovutuksesta ei EVL 6 b §:n 2 momentin 2 kohdan mukaan voi syntyä luovuttajalle verovapaata luovutusvoittoa. Kiinteistöosakeyhtiöltäkin olevan muun kuin myyntisaamisen menetys on siis velkojayhtiölle vähennyskeltoton. Tämä on todettu korkeimman hallinto-oikeuden taltioratkaisussa 2006 T 2839. EVL 16 §:n kohdassa säännelty saamisen menetyksen vähennyskeltottomuus ei myöskään ole sidoksissa siihen, olisiko velallisyhtiön osakkeiden luovutushinta EVL 6 b §:n mukaan verovapaa.¹⁰⁹

Toinen eroavaisuus edellä mainittujen lainsäännösten välillä liittyy sen yhtiön omistukseen, jolta oleva saaminen menetetään. Ensinnäkään EVL 16 §:n 7 kohtaan ei sisälly osakkeiden omistusaikaan liittyviä edellytyksiä, kuten EVL 6 b §:ssä, jossa edellytetään osakkeet luovuttavalta yhtiöltä yhden vuoden yhtäjaksoista osakeomistusta. Toisena eroavaisuutena on se, että EVL 16 §:n 7 kohta ei edellytä, että saamisensa menettänyt yhtiö olisi välittömästi omistanut velallisyhtiön osakkeita. Riittävää on, että se tai lainkohdassa tarkoitetut konserniyhtiöt ovat yksin tai yhdessä omistaneet vaaditun kymmenen prosentin osuuden osakkeista. Säännöksen mukaista konserniyhtiön määritelmää käsitellään tarkemmin seuraavassa. EVL 16 §:n 7 kohdan mukainen omistus siis lasketaan konsernikohtaisesti, mikä merkitsee laaja-alaisempaa poikkeamaa todellisen tulon laskentaan tähtäävästä EVL:n säännöstöstä kuin käyttöomaisuusosakkeiden luovutusvoittojen verovapautta sääntelevä EVL 6 b §.¹¹⁰

4.2.2 EVL 16 §:n 7 kohdan konsernimääritelmä

EVL 16 §:n 7 kohdassa viitataan konserniyhtiön määritelmän osalta EVL 6 b §:n 7 momenttiin, jonka sisältö on selostettu kattavasti jaksossa 1.4. Toistamatta enempää aiemmin selvitettyä

¹⁰⁸ Andersson – Penttilä 2014, s. 412.

¹⁰⁹ Penttilä 2018, s. 584.

¹¹⁰ Penttilä 2018, s. 585.

voidaan todeta, että EVL 6 b §:n 7 momentin mukaan konsernisuhde syntyy, kun yhtiöllä on toisessa yhtiössä määräysvalta tai kun yhdellä tai useammalla luonnollisella henkilöllä, yhtiöllä tai näillä yhdessä on kahdessa tai useammassa yhtiössä määräysvalta.

Konsernisuhteen muodostumista EVL 16 §:n 7 kohdan mukaisen saamisen menetyksen vähennyskelpottomuutta sovellettaessa on käsitelty muutamissa korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisuissa. Ensimmäisenä näistä käsitellään tapausta KHO 2014:8, jossa oli kysymys sisaryhtiöiden välisen lainasaamisen menetyksestä. Sisaryhtiöt X Oy ja Y Oy olivat luonnollisen henkilön A omistuksessa siten, että A omisti X Oy:n osakekannan kokonaan ja Y Oy:n osakekannasta 65 %. Y Oy:n osakkeista 25 % omisti Z Oy, jonka osakkeenomistajia A taikka X Oy eivät olleet. Näin ollen Z Oy ei ratkaisun mukaan ollut konserniyhtiö. Hallinto-oikeuden päätöksen perusteluiden mukaan X Oy:n Y Oy:ltä oleva lainasaaminen voidaan katsoa vähennyskelpottomaksi vain, jos Y Oy:stä 25 % omistava Z Oy voidaan katsoa X Oy:n konserniyhtiöksi. Koska näin ei ole ollut, on saamisen menetys ollut X Oy:n verotuksessa vähennyskelpoinen. Korkein hallinto-oikeus on päätöksessään lausunut, että hallinto-oikeuden päätöstä ei ole syytä muuttaa.

Ratkaisussa KHO 2014:8 on tulkintani mukaan sovellettu lakia tiukasti sen sanamuotoon tukeutuen. Koska EVL 16 §:n 7 kohdassa mainitaan termi konserniyhtiö, on säännöstä sovellettaessa katsottu, että konsernisuhteen muodostumiseksi osakkeenomistajina täytyy olla nimenomaan yhtiöitä. Koska tapauksessa kahden yhtiön omistajana oli luonnollinen henkilö, eikä konsernisuhde syntynyt muiden yhtiöiden omistusten kautta, ei säännöksen edellyttämää konsernisuhdetta katsottu muodostuvan, ja menetys oli yhtiölle vähennyskelpoinen. Lopputulosta ei voida pitää lain tarkoituksen vastaisena, koska yhtiöiden yhteisenä osakkaana olevan luonnollisen henkilön verotuksessa ei sovelleta käyttöomaisuusosakkeiden luovutusvoittojen verovapautta koskevaa sääntelyä.¹¹¹ Vastakkaista tulkintaa, jota veronsaajien oikeudenvalvontayksikkö tapauksessa toi esille, on perusteltu lain esitöiden perusteella tehdyllä johtopäätöksellä siitä, että EVL 16 §:n 7 kohdan viittauksella EVL 6 b §:n konsernimääritelmään on tarkoitettu laajentaa säännöksen konserniyhtiökäsite myös luonnollisten henkilöiden määräysvallan kautta muodostuviin konsernisuhteisiin.

Konsernisuhteen käsitteen sisällön lisäksi säännöksen soveltamiseen liittyy kysymys suhteen ajallisesta ulottuvuudesta. Selvää on, että mikäli sekä saamisen synty- että menetyshetki ovat

¹¹¹ Andersson – Penttilä 2014, s. 414.

ajankohtana, jolloin yhtiöiden välillä vallitsee konsernisuhde, säännös soveltuu ja muun kuin myyntisaamisen vähennyskelpoisuus estyy. On kuitenkin mahdollista, että saaminen on syntynyt ajankohtana, jolloin yhtiöt ovat olleet säännöksen tarkoittamassa konsernisuhteessa keskenään, mutta menetyshetkellä tällaista suhdetta ei yhtiöiden välillä enää ole. Ratkaistavana on tällöin kysymys siitä, soveltuuko EVL 16 §:n 7 kohdan säännös edelleen vai onko tällainen saamisen menetys sittenkin vähennyskelpoinen.

Kysymystä on käsitelty korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisussa KHO 2013:26. Tässä ratkaisussa kysymys oli tilanteesta, jossa yhtiö A Oyj oli antanut 50,25-prosenttisesti omistamalleen B Ltd:lle lainan ajankohtana, jolloin yhtiöiden välillä vallitsi mainittu omistussuhde. Omistussuhde oli kestänyt noin kolme vuotta, minkä jälkeen A Oyj oli myynyt B Ltd:n osakkeet, ja alle vuoden kuluttua osakekaupasta B Ltd oli asetettu selvitystilaan. B Ltd:n selvitystilaan asettamisen vuoksi A Oyj oli poistanut kirjanpidossaan B Ltd:ltä olevan lainasaamisensa sille kertyneine korkoineen. Tapauksessa saamisen menetyksen hetkellä A Oyj ja B Ltd eivät siis olleet EVL 16 §:n 7 kohdan mukaisessa konsernisuhteessa. Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisun mukaan A Oyj ei voinut vähentää lainasaamisensa menetystä verotuksessaan. Perustelujen mukaan saamisen menetyksen vähennyskeltomuuteen ei vaikuta se, että lainkohdassa tarkoitettun omistussuhteen aikana kertynyt saaminen kirjataan kuluksi vasta osakkeiden myyntiajankohdan jälkeen. Tässä tapauksessa tarkoitettu saaminen ei myöskään ollut myyntisaaminen, joka EVL 16 §:n 7 kohdan mukaan olisi vähennyskelpoinen.

Tapauksessa ei oteta kantaa siihen, vaikuttaako saamisen vähennyskeltomuuteen se, miten pitkän ajan kuluttua konsernisuhteen päättymisestä menetys tapahtuu. Ratkaisussa aika osakeluovutuksen ja saamisen menetyksen välillä on suhteellisen lyhyt, alle vuoden. Perusteluissa todettu argumentti, jonka mukaan vähennyskeltomuuteen ei vaikuta saamisen kuluksi kirjaaminen vasta osakkeiden myynnin jälkeen, viittaa siihen, ettei menetyksajankohdalla ole merkitystä, kunhan saaminen on syntynyt konsernisuhteessa. Siten tästäkin huomataan, että EVL 16 §:n 7 kohdassa säännelty saamisen menetyksen vähennyskeltomuus on pidemmälle menevä rajoitus kuin EVL 6 b §:ssä säännellyn käyttöomaisuusosakkeen luovutusvoiton verovapauden tarkoituksen vastaisen hyödyntämisen estäminen vaatisi. Tällä tarkoitan sitä, että EVL 6 b §:ssä omistusajalle asetetaan kaksi vaatimusta; yhden vuoden yhtäjaksoinen omistusaika sekä tämän omistussuhteen päättymisen enintään vuotta ennen luovutusajankohtaa. Nämä verovapauden edellytykset johtavat siihen, että mikäli yhtiö luovuttaa säännöksessä tarkoitettut osakkeet yli vuoden kuluttua siitä, kun kymmenen prosentin omistusosuussuhde on katkennut, on luovutus veronalainen. Näin ollen,

mikäli EVL 6 b §:n sekä 16 §:n 7 kohdan säännökset olisivat sisällöltään vastaavuusperiaatteen mukaisia, tulisi saamisen menetyksen olla vähennyskelpoinen, jos menetysajankohta on yli vuoden kuluttua siitä, kun EVL 16 §:n 7 kohdassa tarkoitettu konsernisuhde on päättynyt. Kuten aiemmin on jo todettu, säännösten muotoileminen täysin toisiaan vastaaviksi ei liene ollut lainsäätäjän tarkoitus, joten edellä selostettua johtopäätöstä saamisen menetyksen vähennyskelvottomuuden ajallisesta ulottuvuudesta ei voida perustellusti tehdä.

4.2.3 Myyntisaamisen määritelmä

EVL:n 16 §:n 7 kohdan mukaan vähennyskelpoisia eivät ole konserniyhtiöiltä olevien muiden kuin myyntisaamisten menetykset ja arvonalenemiset. Koska myyntisaamiset on säännöksessä asetettu muista saamisista eroavaan asemaan, on säännöksen soveltamisalan selvittämiseksi tiedettävä, mitä myyntisaamisella tarkoitetaan. Seuraavassa tutkitaan tämän käsitteen sisältöä.

Myyntisaamisen käsitettä ei ole verotuksessa (EVL:ssa) määritelty.¹¹² Hallituksen esityksessä HE 203/1992 kuitenkin todetaan, että myyntisaamisilla tarkoitetaan verovelvollisen varsinaiseen toimintaan liittyvien suoritteiden luovutuksista syntyneitä saamia.¹¹³ Myyntisaamisiin kuuluvat varsinaisesta suoritetuotannosta ja vaihto-omaisuushyödykkeiden luovutuksista syntyneet saamiset, mutta myös kaikenlaisten käyttöomaisuushyödykkeiden ja muun liikeomaisuuden luovutuksista syntyneet saamiset. Näin ollen myös kiinteistöjen ja osakkeiden luovutuksista syntyneet saamiset ovat myyntisaamia EVL 16 §:n 7 kohtaa sovellettaessa.¹¹⁴

Syy siihen, miksi myyntisaamia käsitellään verotuksessa eri tavalla kuin muita saamia on se, että myyntisaamia vastaava erä on jo suoriteperusteisesti tuloutettu verotuksessa.¹¹⁵ Esimerkiksi rahoituslainat ovat tässä suhteessa toisenlaisessa asemassa, sillä niiden myöntämisen yhteydessä ei tapahdu tulouttamista. On kuitenkin huomattava, että vähentämiskiellon alaiselle saamiselle kertyneestä korosta muodostunut saaminen ei ole myyntisaaminen, vaikka korko onkin jouduttu kirjaamaan tuotoksi ja vaikka korkosaamisen menetyksen kirjaamisessa on yhtä lailla kysymys oikaisuerästä kuin myyntisaamisenkin lukukirjauksessa.¹¹⁶ Edellä jo selostetussa tapauksessa KHO 2013:26 korkein hallinto-oikeus

¹¹² Mattila 2013, s. 128.

¹¹³ Andersson – Penttilä 2014, s. 416.

¹¹⁴ Andersson – Penttilä 2014, s. 416.

¹¹⁵ Mattila 2013, s. 128.

¹¹⁶ Andersson – Penttilä 2014, s. 417.

salli yhtiön vähentää verotuksessaan sen korkomäärän, joka oli kertynyt menetetyille saamiselle osakkeiden luovutuksen ja saamisen menetyksen välisenä aikana. Tämä tukee edellä sanottua siinä, että tätä korkoa ei ratkaisussakaan katsottu myyntisaamiseksi, vaan sen vähennyskelpoisuus perustettiin siihen, että korko oli syntynyt muun saamisen turvaamiseksi eli tulon hankkimis- tai säilyttämistarkoituksessa. Tähän tulkintaan vaikuttanee se seikka, että tapauksessa yhtiö A Oyj oli osakekaupan yhteydessä järjestellyt saamisiaan, koska osakekaupan hetkellä B Ltd ei niitä kyennyt maksamaan takaisin, ja A Oyj oletti yhtiön kykenevän maksamaan velkansa myöhemmin.

Myyntisaaminenkin voi joissain tilanteissa muuntua vähennyskelvottomaksi saamiseksi. Näin on ensinnäkin tilanteissa, joissa myyntisaaminen jää pitkäaikaiseksi ja muodostuu rahoituslainaksi.¹¹⁷ Tätä kysymystä ja siihen liittyvää oikeuskäytäntöä tullaan käsittelemään tarkemmin jaksossa 4.3.2. On kuitenkin huomattava, että ainoastaan myyntisaamisen pitkäaikaisuus ei tarkoita sen myyntisaamislouheen menettämistä. Tästä esimerkkinä voidaan pitää korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisua KHO 2016:50, jossa yhtiöllä oli tytäryhtiöltään varsinaisesta suoritetuotannosta syntyneitä myyntisaamia. Saamia vastaavat määrät oli kirjattu yhtiön tuloksi, ja saamia oli yhtiön kirjanpidossa koko ajan käsitelty myyntisaamisina. Tapauksessa saamiset olivat alaskirjaushetkellä yhdestä neljään vuotta vanhoja. Korkeimman hallinto-oikeuden mukaan yhtiöllä oli EVL 17 §:n 2 kohdan mukaan oikeus vähentää myyntisaamisten arvonalenemiset veronalaisista elinkeinotoiminnan tuloistaan.

Toinen tilanne, jossa myyntisaaminen voi muodostua vähennyskelvottomaksi, on saamisen luovutustilanne, erityisesti jos se luovutetaan samanaikaisesti ja samalle ostajalle kuin velallisyhtiön osakkeet.¹¹⁸ Näin oli tapauksessa KHO 2005 T 2916, jossa yhtiö luovutti kaikki täysin omistamansa tytäryhtiön osakkeet sekä tältä yhtiöltä olevan saamisen yhdellä luovutustoimella konsernin ulkopuoliselle luovutuksensaajalle. Tytäryhtiön osakkeet olivat yhtiölle verovapaasti luovutettavia käyttöomaisuusosakkeita, joten niiden luovutuksesta syntynyt luovutustappio ei ollut yhtiölle vähennyskelpoinen. Myös lainasaamisen luovutuksesta syntyi luovutustappio, sillä saaminen luovutettiin sen nimellisarvoa merkittävästi alemmalla hinnalla. Korkein hallinto-oikeus katsoi tytäryhtiön osakkeiden sekä saamisen luovutuksen muodostavan yhden kokonaisuuden, eikä saamisen menetystä siksi voinut vähentää yhtiön verotuksessa.

¹¹⁷ Mattila 2013, s. 128.

¹¹⁸ Mattila 2013, s. 129.

Tapauksessa oli kysymys tilanteesta, johon soveltui yhtä aikaa EVL 6 b § ja EVL 16 §:n 7 kohta. Luovutettavat osakkeet olivat EVL 6 §:n mukaisia verovapaasti luovutettavia osakkeita, joiden luovutuksesta muodostuva luovutustappio on vähennyskelvoton. Osakkeiden mukana luovutettavan myyntisaamisen menetys on lähtökohtaisesti vähennyskelpoinen, mutta koska se luovutettiin osakkeiden kanssa samalla luovutustoimella ja luovutus muodosti yhden kokonaisuuden, oli luovutus kauttaaltaan vähennyskelvoton.

4.3 Pääomalainasaamisen menetyksen vähennyskelpoisuus

4.3.1 Lähtökohdat pääomalainan menetyksen vähennyskelpoisuuteen

Tässä jaksossa tullaan tarkastelemaan EVL 16 § 7 kohdan edellä tarkoin selostetun sisällön merkitystä pääomalainan menetyksen vähennyskelpoisuuden osalta. Vähennyskelpoisuuden selvittämiseksi on tutkittava, minkä luonteinen saaminen pääomalainan voidaan katsoa olevan, ja miten erilaiset omistussuhteet lainasuhteen osapuolten välillä vaikuttavat vähennyskelpoisuuteen. Tarkastelu aloitetaan niin sanotusta perustilanteesta, minkä jälkeen käsitellään erityistapauksia, esimerkiksi sopimuksella pääomalainaksi muutettua alun perin myyntisaamisena käsiteltyä saamista.

Tarkasteltaessa pääomalainan menetyksen vähennyskelpoisuutta verotuksessa EVL 16 §:n 7 kohdan mukaan on keskeistä ensinnäkin selvittää, minkälainen saaminen pääomalaina on. Käytännössä riittävää on tarkastella, onko pääomalaina myynti- vai muunlainen saaminen, koska ainoastaan konserniyhtiöiden väliset myyntisaamisten menetykset on säädetty vähennyskelpoisiksi. Näin ollen mikäli pääomalainan todetaan olevan muu kuin myyntisaaminen, on se saamisluonteensa puolesta lähtökohtaisesti vähennyskelvoton.

Tämän tutkielman kattamissa emo- ja tytäryhtiön välillä taikka sisaryhtiöiden välillä vallitsevissa lainasuhteissa lähtökohtana pidetään sitä, että pääomalaina on annettu konserniyhtiölle tämän yhtiön rahoitustarpeiden tyydyttämiseksi tai muuten taloudellisen tilan parantamiseksi. Näin ollen pääomalaina on alkuperältään puhtaasti lainasaaminen, koska se ei ole myyntisaamisen tapaan syntynyt varsinaisesta suoritetuotannosta tai vaihtomaisuushyödykkeiden luovutuksesta. Näillä perusteilla pääomalainan menetys on velkojayhtiölle pääsääntöisesti lainan luonteen vuoksi verotuksessa vähennyskelvoton menetys.

Mielenkiintoinen näkökohta on kuitenkin se, että konsernin toiminta saattaa olla järjestetty siten, että emoyhtiö huolehtii tytäryhtiöiden rahoittamisesta, ja ainoastaan tytäryhtiöt harjoittavat varsinaista elinkeinotoimintaa. Tällaista konsernin emoyhtiönä olevaa holdingyhtiötä on pääsääntöisesti pidettävä elinkeinonharjoittajana¹¹⁹, eli EVL:n mukaan verotettavana yhtiönä. Tällaisissa konserneissa voidaan pohtia pääomalainasaamisen menetyksen vähennyskelpoisuuden mahdollisuutta emo- ja tytäryhtiön välisissä lainasuhteissa sillä perusteella, että pääomalainasaamiseen kuuluvat lainan pääomaan kohdistuva saaminen ja korkoon kohdistuvat saaminen katsottaisiin erillisiksi saamisiksi, ja sitä osaa saamisesta, joka muodostuu lainan korosta, voitaisiin käsitellä myyntisaamisena. Tätä tilannetta käsitellään jaksossa 4.3.3., joka käsittelee mahdollisuutta korkosaamisen menetyksen ja pääomasaamisen menetyksen erilliseen vähennyskelpoisuuteen verotuksessa.

Pääomalainan saamisluonteen selvittämisen jälkeen toinen keskeinen asia EVL 16 §:n 7 kohdan mukaisen saamisen menetyksen vähennyskeltvottomuuden soveltumisessa on lainasuhteen osapuolten välillä vallitseva konserniyhteys. Lainan osapuolet voivat olla keskenään joko emoyhtiön- tai sisaryhtiösuhteessa, ja näiden suhteiden muodostuminen vaikuttaa pääomalainasaamisen vähennyskelpoisuuteen.

Emo-tytäryhtiösuhteessa konserni muodostuu suoran omistussuhteen kautta, eli siten, että tietty määrä tytäryhtiön osakkeita on emoyhtiön omistuksessa. Kun tällaisessa suhteessa vallitseva omistus on vähintään 10-prosenttista, on yhtiöiden välisen muun kuin myyntisaamisen menetys EVL 16 §:n 7 kohdan mukaan vähennyskeltvoton. Koska tämän tutkielman kattamissa tilanteissa konsernin emoyhtiössä on KPL:ssa tarkoitettu määräysvalta tytäryhtiössä, täytyy tämä säännöksen omistusedellytys välttämättä, ja pääomalainasaamisen menetys muodostuu vähennyskeltvottomaksi. Näin on tilanne myös silloin, kun lainasuhde vallitsee sisaryhtiöiden välillä, ja sama emoyhtiö omistaa molemmista yhtiöistä vaaditun osuuden. Säännöksen sanamuodon mukaan riittävää on, että velkojayhtiön konserniyhtiö yksin omistaa vaadittavan osuuden, velkoja(sisar)yhtiön ei siis tarvitse itse omistaa velallisyhtiötä ollenkaan.

Menetyksen vähennyskelpoisuuden suhteen erilaisessa tilanteessa ollaan silloin, jos sisaryhtiöiden konsernisuhde muodostuu luonnollisen henkilön omistuksen perusteella. Tämä perustuu EVL 16 §:n 7 kohdan sanamuotoon sekä edellä käsiteltyyn oikeustapaukseen KHO 2014:8. Koska lain sanamuodossa mainitaan vaatimus yhtiön tai sen konserniyhtiön

¹¹⁹ Andersson – Penttilä 2014, s. 50.

omistuksesta velallisyhtiössä, on säännöstä tulkittava niin kuin mainitussa oikeustapauksessa tehtiin. Lopputuloksena on silloin se, että EVL 16 §:n 7 kohdan mukainen konserni ei voi muodostua luonnollisen henkilön omistuksen kautta, eikä näin muodostuvassa sisaryhtiösuhteessa tapahtuvan lainasaamisen menetyksen vähennyskelpoisuutta voida rajoittaa.

Kokoavana johtopäätöksenä voidaan todeta, että rahoitussääntelyä pidettävän pääomallisuuden menetys on vähennyskelpoton, kun emoyhtiö menettää tytäryhtiöltään olevan pääomallisuuden taikka kun yhtiö menettää pääomallisuuden sellaiselta yhtiöltä, josta saamisen menettäneen yhtiön osittain tai kokonaan omistava oikeushenkilö omistaa vähintään kymmenen prosenttia. Molemmat edellä mainitut tilanteet täyttävät EVL 16 §:n 7 kohdan edellytykset konsernin muodostumiselle. Sitä vastoin rahoitussääntelyä katsottavan pääomallisuuden menetys on vähennyskelpoinen niissä tilanteissa, joissa lainasuhteen osapuolet ovat saman luonnollisen henkilön omistuksessa vähintään kymmenen prosentin osuudella, koska luonnollinen henkilö ei voi olla säännöksen tarkoittama konserniyhtiö.

Edellä tehty johtopäätös lain tulkinnasta lienee kiistaton ensinnäkin siitä syystä, että se on selvästi lain sanamuodon mukainen ja toiseksi siitä syystä, että kyseinen tulkinta on vahvistettu korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisussa. Voidaan kuitenkin pohtia sitä, oliko mainittu lopputulos lainsäätäjän tarkoitus ja jos kyllä, millä perusteella säännöksen sanamuoto oli tarkoituksenmukaista säätää EVL 6 b §:stä poikkeavaksi. Erään näkemyksen mukaan lopputulosta ei voida pitää lain tarkoituksen vastaisena, koska yhtiöiden yhteisenä osakkaana olevan luonnollisen henkilön verotuksessa ei sovelleta käyttöomaisuusosakkeiden luovutusvoittojen verovapautta koskevaa sääntelyä.¹²⁰ Näin ollen osakkaan luovuttaessa omistuksessaan olevien yhtiöiden osakkeita luovutus on aina veronalainen, jolloin yhtiöiden välisen saamisen menetysten tulee vastaavasti olla vähennyskelpoisia.

4.3.2 Myyntisaamistaustainen pääomallisuus

Edellä selvitettyyn pohjautuen voidaan todeta, että pääomallisuuden menetyksen vähennyskelpoisuus oikeushenkilöistä koostuvassa konsernissa ei pääsääntöisesti ole mahdollista. Lähtökohtana edellä selvitettyssä on pidetty sitä, että pääomallisuus on lainasuhteen alusta saakka ollut luonteeltaan rahoitussääntelyä. Vähennyskelpoisuuteen saattaa kuitenkin

¹²⁰ Andersson – Penttilä 2014, s. 414.

vaikuttaa se, jos pääomalaina olisi alun perin ollut velkojayhtiön myyntisaaminen velallisyhtiöltä. Myyntisaamisia saatetaan muuttaa toisen luonteisiksi saamisiksi esimerkiksi tilanteissa, joissa saamiset jäävät pitkäaikaisiksi.

Tällaisesta tapauksesta oli kysymys korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisussa KHO 2018:77. Tapauksessa oli kysymys tilanteesta, jossa emoyhtiön varsinaisesta suoritetuotannosta syntynyt myyntisaaminen tytäryhtiöltä oli osittain muutettu pääomalainaksi. Muutamana vuoden kuluttua muuntamisesta tytäryhtiö oli asetettu konkurssiin, ja emoyhtiö oli vaatinut oikeutta vähentää pääomalainan menetys myyntisaamisena. Verotuksen oikaisulautakunta hylkäsi vaatimuksen, kun taas hallinto-oikeuden ratkaisussa vähennyskelpoisuus hyväksyttiin. Korkeimman hallinto-oikeuden päätöksellä hallinto-oikeuden päätös kumottiin ja verotuksen oikaisulautakunnan päätös saatettiin voimaan.

Korkeimman hallinto-oikeuden oikeudellisen arvion mukaan kysymyksessä olevaa saamisen menetystä voidaan pitää vähennyskelpoisena vain, jos saamista voidaan muuntamisesta huolimatta pitää EVL 16 §:n 7 kohdan mukaisena myyntisaamisena. Korkein hallinto-oikeus katsoi, että pääomalainaksi muutettu saaminen oli menettänyt tällaisen luonteensa, minkä vuoksi se oli vähennyskelvoton. Erilaiseen lopputulokseen päätyneen hallinto-oikeuden arvioinnin mukaan riidatonta tapauksessa oli se, että saaminen oli muutettu pääomalainaksi ja että sitä oli sellaisena käsitelty yhtiöiden kirjanpidossa. Hallinto-oikeus kuitenkin totesi, että saamista vastaava määrä oli aikanaan kirjattu yhtiön tuloksi ja ettei saamiselle tytäryhtiön konkurssissa ollut tullut suoritusta. Ottaen huomioon saamisen syntyajankohdan sekä pääomalainaksi muuntamisen ja alaskirjauksen välisen ajan, hallinto-oikeuden mukaan saamista oli edelleen pidettävä myyntisaamisena.

Hallinto-oikeuden ratkaisun perusteluissa on havaittavissa ristiriitaisuutta. Yhtäältä perusteluissa todetaan, että myyntisaamisen muuntuminen pääomalainaksi on riidatonta ja toisaalta, että saamista on edelleen pidettävä myyntisaamisena. Pätevämpänä argumenttina pitäisin vähennyskelpoisuuden myöntämistä sillä perusteella, että pääomalainaksi muunnettua myyntisaamista vastaava määrä on kirjattu yhtiön tuloksi. Vähennyskelvottomuus johtaa siis siihen, että yhtiötä verotetaan sellaisesta tulosta, jota se ei koskaan tule saamaan.¹²¹ Tämä ei ole tavoiteltava lopputulos, koska se on ristiriidassa verotuksen vastaavuusperiaatteen kanssa.

¹²¹ Penttilä 2018, s. 590.

Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisu perustui siis siihen, että menetetty saaminen oli menettänyt luonteensa myyntisaamisena. Saamisen kirjanpitokäsittelylle ei ratkaisun perusteluissa annettu merkitystä. Näin ollen voidaan tehdä johtopäätös, että saamisen kirjanpidollinen käsittely ei ole ratkaisevaa sen suhteen, onko myyntisaaminen muuttunut muuksi saamiseksi vai ei. Tämä tarkoittaa sitä, että pelkkä myyntisaamisen siirtäminen kirjanpidossa muuksi saamiseksi ei ole vielä riittävä peruste katsoa, että tämän jälkeen saamista ei voitaisi pitää EVL 16 §:n 7 kohtaa sovellettaessa myyntisaamisena.¹²²

Kuten korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisu osoittaa, se, että pääomalaina on alun perin ollut myyntisaamisen luonteinen, ei takaa tällaisen saamisen vähennyskelpoisuutta sen menetyksen yhteydessä. Ratkaisussa olisi mielestäni voitu päätyä myös toisenlaiseen, hallinto-oikeuden ratkaisua vastaavaan lopputulokseen, ja menetyksen vähennyskelpoisuuteen liittyvät kysymykset tulee aina ratkaista tapauskohtaisesti. Näyttää kuitenkin siltä, että pääosassa osakeyhtiöistä muodostuvien konsernien välisistä menetystilanteista pääomalainan menetystä ei katsota verotuksessa vähennyskelpoiseksi.

4.3.3 Koron ja lainapääoman menetyksien erillisuus verotuksessa

Kuten edellä esitetystä on tullut ilmi, pääomalainasaamisen menetys harvoin on velkojayhtiölle vähennyskelpoinen menetys, koska pääomalainasaaminen kuuluu konsernin sisäisenä vähennyskeltvottomiin rahoitussaamisiin. Pääomalainasaamista ja sen menetystä on aiemmin tässä jaksossa käsitelty yhtenä eränä, jonka verotuskohtelua on pyritty selvittämään. Tässä jaksossa tutkitaan sitä mahdollisuutta, että pääomalainasaamisen muodostavaa pääomaa ja lainalle kertynyttä korkosaamista käsiteltäisiin erillisinä saamisina ja näin niiden verotuskohtelukin voisi erota toisistaan.

Tässä jaksossa käsitellään lähinnä emo- ja tytäryhtiön välistä pääomalainasuhdetta sellaisissa konserneissa, joissa emoyhtiön pääasiallisena toimintana on tytäryhtiöiden rahoittaminen. Emoyhtiön tulot muodostuvat tällöin rahoitusinstrumenteista perityistä koroista. Voidaan ajatella, että rahoitusinstrumentit ovat emoyhtiölle myyntiartikkeleita, jolloin korot muodostavat instrumenteista saatavan hinnan. Tällaiseen ajattelumalliin perustuen voitaisiin pitää perusteltuna sitä, että pääomalainan korot voisivat olla emoyhtiön myyntisaamisia, vaikka lainan pääomasta muodostuva saaminen ei tällainen olekaan.

¹²² Penttilä 2018, s. 590.

Korkojen myyntisaamislouonteeseen on otettu kantaa edellä selostetun ratkaisun KHO 2013:26 oikeudellisessa arvioinnissa. Arvioinnissaan korkein hallinto-oikeus toteaa, että emoyhtiön tytäryhtiölleen antamien lainojen korot (tai myöskään lainapääoma) eivät ole EVL 16 §:n 7 kohdassa tarkoitettuja myyntisaamisia. Tapauksesta ei käy ilmi, muodostuuko emoyhtiön pääasiallinen liiketoiminta tytäryhtiön rahoittamisesta vai minkälaista toimintaa se ylipäättään harjoittaa, eikä tälle seikalle ole tapauksessa annettu merkitystä. Tästä syystä päätyisin sille kannalle, että pääomalainasaamiselle kertyneestä korosta muodostunut saaminen ei ole myyntisaaminen¹²³, eikä näin ollen myöskään vähennyskelpoinen.

Kokoavasti voidaan todeta, että estettä ei ole sille, että pääomalainasaamisen pääomasta ja korosta muodostuvia saamisia käsiteltäisiin erillisinä saamisina, mutta verotuskohteluun tämä erillisuus ei vaikuta. Koron saamislouonne määräytyy samoin kuin lainasaamisen pääoman, mikä tekee myös korosta verotuksessa vähennyskeltvottoman rahoitussaamisen.

5 YHTEENVETO

5.1 Keskeiset tutkimustulokset

5.1.1. Pääomalainan koron vähennyskelpoisuus

Ensimmäisenä tutkimuskysymyksenä pääomalainan korkoihin liittyen oli se, millä tavoin pääomalainan korot ovat verotuksessa vähennyskelpoisia. Koska pääomalainaa on vakiintuneesti verotuksessa käsitelty vieraana pääomana, on myös pääomalainan korko lähtökohtaisesti verotuksessa vähennyskelpoinen meno, kuten muistakin vieraan pääoman eristä maksetut korot. Pääomalainaan ja sen korkoihin soveltuu siten EVL 18 §:n 1 momentin 2 kohdan säännös, jonka mukaan vähennyskelpoista on elinkeinotoiminnasta johtuneen velan korko, myös silloin, kun korko riippuu liikkeen tuloksesta. Säännöksen sanamuodon mukaan pääomalainan tulee olla otettu elinkeinotoimintaa varten, jotta sen korko olisi vähennyskelpoinen.

Edellä mainitusta pääsäännöstä poikkeuksen muodostaa korkovähennysrajoitussäännös EVL 18 a §, jossa säännellään rajoituksia korkojen vähennysoikeuteen. Säännös asettaa ne rajat,

¹²³ Näin myös Andersson – Penttilä 2014, s. 416.

joiden puitteissa yhtiöt voivat vähentää korkomenojaan verotuksessa. Tilanteissa, joissa osa korkomenoista jää säännöksen nojalla vähennyskelvottomiksi, tulee muille kuin etuyhteysosapuolille olevat korkomenot säännöksen mukaan vähentää ensin, mikä saattaa johtaa siihen, että tämän tutkielman kattamissa pääomalainasuhteissa korot saattavat jäädä verotuksessa vähentämättä, jos yhtiöllä on velkaa myös muilta kuin samaan konserniin kuuluvilta yhtiöiltä. Yhtiö voi vapautua korkovähennysrajoitusten soveltamisesta osoittamalla, että sen oman pääoman suhde vahvistetun tilinpäätöksen mukaiseen taseen loppusummaan on suurempi tai yhtä suuri kuin vahvistetun konsernitaseen vastaava suhdeluku verovuoden lopussa. Tämä korkovähennysrajoitusten soveltumista lieventävä säännös sisältyy EVL:n 18 b §:n 1 momentin 4 kohtaan.

Toisena tutkimuskysymyksenä tässä jaksossa oli se, miten pääomalainan korkojen vähennyskelvottomuuden vaikuttaa koron maksu OYL:n säännösten vastaisesti. Pääomalainan koron vähennyskelvottomuutta tutkittaessa on otettava EVL:n säännösten lisäksi huomioon ne rajoitukset, joita OYL pääomalainan koron maksamiselle säätää. Tässä tutkielmassa omaksutun näkökannan mukaan OYL:n säännöksillä on tietty etusija EVL:n säännöksiin nähden, koska OYL:ssa säännellään nimenomaisesti pääomalainan korkojen maksamista, kun taas EVL:ssa ei tämän tyyppisestä lainasta tai sen korkojen vähennyskelvottomuudesta erikseen säädetä. Pääomalainan koron maksamista koskeva rajoitus sisältyy OYL:n 12 luvun 1 §:n 1 momentin 2 kohtaan, ja sen mukaan pääomalainalle saadaan maksaa korkoa vain siltä osin kuin yhtiön vapaan oman pääoman ja kaikkien pääomalainojen määrä maksuhetkellä ylittää yhtiön viimeksi päättyneeltä tilikaudelta vahvistettavan tai sitä uudempaan tilinpäätökseen sisältyvän taseen mukaisen tappion määrän.

Mainitun säännöksen sisältämä koron maksamiseen liittyvä rajoitus on yksi niistä tunnusmerkeistä, jotka tekevät lainainstrumentista juuri pääomalainan, ja tästä syystä on perusteltua, että pääomalainan verotuksessakin tälle säännökselle annetaan painoarvoa. Kuten edellä esitellystä oikeuskäytännöstä käy ilmi, säännöksellä onkin vaikutusta pääomalainan koron käsittelyyn verotuksessa. Mikäli pääomalainan korko suoritetaan OYL 12 luvun 1 § 1 momentin 2 kohdan säätelmissä rajoissa, voidaan se verotuksessa vähentää suoriteperiaatteen mukaisesti eli sen tilikauden verotuksessa, jolta korko on tullut suoritettavaksi. Niissä tilanteissa, joissa pääomalainan korkoa suoritetaan OYL:n säännösten vastaisesti, eli niin, ettei maksamiseen OYL:n mukaan ole edellytyksiä, seurauksena on verotuksellinen vähennyskelvottomuus sen tilikauden verotuksessa, jolta korko on tullut suoritettavaksi. Oikeus

vähentää korkomenot verotuksessa siirtyy hetkeen, jolloin korkojen maksuedellytykset täyttyvät.

Koska kaikissa tämän tutkielman kattamissa pääomalainasuhteissa korkomenot ja – tulot muodostuvat osapuolille etuyhteyssuhteessa, jossa asetelma on erilainen kuin kahden toisistaan riippumattoman yhtiön välillä, tulee huomiota kiinnittää koron markkinaehtoisuuteen. Markkinaehtoisuudella tarkoitetaan, että suoritettavan koron tulisi vastata korkoa, jota jouduttaisiin suorittamaan rahalaitoksesta otetusta lainasta.

Markkinaehtoisesta koron määrästä poikkeaminen vaikuttaa koron vähennyskelpoisuuteen verotuksessa siten, että osa suoritetusta korosta voi muodostua vähennyskelvottomaksi. Markkinaehtoisesta korosta poikkeamiseen on monia tapoja, ja käytetystä tavasta riippuen poikkeamisella voi olla vaikutusta paitsi koron maksajan myös koron saajan verotuksessa siten, että koron saajan verotettavaksi tuloksi luetaan suurempi korkotulo kuin on se korko, joka yhtiölle tosiasiaassa on suoritettu.

Emo- ja tytäryhtiön välisessä pääomalainasuhteessa markkinaehtoisesta poikkeava koron määrä voidaan tulkita peiteltyksi osingoksi. Peiteltyyn osingon tilanteessa tytäryhtiö maksaa pääomalainavelallisena emoyhtiölleen ylisuurta korkoa, ja siirtää näin tuloa emoyhtiölle verotettavaksi. Yhtiöiden verotuksessa tapahtumaa käsitellään siten, että velallisyhtiön verotuksessa vähennettäväksi hyväksytään ainoastaan markkinaehtoista korkoa vastaava määrä korkomenosta, jolloin markkinaehtoisen määrän ylittävä määrä jää verotuksessa vähentämättä. Koron saajan verotuksessa markkinaehtoinen korko muodostaa korkotuloa, ja markkinaehtoisen määrän ylittävä korko verotetaan peiteltyä osinkona.

Peiteltyä osinkoa voi syntyä vain tilanteissa, joissa varallisuutta siirtyy yhtiöltä sen omistajalle, eli kyseessä olevassa tilanteessa tytäryhtiöltä emoyhtiölle. Markkinaehtoisuudesta voidaan kuitenkin poiketa myös siten, että edun saajana on tytäryhtiö. Lisäksi sisaryhtiöiden välisissä lainasuhteissa voidaan poiketa markkinaehtoisesta pääomalainan korosta, mutta näissä tilanteissa ei peiteltyä osinkona verottaminen voi tulla kyseeseen, koska yhtiöiden välillä ei ole omistussuhdetta. Kun markkinaehtoisesta poikkeavan koron maksusta syntyvä etu siirtyy emoyhtiöltä tytäryhtiölle tai sisaryhtiöltä toiselle, on kyseessä peitelty voitonsiirto, johon voidaan puuttua verotuksessa VML 31 § eli siirtohinnoitteluoikaisusäännöksen nojalla.

VML 31 §:n 1 momentin mukaan jos verovelvollisen ja häneen etuyhteydessä olevan osapuolen välisessä liiketoimessa on sovittu ehdoista tai määrätty ehtoja, jotka poikkeavat siitä, mitä toisistaan riippumattomien osapuolten välillä olisi sovittu, ja verovelvollisen elinkeinotoiminnan tai muun toiminnan verotettava tulo on tämän johdosta jäänyt pienemmäksi tai tappio on muodostunut suuremmaksi kuin se muutoin olisi ollut, lisätään tuloon määrä, joka olisi kertynyt ehtojen vastatessa sitä, mitä toisistaan riippumattomien osapuolten välillä olisi sovittu. Emo- ja tytäryhtiön välisen peiteltyyn voitonsiirron tilanteessa säännöksen soveltaminen tarkoittaa, että emoyhtiötä verotetaan markkinaehtoisen koron määrän mukaisesta korkotulosta, vaikka sille olisi suoritettu markkinaehtoista korkoa alempaa korkoa. Korkoa suorittava tytäryhtiö saa vähentää verotuksessa vain maksamansa koron määrän. Vastaava tilanne olisi se, että velallisyhtiö suorittaa alikorkoa sisaryhtiölleen. Jos sisaryhtiölle taas suoritetaan markkinaehtoisen koron ylittävää korkoa ja tällä tavoin siirretään verotettavaa tuloa sisaryhtiölle, vähennetään velallisyhtiön verotuksessa vain markkinaehtoista korkoa vastaava määrä.

Jaksossa 2.4 käsiteltiin kysymystä siitä, voidaanko pääomallainan korkojen vähennyskelpoisuus jollakin perusteella kokonaan evätä. Mahdollisina keinoina esitettiin lainan uudelleenluonnehdinta sekä vetoaminen yhtiön alikapitalisointiin. Uudelleenluonnehdinnalla tarkoitetaan sitä, että laina katsottaisiin verotuksessa vakiintuneesta käytännöstä poiketen omaksi pääomaksi, jolloin sen korot olisivat vähennyskelvottomia. Uudelleenluonnehdinnan periaatteessa mahdollistava säännös on VML 28 §:n yleinen veronkiertosäännös. VML 31 §:n säännös siirtohinnoitteluoikaisusta ei oikeuskäytännön mukaan ole riittävä peruste uudelleenluonnehdintaan ryhtymiseksi. Ylipäätään uudelleenluonnehdintaan tulee suhtautua varovaisesti.

Alikapitalisaatiolla tarkoitetaan tilannetta, jossa yhtiön pääomarakenne on poikkeuksellisen paljon vieraaseen pääomaan painottunut. Alikapitalisaatiolla voidaan ajatella tavoiteltavan verotuksellista etua siitä, että yhtiöllä on paljon vähennyskelpoisia korkomenoja. Suomen lainsäädännössä ei kuitenkaan ole säännöstä, jonka perusteella alikapitalisoidun yhtiön korkomenot olisivat verotuksessa vähennyskelvottomia.

5.1.2. Pääomallainan muutostilanteet verotuksessa

Pääomallainan muutostilanteisiin liittyvänä ensimmäisenä tutkimuskysymyksenä käsiteltiin sitä, mitä vaikutuksia yhtiöissä on pääomallainan muuntamisella omaksi pääomaksi taikka

käyttämällä tappion kattamiseksi. Velallisyhtiössä, jonka oma pääoma muutoksen yhteydessä lisääntyy, muutostilanteen verotukselliselle käsittelylle on lähtökohtaisesti kaksi vaihtoehtoa. Pääomalainan muuttamista oman pääoman eräksi tai käyttämistä tappion kattamiseksi voidaan käsitellä joko yhtiön verotettavana tulona tai yhtiöön tehtävänä pääomansijoituksena, joka ei muodosta verotettavaa tuloa.

Pääomalainan muuntaminen voidaan toteuttaa ensinnäkin siten, että velkojayhtiö sitoutuu tekemään velallisyhtiöön pääomansijoituksen, joka sijoitetaan joko osakepääomaan tai sijoitetun vapaan oman pääoman (SVOP) rahastoon. Sitoumuksesta tehdä pääomansijoitus velallisyhtiöön syntyy velallisyhtiölle saaminen, joka on pääomalainavelan kanssa vastakkainen, ja saamiset voidaan kuitata keskenään. Toinen vaihtoehto on se, että velkojayhtiö antaa pääomalainasaamisensa anteeksi, eli luopuu vaatimasta velalle suoritusta, ja vastaava summa kirjataan oman pääoman lisäykseksi taikka tappion vähennykseksi.

Muutettaessa pääomalaina osakepääoman tai SVOP-rahaston korotukseksi voidaan muuntaminen tehdä käyttäen kumpaa vain yllä mainituista tavoista. Velkojayhtiö voi siis sitoutua pääomalainan määräisen pääomansijoituksen tekemiseen tai antaa velan anteeksi. Kun muuntaminen toteutetaan vastakkaisten saamisten kuittauksen kautta, ei velallisyhtiölle katsota muodostuvan verotettavaa tuloa, vaan tapahtumaa käsitellään pääomansijoituksena eli rahoitustapahtumana, joka ei muodosta verotettavaa tuloa. Vastaavasti velkojayhtiön tekemä sijoitus ei velkojayhtiön verotuksessa ole vähennyskelpoinen meno. Näin on sekä silloin, kun sijoituksen tekevä velkojayhtiö on velallisyhtiön emoyhtiö, että silloin, kun sijoituksen tekijänä on velallisyhtiön sisaryhtiö. Sijoituksen tekevän emoyhtiön verotuksessa sijoitus vaikuttaa välillisesti siten, että se katsotaan tytäryhtiön osakkeiden hankintamenon lisäykseksi, millä on vaikutusta tytäryhtiön osakkeita luovutettaessa. Sijoitus voidaan lukea hankintamenon lisäykseksi riippumatta siitä, onko se tehty osakepääomaan vai SVOP-rahastoon.

Kun pääomalaina käytetään tappion kattamiseksi, voidaan muuntaminen tehdä ainoastaan antamalla laina anteeksi, koska tappion kattamiseksi käyttämisen yhteydessä velkojayhtiölle ei voi syntyä sellaista vastakkaista saamista, joka voitaisiin kuitata pääomalainasaamista vastaan. Lainan anteeksiantoa käsitellään velallisyhtiön verotuksessa verotettavana tulona, koska anteeksiannon yhteydessä vapautuu velvoitteestaan maksaa pääomalaina takaisin ja näin ollen sen varallisuusasema paranee. Poikkeuksena tulona verottamiselle on tilanne, jossa anteeksiannettava pääomalaina on arvoton, eli jo anteeksiantohetkellä on selvää, ettei pääomalainalle tultaisi saamaan suoritusta. Tappion kattamisen lisäksi osakepääoman ja SVOP-

rahaston korotuksia käsitellään velallisyhtiön verotettavana tulona, jos tapahtumat toteutetaan lainan anteeksiannon kautta. Velkojayhtiön näkökulmasta pääomallainan anteeksianto tarkoittaa lainasaamisen menetystä.

Toisena tutkimuskysymyksenä pääomallainan muutostilanteita käsittelevässä jaksossa oli se, mitä vaikutuksia yhtiöiden välisellä pääomallainasuhteella on yritysjärjestelytilanteissa. Tutkielmassa käsiteltiin kahta yritysjärjestelytilannetta, osakkeiden luovutusta ja sulautumista. Molemmat tilanteet koskevat emo- ja tytäryhtiön välistä lainasuhdetta. Sisaryhtiöiden välisiä yritysjärjestelytilanteita ei tutkielmassa ole käsitelty, koska näiden yhtiöiden välillä ei ole omistussuhdetta, eivätkä niiden väliset yritysjärjestelytilanteet siten ole pääomallainasuhteen vaikutusten näkökulmasta verotuksellisesti niin kiinnostavia.

Kun emoyhtiö luovuttaa tytäryhtiönsä osakkeet, on kyseessä lähtökohtaisesti veronalainen luovutustilanne, jossa luovutusvoitto tai – tappio määräytyy osakkeiden hankintamenon ja luovutushinnan erotuksena. Poikkeuksen luovutuksen veronalaisuudelle muodostaa EVL 6 b §:n säännökset verovapaista käyttöomaisuusosakkeiden luovutuksista. Useimmiten emoyhtiön omistuksessa olevat tytäryhtiön osakkeet ovat emoyhtiön käyttöomaisuuteen kuuluvia osakkeita, jolloin ne voidaan luovuttaa verovapaasti, mikäli EVL 6 b §:n kaikki edellytykset täyttyvät. Kun edellytykset täyttyvät ja luovutusvoitto on verovapaa, on samassa tilanteessa syntyvä luovutustappio vastaavasti vähennyskelpoton.

Kun tytäryhtiön osakkeiden luovutus täyttää edellä mainitun lainkohdan mukaiset edellytykset ja on siten verovapaa, ei emo- ja tytäryhtiön välisellä pääomallainasuhteella ole luovutustilanteessa verotuksellista merkitystä. Sen sijaan silloin, kun luovutus ei jostain syystä täytä verovapauden edellytyksiä, voi pääomallainasuhteella olla merkitystä tytäryhtiön osakkeiden hankintamenon määrittämisessä ja siten verotettavan luovutusvoiton tai vähennyskelpoisen luovutustappion syntymisessä. Koska pääomallainan luonteeltaan lähellä yhtiön omaa pääomaa, voitaisiin se mahdollisesti katsoa tytäryhtiön osakkeiden hankintamenoon kuuluvaksi eräksi, kuten se katsotaan edellä kuvatuissa muuntamistilanteissa, joissa pääomallainaa käytetään osakepääoman korotukseksi tai muunnetaan SVOP-rahastosijoitukseksi. Tällöin tytäryhtiöltä oleva pääomallainasaaminen kasvattaisi osakkeiden hankintamenoa, mikä pienentäisi veronalaista luovutusvoittoa tai kasvattaisi vähennyskelpoista luovutustappiota verrattuna siihen, että pääomallainaa ei hankintamenoon luettaisi.

Toisena emo- ja tytäryhtiön välisenä yritysjärjestelytilanteena tarkasteltiin tytäryhtiösulautumista, jossa tytäryhtiö selvitysmenettelyttä siirtää varansa ja velkansa emoyhtiölle ja lakkaa samalla itse olemasta. Kun sulautuminen toteutetaan EVL:n säännösten mukaisesti, ei siihen liitetä yhtiön purkamiseen liittyviä veroseuraamuksia. Tytäryhtiösulautumisessa yhtiöiden välinen pääomalainasuhtekin lakkaa, koska sulautumisen yhteydessä velallisesta ja velkojasta tulee sama taho. Sulautumisen yhteydessä emoyhtiölle voi syntyä saamisen menetys, mikäli tytäryhtiöltä siirtyvän varallisuuden arvo ei vastaa pääomalainaja- ja muiden tytäryhtiöltä olevien saamisten määrää. Sulautumisen verovaikutuksiin kuuluu myös se, että emoyhtiö saattaa saada tytäryhtiöltä siirtyvät vähentämättömät tappiot vähennettäväkseen omassa verotuksessaan.

Edellä mainittuja näkökohtia lukuun ottamatta yhtiöiden välisellä pääomalainasuhteella ei ole sulautumisessa suurta merkitystä, mikä johtuu lähinnä fuusiotuloksen tämän hetkisestä verotuskäsittelystä. EVL 52 b §:n 1 momentin mukaan yhtiöiden sulautuessa syntynyt voitto ei ole veronalaista tuloa eikä tappio vähennyskelpoinen meno. Näin ollen yhtiöillä ei ole tarvetta sulautumisen yhteydessä pyrkiä tappion muodostamiseen, koska tappiota ei kuitenkaan voi verotuksessa vähentää. Mikäli fuusiovoitto olisi veronalainen ja fuusiotappio vastaavasti vähennyskelpoinen, voitaisiin pääomalainaa käyttää yhtiöissä verosuunnittelun keinona siten, että emoyhtiö ennen sulautumisen toteuttamista antaisi tytäryhtiölle pääomalainan, joka pienentäisi tytäryhtiön nettovarallisuutta ja johtaisi siten suuremman fuusiotappion taikka pienemmän verotettavan voiton syntymiseen.

5.1.3. Pääomalainan menetyksen vähennyskelpoisuus

Kolmannen pääjakson tutkimuskysymyksenä oli se, miten pääomalainan menetystä käsitellään velkojayhtiön verotuksessa. Jaksossa käsiteltiin erikseen tytäryhtiöltä olevan saamisen menetystä sekä sisaryhtiöltä olevan saamisen menetystä. Saamisen menetyksen tapoja ovat velan anteeksianto, velallisen maksukyvyttömyys sekä saamisen luovutus alle sen nimellisarvon. Velan anteeksiannon osalta huomattava on, että emoyhtiön antaessa velan anteeksi ei tämä automaattisesti tarkoita sitä, että emoyhtiö on menettänyt saamisensa. Mikäli anteeksiannettu saaminen muunnetaan osakepääoman korotukseksi tai sijoitetaan SVOP-rahastoon, voidaan sillä edelleen katsoa olevan emolle varallisuusarvoa osana tytäryhtiön osakkeiden hankintamenoa, eikä näissä tapauksissa siis emoyhtiön kannalta ole kysymys saamisen menetyksestä.

Pääomalinansaamisen menetyksen vähennyskelpoisuudesta säädetään EVL 16 §:n 7 kohdassa, jonka mukaan tulon hankkimisesta tai säilyttämisestä johtuneita menoja eivät ole 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun yhteisön sellaiselta osakeyhtiöltä, josta verovelvollinen tai 6 b §:n 7 momentissa tarkoitetut konserniyhtiöt omistavat yksin tai yhdessä vähintään kymmenen prosenttia osakepääomasta, olevien muiden saamisten kuin myyntisaamisten menetykset ja arvonalenemiset, tällaiselle yhtiölle annettu konsernituki sekä muut vastaavat osakeyhtiön taloudellisen aseman parantamiseksi ilman vastasuoritusta suoritettavat menot. Saamisten vähennyskelpoisuutta rajoittava säännös lisättiin EVL:n saman lainmuutoksen yhteydessä kuin verovapaita käyttöomaisuusosakkeiden luovutuksia koskeva säännös, ja tästä syystä näillä säännöksillä on vahvoja liittymäkohtia toisiinsa. EVL 16 §:n 7 kohta on kuitenkin väljemmin muotoiltu, mikä tarkoittaa, että siinä asetetaan pidemmälle meneviä rajoituksia kuin EVL 6 b §:ssä.

Koska myyntisaaminen on EVL 16 §:n 7 kohdan säännöksessä asetettu muista saamista eroavaan asemaan, ja säännöksen mukaan sen menetys on myös konsernin sisäisissä menetystilanteissa vähennyskelpoinen, on tarpeen selvittää, mitä myyntisaamisella tarkoitetaan, ja voidaanko pääomalinansaaminen katsoa myyntisaamiseksi. Myyntisaamisella tarkoitetaan yhtiön varsinaisesta suoritetuotannosta ja vaihto-omaisuushyödykkeiden luovutuksista syntyneitä saamista, sekä myös kaikenlaisten käyttöomaisuushyödykkeiden ja muun liikeomaisuuden luovutuksista syntyneitä saamista. Näin ollen pääomalinana ei voida katsoa myyntisaamiseksi, koska se on lähtökohtaisesti annettu velkojayhtiön rahoitustarpeen kattamiseksi taikka vakavaraisuuden parantamiseksi.

Oikeuskäytännössä on esiintynyt tilanteita, joissa pääomalinansaamisen menetyksen vähennyskelpoisuutta on tutkittu sillä perusteella, että pääomalinansaaminen on alun perin ollut luonteeltaan myyntisaaminen, mutta se on muunnettu luonteeltaan pääomalinansaamiseksi. Tässä tutkielmassa käsitellyissä oikeustapauksissa pääomalinansaamisen menetystä ei ole tällaisissakaan tilanteissa katsottu vähennyskelpoiseksi, vaan pääomalinansaamisen on katsottu menettäneen myyntisaamislouonteensa ja siksi olevan vähennyskelvoton. Näin ollen pääomalinan myyntisaamistausta ei ole tehnyt pääomalinansaamisen menetyksestä vähennyskelvosta konsernin sisällä.

EVL 16 § 7 kohta sisältää oman määritelmänsä siitä, miten konsernisuhde lainkohdan mukaan muodostuu. Säännöksen mukaan konsernisuhde muodostuu, kun yhtiö omistaa toisesta yhtiöstä vähintään kymmenen prosenttia osakepääomasta, tai kun yhtiö tai EVL 6 b §:n 7 momentissa

tarkoitettujen konserniyhtiöiden omistavat yksin tai yhdessä yhtiöstä vähintään kymmenen prosenttia osakepääomasta. Oikeuskäytännössä säännöksessä mainitulle sanalle konserniyhtiö on annettu merkitystä, eikä säännöksen tunnusmerkit täyttävää konsernisuhdetta ole silloin katsottu syntyvän niissä tilanteissa, joissa sisaryhtiöiden yhteisenä omistajana on luonnollinen henkilö. Tämä tulkinta eroaa tutkielman konsernisuhteen määrittelyn perustana olevasta EVL 6 b §:n 7 momentissa olevasta konsernimääritelmästä, jonka mukaan konserni voi muodostua myös luonnollisen henkilön omistuksen kautta.

EVL 16 §:n 7 kohdan konsernimääritelmää koskeva oikeuskäytännössä vahvistettu tulkinta johtaa siihen, että pääomalainasaamisen menetys on vähennyskelpoinen sellaisissa sisaryhtiöiden välisissä lainasuhteissa, joissa sisaryhtiöt ovat konserniyhteydessä siten, että luonnollinen henkilö omistaa kummastakin yhtiöstä vähintään 10 prosenttia osakepääomasta. Emo- ja tytäryhtiön välisissä pääomalainasuhteissa konsernisuhte muodostuu emoyhtiön suoran omistuksen kautta, mikä täyttää EVL 16 §:n 7 kohdan edellytykset konsernisuhteen muodostumiselle. Emo- ja tytäryhtiön välinen pääomalainasaamisen menetys on siten aina vähennyskelpoton. Samoin on sellaisessa sisaryhtiöiden välisessä pääomalainasuhteessa, jossa sisaryhtiöiden konsernisuhte muodostuu siten, että sama yhtiö omistaa sekä velkoja- että velallisyhtiöstä vähintään 10 prosenttia.

Tutkielmassa otettiin esille myös se näkökulma emo- ja tytäryhtiön välisiin pääomalainasaamisten menetyksiin, että pääomalainasaamisen lainpääomaa ja korkoa voitaisiin käsitellä erillisinä saamisina sellaisissa tilanteissa, joissa emoyhtiön pääasiallisena toimintana on tytäryhtiön rahoituksesta huolehtiminen. Näissä tilanteissa voitaisiin katsoa, että lainainstrumentit ovat emon suoritetuotantoa, joista saatavaa korvausta eli lainan korkoa olisi pidettävä myyntisaamisena. Kysymystä on käsitelty oikeuskäytännössä, jossa vahvistettiin näkemys, että pääomalainan korkoja ei voida pitää myyntisaamisina eikä ne siten ole menetystilanteessa vähennyskelpoisia. Lainan korkojen saamisluonne siis määräytyy samoin perustein kuin lainapääoman.

5.2 Muutosehdotukset pääomalainaa koskevaan sääntelyyn

Pääomalainaa koskeva sääntely sisältyy OYL:n 12 lukuun. OYL sääntelee pääomalainaan liitettävistä tunnusmerkeistä sekä lainasuhteen ehdoista, mutta siitä ei ilmene pääomalainan verotuksellinen käsittely. Pääomalainan verotuksesta ei säännellä nimenomaisesti myöskään EVL:ssä, vaan sen käsittely vieraana pääomana ja korkojen vähennyskelpoisuus verotuksessa

perustuu vain vakiintuneeseen käytäntöön. Pääomalainaa koskevat verotuskysymykset on muutenkin ratkaistu oikeuskäytännössä, koska niihin ei löydy vastauksia lainsäädännöstä.

Olen sitä mieltä, että pääomalainan käsittely vieraana pääomana verotuksessa on perusteltua. Vieraana pääomana käsittelyä puoltaa myös instrumentin säätämisen taustalla olleet tarpeet. Koska pääomalaina kuitenkin on luonteeltaan oman ja vieraan pääoman välimaastoon sijoittuva hybridi-instrumentti, tulisi sen verotuskäsittelystä ja korkojen vähennyskelpoisuudesta selvyuden vuoksi säätää lain tasolla. Ehdottaisin siis, että EVL:iin lisättäisiin pääomalainan verotuskäsittelyä koskevia säännöksiä, jotka selkeyttäisivät ja vahvistaisivat oikeuskäytännössä omaksuttua linjaa.

Sen lisäksi, että EVL:iin lisättäisiin pääomalainan verotuskohtelua ja korkojen vähennyskelpoisuutta koskeva säännös, olisi lakiin aiheutta lisätä myös säännökset siitä, miten pääomalainan muutostilanteita verotetaan ja miten muutokset vaikuttavat lainan osapuolina olevien yhtiöiden verotuksessa. Säännöksessä tulisi määritellä, milloin pääomalainan muuntaminen omaksi pääomaksi katsottaisiin yhtiöön tehtäväksi verovapaaksi pääomansijoitukseksi ja milloin yhtiön verotettavaksi tuloksi. Tällainen EVL:n säännös olisi perusteltu siitä syystä, että OYL:ssa nimenomaisesti säännellään pääomalainan muuntamisen mahdollisuudesta, ja EVL:n säännös täydentäisi sääntelyä siltä osin, että myös muuntamisen verotuskohtelu olisi lain tasolla määritelty.